

naše planine 11-12
1980

naše planine

le nostre montagne

nos montagnes

our mountains

unsere berge

ČASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE I PLANINARSKOG SAVEZA BOSNE I HERCEGOVINE

Glavni i odgovorni urednik revije: prof. dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

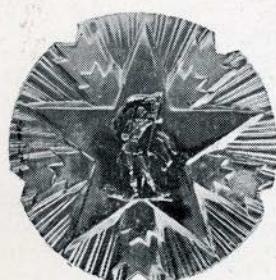
Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 200 dinara (za inozemstvo 20 USA dolara). Cijena pojedinog broja 50 dinara (za inozemstvo 5 USA dolara). Uplate čekom na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 30102-678-5535). Na poleđini čeka treba naznačiti: »Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se na tekući račun Planinarskog saveza BiH 10102-678-710. Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva 22 i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine, 71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu kulturu i fizičku kulturu (br. 5449 od 26. XII 1972).

Godište 72 (32) Studeni—Prosinc 1980 Broj 11—12
Volumen 72 (32) Novembar—Decembar 1980. No 11—12

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

S A D R Č A J

Ante Rukavina: Uskoro će jesen zauvijek prekriti Dušice	249
Miro Lay: U kanjonu Tare	254
Limun Papić: Na »krovu Bosne«	257
Ivana Paškvan: Dinara nas zove	259
Prof. Krunoslav Milas: Baka Anka	261
Edin Durmo: U velikoj Paklenici	262
Bosiljka Zlatarević: Biolozi na Zavižanu	265
Jelena i Buda Radović: Uspon na Orizabu u Meksiku	267
Mukrim Sišić: Baš lijep doživljaj	269
Bojan Tollazzi: 7. uspon »100 žena na vrh Mosora«	270
Ing. Ivan Žukina: Planinar i šumar kao suradnici	272
Spasoje Stjepanović: Kolektivni rad i odgovornost u planinarskoj organizaciji	274
Božidar Veljković: Razvoj samoupravnih odnosa u planinarskoj organizaciji	276
Ing. Mladen Garašić: Ledenica u Bukovom vrhu na Velebitu	278
Zlatko Rataj: Špilja kod Dunjaka	280
Dr Tomislav Sablek: Skijaška staza »Jezerce«	281
Dr Željko Poljak: Zato, braćo, pijmo ga	283
Sakib Kliko: Denisa nećemo zaboraviti	285
Jakob Kopić: Bratski planinarski put »Ljubljana—Zagreb	286
Speleologija	287
Prvenstveni uspon	289
Publicistika	291
Obljetnice i jubileji	292
Orientalistički sport	292
Alpinizam	297
Sadržaj godišta	297
Vijesti	294

Planinarski savez Hrvatske
odlikovan je 1974. godine
Ordenom zasluga za narod
sa zlatnom zvijezdom

Slika na naslovnoj stranici

U Samarskim stijenama

Ing. Zlatko Smerke

Uspon na Svetu brdo

Foto: Ing. Z. Smerke

Uskoro će jesen zauvijek prekriti Dušice

ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

Već desetak godina cestom preko Malog Halana ne prolaze autobusi, jer su skrenuli na asfaltirane velebitske prijevoje. Zato je ova stara cesta, izgrađena godine 1832, prepuštena ponekom osobnom vozilu ili kakvom teretnjaku koji odvozi ogrjev ili trupce. Možda zato, a možda i zahvaljujući radu stalnih cestara, prilično je uščuvana i omogućava lagan prilaz Sv. brdu i Tulovim gredama.

Nakon pređenih petnaestak kilometara od Sv. Roka nije nas spriječila rampa, drvena greda položena preko šumske ceste, da nastavimo prema Sv. brdu. To je neposredno prije one stare i nekad čuvene lugarnice na Malom Halanu za koju smo saznali da je gračačka šumarija već preuređuje i da će je uskoro potpuno urediti. Rampa je odmah na početku šumske ceste, koja se pod oštrim kutom odvaja desno. Možda slučajno, a možda je netko baš htio da se jedan krak rampe postavi u šupljinu rastuće bukve u kojoj se taj kraj može pomicati prema gore toliko da ispod rampe može proći osobno vozilo. Tako i pored postavljene rampe mogu produžiti oni koji nisu došli radi krađe drva, mogu proći slijedeća 3 km do predjela zvanog Trolokve i tako skratiti uspon na Sv. brdo za otprilike jedan sat.

Triju lokava je nestalo. Stočari kažu zato što više ovamo ne dolazi stoka na pašarenje

pa pijući vodu ne ugazi glinenasto tlo i tako začepi moguće pukotine. Tako se u ljetnoj suši voda izgubi, ali ostaje ime koje podsjeća na tradicionalna ljetna pašarenja po Velebitu. Nestale su i barake šumskih radnika, jer se već dugo sjeća vrši na drugom mjestu. Ostao je samo zaravnani proplanak, tiha oaza mira usred golemih bukovih stabala gdje se umjesto bukanja volova i dozivanja pastira samo ponekad okrene kakvo vozilo.

Još se uočava markacija postavljena oko godine 1969. kad se mislilo da će trasa Velebitskog planinarskog puta doći do Malog Halana i Tulovih greda. Ona omogućava da se od nekoliko mogućih smjerova krene onim pravim prema zapadu po širokoj i dobroj stazi. Nakon dvadesetak minuta hoda počinje kratak i lagan uspon po stjenovitom terenu zvanom Mokra ploča na kojem sada nema ni traga mokrine jer ljeto 1980. uopće nije bilo kiše. Uskoro se stiže u predjel Lišćanih bunara gdje oznaka na drvetu upućuje desno i nizbrdo do istoimenog nepresušnog izvora udaljenog nekoliko minuta. Do ovoga izvora može se doći i stazom od Šilovića, koja počinje otprilike na polovici uspona cestom od Sv. Roka. To je stari, rekli bismo klasični uspon iz Lovinca na Sv. brdo

Dušice sa Sv. brda

Foto: Ing. Z. Smerke

kroz Lišćanu dragu, ali je malo duži i strmiji, a staza zaraslija.

Put i dalje nastavlja šumom i uskoro se kroz drveće počinje nazirati golema trupina Sv. brda, što znači da od Trolokava do Dušica ima malo više od jednog sata hoda. Izdaljine se osjeća miris stočarskih nastambija, na rubu je šume mala lokva ispod izvora, a malo dalje i na početku Dušica nekadašnja je lugarska kućica i dva sačuvana stana Jurjevića iz Kruševa kod Obrovca. Njih je samo petro ovdje. Prije godine 1937., kažu oni, ovdje nije bilo stanova njihova plemena, njihovi preci nisu pašarili po ovim stranama. Te godine očevi su im sagradili ove iste stanove koje i sada vidimo i oni su otada svakog ljeta boravili u njima, osim ratnih godina, kad nije bilo uputno odlaziti daleko od kuća u nesigurnu planinu koja i u miru skriva puno opasnosti.

Tu su sad braća Mijat i Stipan i njihov susjed Frane. Prva dvojica oženili su dvije sestre i zajedno provode sva svoja ljeta. Nitko od njihove brojne djece neće prihvatići njihov način života; nekad su im dolazili u pomoć preko ljeta, a sad su zauzeti svojim poslovima. Upravo do jučer bila im je ovdje unučad, onako kao na izletu, a sad su se vec vratili, jer im sutra počinje nastava. Oni će dolaziti ovamo dok budu mogli i nitko ih neće naslijediti. Sa sjetom u glasu govore o jednoj jeseni koja će im biti posljednja u planini i koja će zauvijek poleći na Dušice, zavladati ovim pašnjacima, jer neće biti ovčjih praporaca koji su donosili ljetu na Dušice.

Kao svi stanovi južnog Velebita i ovi su zidani od suhozida, a pokriveni različitim materijalom, toliko da ne prokišnjava. Potrajanat će im još nekoliko godina, jer Jurjevići su već duboko zagazili u osmo desetljeće života, a i tako ih nemaju za koga obnavljati.

U svakom je stanu ognjište i ostali kućanski pribor kakav se upotrebljavao i prije nekoliko stoljeća. I prehrana im je slična, s tom razlikom, što su koji put znali u šupljim bukvama ostavljati staklenke s vinom, eto tako, da im se nadu pri ruci kada lugari nađu u kontrolu. No, i to je vrijeme prošlo. Lugari katkada nađu, šumari rjeđe. Iznimka je njihov prijatelj Karlo, nekadašnji upravitelj šumarije u Sv. Roku, koji im je baš danas došao u posjete i zato su oni tako razdragani, toliko da se u njegovu čast peče i janje na ražnju.

— Eto, on je meni ka brat, — kaže Mijat i nazdravlja Karlu. Onako širok, u kožunu i s crvenom kapom na glavi, čini se kao dio odvaljene stijene s ovih brda koju su šibale kiše i vjetrovi. Upravo takvoga naslikao ga je isti ovaj Karlo, naš »vešter« kako Mijat reče, prenio ga na platno i od izložbe do izložbe prošao više gradova nego li ih je u stvari proputovao i onda ostao u jednom gradu. Netko je otkupio sliku da ga podsjeća na one stare gorštakе koji nestaju s naših planina.

— A ti si uvijek isti, veseo i zadovoljan, i ne mijenjaš se kao ni ovo Sv. brdo — odgovara mu Karlo. — Čini mi se da si isti kao onda kad smo se upoznali, a to je bilo davno, prije skoro trideset godina.

Da, Mijat je redovito dolazio ovamo, osim onih godina za vrijeme rata kad je neko vrijeme proveo u talijanskoj internaciji, jer je njegovo rođno Kruševo pripadalo talijanskoj utjecajnoj zoni. Njegov je brat Stipan izbjegao internaciju, bio je partizanski obavještajac, a poslije član partije i cestiar na cesti Vrhprag — Obrovac, sve do odlaska u zasluženu mirovinu. Onda ga je opet povukao zov planine i želja da svoja ljeta poveže s rastom ovih cvjetnih livada i obilascima starih staza. Tako su opet skupa, i sa svojim ženama Jelkom i Julkom i susjedom Franom često misle, ali rijetko izgovaraju jedno pitanje:

— Do kad će još moći dolaziti ovamo? — jer godine pristižu sigurno kao i jesenski mrazevi koji ih spuštaju kućama.

Na Dušicama pasu njihova stada, vjerovatno najmanja otkad oni dolaze ovamo. U njima je nekoliko stotina ovaca, možda i tisuća, ali se točan broj ne može saznati iako im je došao i prijatelj u posjet. Oduvijek tu postoji strah i oprez od »stranog čovjeka« i opasnost da se plati pašarina za sve ovce. Tako se pravo stanje nikad nije moglo utvrditi, jer se nisu mogle izbrojiti ni vrtače na Dušicama, a kamo li ovce. Smanjivanjem stada prestalo je i plaćanje pašarine. Prema le bi to bile svote i premalen udio u dohotku šumarija da bi se isplatilo po tom poslusu dolaziti ovamo. Stoviše, šumari su zadovoljni s ovim stočarima, jer oni ne diraju šumu. Drva za vatru na ognjištima podmiruju suvarcima, a inače nisu navikli da se bave sjećom, jer oni su samo stočari, i ovdje i u svojoj Bukovici.

Ipak se jednom dogodilo da je broj ovaca bio poznat šumarima do posljednjeg grla. Došli oni iznenada ubirati pašarinu. Svi su odrasli bili kod ovaca, jer im se nisu nadali. Kod stanova je ostao samo jedan dječak, inače učenik, i svršavao uobičajene poslove. Došljaci su s njim dugo pričali i uočili da je dječak dobar učenik, da je shvatio mnogo toga što je učio u školi i da se boji Boga i naroda, jer to je bilo u ono prijašnje vrijeme. Tada se još nije znalo za »korisne malverzacije« i on je u razgovoru ispričao koliko tko ima ovaca i janjaca i još dobio pohvalu za svoje dobro pamćenje. Kad su se vratili odrasli nije ih ni trebalo pitati za brojno stanje, ali im zabezecknutost nije imala kraja. Da ne bude sve baš tako službeno, ipak naknada nije bila ona prava, nego opet prijateljska, jer i šumarima bilo stalo do toga da u šumi imaju prijatelje dovjeka.

Sve su to danas ugodne priče s njihovim starim prijateljem koji je došao izdaleka da ih obide. Dode on tako češće na mjesta koja su nekad bila područje njegove šumarije. U to vrijeme, prije dvadesetak godina, dao je ovdje sagraditi i ovu lugarsku kućicu gdje je trebao boraviti lugar svetoročke šumarije pri obilascima ovog revira. S vremenom su lugari sve manje dolazili, pa je sad koriste ovce za ladanje ili zaštitu od kiše.

— A koliko treba do Sv. brda?

— E, dobar momak može doći za jedan sat, ali teško — odgovaraju Jurjevići gledajući na tu stranu.

Dok se u hladu starih bukava raspreda razgovor za razgovorom, teče topli rujanski dan. Drijemaju valovite Dušice pokrivene mekanom i ne posve popašenom travom. Nisu bile ovako tihe onog kolovoskog dana godine 1887. kad je ovuda prolazio Robert Pinter sa svojim prijateljima pjesnikom Jankom Kamenarom i Ivanom Kosom i ostavio nam najstariji zapis o usponu na Sv. brdo. Tada su ovuda pasle tisuće ovaca: pastiri su im propovijedali o vilama koje su vidjeli.

Došli su oni kočijom istom ovom cestom do Malog Halana, pa i onom šumskom, koja je, eto, i onda postojala. A od stanova prema Sv. brdu putovi vode preko Dušica. Najprije se treba spustiti u neveliku jarugu kojom za kišnih dana teče potočić i gdje je nekada bila izgrađena nakapnica za napajanje blaga. Sad je u ruševinama. Zatim se napreduje po rubu travnatih ponikava kao po mekanu sagu, jer je cilj samo jedan i lako uočljiv. Teže je u danima kad na Dušice polegne magla i zastre vidike, ali onda ne treba ni odlaziti na ovaj poznati vrh. Za pola sata stiže se u predjel zvan Puzala. Nije teško pogoditi zašto se baš tako zove. Tu se

Sveto Brdo s Dušica

Foto: Ing. Z. Smerke

najzapadniji dio Dušica u obliku jezika uvukao u šumski pojaz. Na nagnutom terenu okruženom šumom snijeg se najduže zadržavao, a i kad nije bilo snijega, prolaz po gustom travi bio je klizak — i eto mu narodnog imena.

Ovdje je godine 1927. podružnica HPD »Višića« iz Gospića izgradila sklonište. Bila je to zidna prizemnica većiće 6×4 m s betonskom pločom. Koristili su je skijaši i planinari. Dvadesetak metara niže, na visini 1380 m, godine 1936. izgradila je Akademска skijaška organizacija (ASO) iz Zagreba svoje sklonište. Plan je izradio bivši član ASO ing. Bogdan Rajčević, a gradnja izvršena od proljeća do jeseni iste godine uz sudjelovanje članova ASO i potporom Ministarstva za tjelesni odgoj, Savske banovine, Jugoslavenske akademije, Higijenskog zavoda, Potpornog i reprezentativnog udruženja Zagrebačkog sveučilišta, te mnogih pojedinaca. Otvorene je bilo 18. listopada 1936. Bila je to skladna zgrada od bukovih balvana, pokrivena bukovom šimlom, veličine 8×8 m. Zidovi su bili s unutrašnje strane presvučeni katranskom ljepenkom koja je opet prekrita daskama i letvama. Podovi i stropovi bili su od dvostrukog reda dasaka, u kuhinji štednjak, a u spaonači glinena peć s loženjem iz kuhinje. U donjem dijelu bilo je 10 ležajeva sa slamnjačama, također i u gornjem, koji je još imao balkon u švicarskom stilu. Koničar bilježi da je otvorenju prisustvovao referent za markacije HPD Slavko Šagovac.

U ratnom vihoru nestala su oba objekta kao da ih nikada nije ni bilo, pa im se danas ne razaznaju ni temelji. Nešto poslije bila se pojavila ideja o izgradnji skijaškog središta SR Hrvatske na Dušicama i tako iskoristi obilje snijega u razdoblju od listopada do slijedećeg svibnja. Sportski i ugostiteljski objekti trebale bi žičare povezivati s cestovnim, željezničkim i brodskim vezama u podnožju planine. To se nije ostvarilo, a budućnost će odgovoriti je li to za ovaj kraj bolje ili mu više vrijedi nepomučeni mir.

Preko Dušica i Puzala, kroz uzak šumski pojaz i dalje po sve strmijem i kamenitijem obronku vidi se pokoja oznaka. One skreću lijeve ispod klekovine, sve više se izdižu do označenog ponora, a zatim još strmije do grebena po kojem se ubrzo izbjije na sam vrh. Dobro su Jurjevići rekli, treba za ovaj uspon od njih dobar sat hoda; za uspon na Brdo, kako ga oni prisno zovu, i za koje se teško može odgometnuti odakle mu ime.

Ovaj drugi po visini velebitski vrh, nekad smatrani i najvišim vrhom Velebita, najjužniji je u nizu onih koji prelaze visinu od 1700 metara. Južnije se od njega Velebit snizuje za nekoliko stotina metara, sve do svog kraja. Zato su na ovom mjestu snažna zračna kretanja i sudari mediteranskih i kontinentalnih zračnih struja, nerijetko praćeni grmljavinama. Ovdje su od prastarih vremena bogovi survavalni munje o gole litice, pa

se i golema trupina Sv. brda u odsjaju grobova mogla poistovjetiti sa svetim mjestom, s oltarom.

Prema legendi, koju bilježi Miroslav Hirtz koncem prošlog stoljeća, na Sv. brdu nadena je odsječena glava Sv. Ivana. Neki ju je pastir prodao u Zadar, no ona se vratila i tako je bilo još dva puta. Konačno je glava pokopana, ali je ostala legenda, koja se pripisuje i drugim predjelima na Velebitu.

Vrlo je vjerojatno da se na ovom istaknutom visu još u najstarija vremena palio kriješ, kako je to bio običaj na svim sličnim mjestima s kojih je bio širok vidokrug, bilo da se radilo o prijenosu vijesti, o kakvoj opasnosti ili o kulturnom običaju. Pilar piše, a s njim se slaže i Gušić, da Sv. brdo označuje staro kulturno mjesto prvih doseljenih Slavena, te mu daje tumačenje kao mjestu kulta boga sunca, jer ga osvjetljuju sunčane zrake od praskozorja do zalaza. Predstavlja ga kao boga svjetla, a prema Zaratuštrinoj dualističkoj teoriji, obje Paklenice sjedište su boga tame i zla.

Krajačeva razmatranja ovog naziva sežu u daleku prošlost. On se poziva na slavensku božanstva Svevida i Velevida, koja su u slavenskoj mitologiji zauzimala istaknuta mjesta. Za kasnija razdoblja smatra da je prvotni naziv bio Osvetno brdo, zahvaljujući brojnim okršajima koji su se mogli odigrati u ovim predjelima. To dokazuju arheološki nalazi, osobito na južnim obroncima Sv. brda, koji su bili stalno nastanjeni još prije dolaska Slavena, dakako, i u kasnije, a pučanstvo se prema tradiciji raselilo da vrijeme turških provala. Prema pučkoj predaji za viadanja Mlečana sjećom su ogoljeli obronci, te su kasnije djelovanjem bujica ostali skoro i bez zemlje. Da je još u prehistojsko doba ovdje postojalo ljudsko naseљe svjedoče njegovi ostaci na Libinju, na mjestu zvanom Gradina.

Svoja razmatranja ove zagonetke povezuje Krajač i s glasovitim prošteništem sv. Ivana Usika (Glavosjeka), koji je povijesni zaštitnik hrvatskog kraljevstva — patronus Croatae. Kapelica tog sveca postojala je na južnom obronku Sv. brda, na Libinju i na zemljisu Nikole Bucića iz Selina. Krajač navodi da je video trag zidova s apsidom. Puno prije toga domorodac Petar Knežević našao je u blizini crkvice, u Velikoj uvali, zakopan kalež i crkvena zvonca, a u narodu se pričalo da su crkvena zvona također zakopana negdje u blizini, a da se pri usponu na Libinje u tako zvanim Vratima video otvor gdje su Grci iskopali zakopano blago i odnijeli ga.

Posebna zanimljivost, a i najveći dokaz važnosti ove crkvice je u tom da je ona prouzrokovala izmjenu hrvatsko-mletačke granice. Predaja kaže da su poslije prolaska granične komisije došli Ličani i pod svaku cijenu zahtijevali i uspjeli pomaknuti graničnu liniju tako da crkvinica ostane na ličkoj, to jest hrvatskoj strani. Granična linija skrenula je sa zapadnog ruba svetobrdskog

hrpta prema moru na kote 965, 968 i 1032 m, odakle se vratila na kotu 1120 m. Prolazila je točno ispred vrata crkvice. Ta je meda poslijе postala dalmatinskom medom, a danas je granica općina Gračac i Zadar. Tragove takva razgraničenja vidio je Krajač godine 1928.

Tako se na golum obroñcima planine, gdje nikada nije bilo granice, a narod priznavao samo podjelu pašnjaka, nije dopustilo da crkvice pripadne tudinu, iako su granicu predstavljale skoro nevidljive i narodu nečitke oznake na kamenju koje ionako nitko nije poštivao. U tom zahtjevu, zbog kojeg je i državna granica umaknuta, moglo bi se tražiti i rješenje naziva Sv. brdo. Vjerojatno se još u vrijeme ranog kršćanstva i stabilizacije hrvatske države tu odigrao neki znameniti dogadjaj koji je bio povod izgradnji zavjetne kapelice i oblikovanju današnjeg naziva za obližnji vrh.

Ta zgoda govori da je crkvici pridavana velika važnost i da ju je narod uporno branio. Valja napomenuti da je iza crkvice humak koji može biti groblje ili grob kakva čuvena junaka. Uz crkvicu je velika Ivanjska lokva koja se puni vodom s vrela ispod Sv. brda, a voda je još od pretkršćanskih i starohrvatskih vremena bila bitni vanjski element svetišta i oko izvora su se razvijali kultni običaji štovanja vode. Prema živoj predaji dolazio je nekada u ovo čuveno prošenište svake godine 29. kolovoza puno naroda, isto onako kako je narod dolazio i crkvici sv. Ivana iznad Metka na dan 24. lipnja.

Ovo Krajačovo mišljenje podupire i Premužić u članku »Velebit nekad i danas« (Lički zbornik 1937), gdje u opisu lokacije Stari grada i Selina kaže: ... podno dijela gorske trupine s najvišim velebitskim vrhovima, i podno južnoga glavnog starohrvatskog svetišta i oltara — Sv. brda.

o o O o o

Kako je lijepo sjediti na oblom visu, na kraju dugog niza najviših velebitskih vrhova i raspoznavati poznate staze između dragih brda, a da ni dăšak vjetra pri tom ne smeta. I zatim koracati niz kameni obronak gdje nam se na svakom koraku čini kao da kamenje što se miče pod nogama šapuće neki povijesni dokaz ili da će se taj dokaz svakog časa opaziti kao potvrda prijašnjih razmatranja.

Koliko li je divote u samotnom lutanju dok se u vidokrugu isprepliću raznolike slike obzorja, sunce prži gola leđa podnevnom toplinom, a u očima se smjenjuju suncem obrubljeni obrisi bregova od Višerujne pa do vilovitih Tulovih greda i rastrganog Crnopca. Samo na čas jedan iznenadeni zeko raspršio je mir podneva i polegnute trave, ustavio se na daljini od desetak koraka kao da hoće sazнатi tko ga to smeta u njegovu logu.

Predratna planinarska kuća na Dušicama

A dolje, daleko i na drugom kraju Dušica, razasule se bijele ovce oko stanova i plandaju. Još ovaj tjedan i onda će u dolinu, jer druge je nedjelje već 14. rujna. Ovdje već mrazevi svake noći stežu travu u snježne stručke i Jurjevići su poručili da dolaze. Ovce će krenuti starom stazom povratka, a za njima natovareni konji koji će ponjeti malo uštedenog sira od ovčjeg mljeka i ostale skromne svakidašnje potrepštine. Jurjevići će usput ponijeti nešto korijena svojega uobičajenog lijeka srčanika, dobro im poznate biljke, što raste po rubu Dušica i čije učeno ime Gentiana lutea čuju od prolaznika. Korijen će staviti u komovu rakiju i čuvati je cijele godine. Treba im to za dane kad ih pričepe boljetice u kostima i ostalim dijelovima tijela, stečene za hladnih kiša i mraznih noći.

Dočekat će ih cijelo selo, kao da je neka svečanost, i njih i one s drugih pašnjaka. Svaki će vlasnik preuzeti svoje ovce, a gubitke u stadu što su ih izazvali medvjedi, zmije, prijelomi nogu, a i ovo danas ispečeno janje, podijelit će bratski, zadovoljni da se nije neka bolest — pogonac — uvalila u studio i da nije bilo više štete. Jurjevići će kao i ostali pastiri primiti svoju ugovorenu naknadu za tromjesečno čuvanje povjerene im stoke i time će još jedna godina u njihovu životu biti završena.

Dušice će uskoro zakriliti jesen i magla će se razvlačiti po dolinama. Koliko će još godina Mijat i njegovi dolaziti ovamo to ni oni sami ne znaju, ali znaju da to neće biti u nedogled. A onda će Dušice zauvijek prekriti jesen i tu pod okriljem sivog vrha stolovat će mir. Samo će na njegovu kamenu visu sunčevi zraci i usputni oblaci plasti priču o zagonetnom mu imenu i životu naroda na svetobrdskim obroñcima koju ni sve jesni ne mogu zasjeniti.

U kanjonu Tare

MIRO LAY

ĐAKOVO

Durmitor i njegova okolica jedinstven je planinski svijet, ponegdje gotovo fantastičnih oblika. Visoravan koju u širem smislu omeđuju kanjoni Pive i Tare, sadrži zaista predivne vrhove, jezera, šume i pašnjake. Da bi se ove rijetke prirodne ljepote uspjele sačuvati, 1978. godine odredene su točne granice Nacionalnog parka čiji službenici budno paze da ovaj predivni kutak naše zemlje ostane nedirnut i sačuvan. Osamnaest durmitorskih jezera, među kojima se ističu Crno, Sušićko i Malo i Veliko Škrčko jezero, dva desetaka vrhova preko dvije tisuće metara, na čelu s Bobotovim kukom (2523 m), ujedno i najvišim vrhom čitavog dinarskog sistema, kanjoni Tare, Pive, Komarice i Sušice, Žabljak i Bosaća, koji se ubrajaju u najviša stalna naselja u našoj zemlji, sve je to Durmitor, planina koja plijeni svojom ljepotom.

Bio sam na Durmitoru pet ili šest puta i uvijek sam otkrivaо nešto novo. Ne mogu nikako zaboraviti njegova plava neba i uvijek zasjećene vrhove. Ne znam zašto, ali obično sam stizao u kasna popodneva kad sunce zalazi, a zalazi uvijek za Durmitorom. Ako idete od Đurđevića Tare, to su trenuci koji se ne zaboravljuju. Durmitor mi je ostao u oku i srcu, a to je bio razlog da se, planirajući ovo ljeti, sjetim Čurovca i pogleda na kanjon Tare. Kanjon Tare! Poslije Colorado najdublji kanjon na svijetu, u Evropi prvi sa svojom prosječnom dubinom od oko tisuću metara, a u predjelu Čurovca između vrhova Obzir (1869 m) i Veliki Stulac (2103 m), dubina mu seže i do 1500 metara. Izazov je bio tu! No, razmišljajući koji dio kanjona obići, izbor je pao na dio koji nije dostižan ni oku s Čurovca, ni koraku, kako kažu. Nije bilo dvojbe, treba pokušati proći kroz dio kanjona od ušća Tare i Pive do Sastavaka, mjesto gdje se Sušica ulijeva u Taru, a onda kanjonom Sušice do Žabljaka. Tu nema ni staza, ni naselja, ništa! Plan je bio brzo gotov, a onda je trebalo okupiti društvo i krenuti. Neki, kojima sam predložio, bili su zauzeti poslom ili školom, neki su imali svoje planove, ali ipak nije bilo teško naći prave drugare za pravi plan.

Iz Đakova smo krenuli samo Lidija i ja da bismo se u Sarajevu našli s ostalima koji su bili nekoliko dana na Vlašiću. U Dairama, ugodnom lokalnu na Baščaršiji, sastali smo se svi u dogovoren vrijeme. Naš Lugi iz Đakova, Žuža, Ljupka, Džoni i Keli iz Osijeka. PD »Đakovac« i PD »Jankovac« zajedno. Bila je nedjelja 6. srpnja navečer, pa smo odlučili tu noć provesti u kampu na Ilijdi jer je sutra valjalo popuniti našu opremu i namirnice, a i kamera je stajala u kolima neupotrebljiva, pa je i njoj trebalo pružiti nužnu pomoć. Tako je gotovo cijeli pondjeljak prošao u kupovini i čekanju da mae-

stro nešto učini za našu bolesnu kameru. Zbog nje smo izgubili mnogo vremena, što se poslije pokazalo nepotrebним, jer je u pitaju bila samo mala baterija. Ipak smo to popodne uspjeli krenuti iz Sarajeva, prvo lijepom cestom preko Trnova do Broda na Drini, a onda još dvadesetak kilometara prašnjavom makadamskom cestom do Šećepanj-polja. Tu je bio kraj našeg putovanja kolima koja su tako dobro podnijela sav teret opreme i nas veseljaka, i mogla su pre-dahnuti. Prvu noć uz Taru proveli smo na uskom proširenju ceste, neudobno i neravno, s kamenjem pod leđima. Imali smo samo dva štora, ali smo to Keli i ja riješili ispruživši se pod zvjezdanim nebom. Uz posljednju muziku s kazetofona iz kola, noć je prošla u ugodnom iščekivanju kako će biti sutra kad krenemo uz Taru. Ujutro nakon doručka posljednje pakiranje i s teškim naprtnjačama na leđima naprijed, u kanjon. U kući, kamo smo navratili po posljednje obavijesti, bili smo počašćeni kiselim mlijekom, a to se kasnije na Durmitoru ponovilo. više puta kao pravi zaštitni znak ovih ljudi i

U kanjonu Tare

Foto: M. Lay

ovog kraja — gostoljubivost i uvijek spremnost na pomoć.

Prvi susret s Tarom, ljepoticom, ostat će nam svima dugo u sjećanju: bistra, čista, brza planinska kraljica. Pogled se teško odvajao od njenih uzinemirenih voda, od pjenušavih virova. Čovjek bi mogao satima provesti gledajući je, ali put je bio pred nama. Krenuli smo uzvodno lijevom obalom, gledajući u smjeru toka. Prvi dan suputnik nam je bila mala stazica koja je vijugala uz Taru i zajedno s nama stigla i do našeg prvog logora, mjesta gdje je nekada bio nekakav most, brana ili nešto slično. Tu je i razvalina neke bivše nastambe. U blizini smo postavili šatore, podno Likića Dola, gdje Tara pravi velik luk. Spremanje večere prekinuli su kajakaši Borut i Marijan, Slovenci, koje smo ugostili za tu noć sasvim pristojnom večerom u kojoj se našlo i raznih trava za salatu. Njihovu prisutnost su sutradan iskoristili Lugi i Keli da se oprobaju u kajaku. Sudeći po njihovu izgledu, čini se da nisu baš sve vještine savladali.

Slijedeći dan, bio je to drugi dan uz Taru, imali smo i prve probleme: u obližnjoj ruševini uspio sam pronaći zalutali čavao i, naravno, nagaziti ga, a Lugi se pojavio s vrlo otećenom nogom. U pitanju su bili obadi kojih je ovdje bila sva sila, na sreću, kasnije sve manje. Taj dan smo napredovali vrlo malo jer Lugi nije bio u formi zbog noge, Kelija smo negdje zagubili jer je silom htio uz samu vodu, a mi smo se morali uspinjati po teškom terenu da obidemo stijene koje su se ispriječile na našoj stazici što se polako počela gubiti. Tako smo prešli svega kilometar ili dva, tek da obidemo stijene na samom zavodu rijeke nasuprot Crvene stijene. Ovdje smo i logorovali tu noć. Za šatore smo uspjeli pronaći livadicu u blizini malog, upravo nestvarnog pješčanog žala, gdje je bilo prvog kupanja i skakanja. Narednog dana se penjemo do Božurevog Dola, svega nekoliko kuća, tu se raspitujuamo o putu i krećemo dalje. Do Đemski Luke, veće travnjate zaravni uz samu Taru, nije bilo većih problema i već mislimo da će naš cijeli pochod biti šala. Tu je uređeno odmorište, vjerojatno za organizirano splavarenje od Đurđevića Tare, velerognostog mosta preko Tare što strši cijelih 160 metara nad vodom. Nadamo se da ćemo koju splav ugledati u toku našeg putovanja. Predvečer smo stigli po sasvim solidnom terenu, a mjestimice i stazom, do prve male atrakcije na našem putu — viseci most! Vadimo naše kamere, foto-aparate i prisjećamo se slike s ekspedicija u Nepalu. Prvi put sam pred jednim takvim mostom, a sad mi je i prijeći to čudo što se lagano njiše pri svakom koraku. Prelazili smo kao srne, plaho, korak po korak, ta svako sa svojom naprtinjačom teži oko sto kilograma, nije šala. Prešli smo na desnu obalu i tu odmah pronašli mjestišće za naše šatore, a Đžoni, kao građevinac, prihvatio se uređenja i poravnavanja terena. Djevojke se prihvatiše oko večere, dečki oko šatora, jedino Keli-

Viseći most na Tari

Foto: M. Lay

ja nije bilo. Nakon nekog vremena demantirao je naša strahovanja, da mu se nije što desilo, na najbolji mogući način. Doplovio je... i to s pravim pravcatim stolom. Naime, otisao je stotinjak metara uzvodno i tamo naišao na već urušenu baraku radnika koji su ovdje ispitivali teren za hidrocentralu »Bijeli briješ«. Srećom, do gradnje elektrane nije došlo, jer bi ova divna rijeka bila uništena s gledišta nas planinara i svih ljubitelja prirode. Tako je Keli dosplavario na stolu, a mi smo tu večer imali inventar o kojem nismo mogli ni sanjati. Sa sobom je donio i neke papire, zaostale u baraci, iz kojih smo saznali da su isti radnici izgradili postojeći most 1970. godine i da nije bilo potrebe da se plašimo prelaska. Da se u to uvjerimo, naišla je jedna seljanka, posljednji čovjek kojeg smo vidjeli u narednih nekoliko dana, i most prešla vrlo sigurno i bez zaustajkivanja. Na naša pitanja kako se može nastaviti uz Taru, odgovori su bili niječni, ona ne zna za nikakav put, ni da je itko išao ovuda. Most se nalazi uzvodno od stare i zapuštene žičare koja je vjerojatno služila za prebacivanje drva preko Tare, a danas je vidljiv trag jedino čelična sajla što visi nad Tarom. Sad se nalazimo na desnoj obali, kanjon se pokazuje u svojoj pravoj veličini, osjećamo da su prava iskušenja tek pred nama. Sjedeći na pijesku i čekajući večeru, razmišljam. Misli mi vrludaju Tarom, o planiranoj izgradnji hidroelektrične centrale. Sje-

čam se Meše Selimovića: »Riječica je slična meni, bujna i plaha ponekad, a češće tiha, nečujna. Krivo mi je bilo kad su je zagatili ispod tekiće i jarkom natjerali da bude poslušna i korisna, da kroz badanj tjeera vodenični točak, a radovao se kad je, nabujala, razrušila ustavu i potekla slobodno. A znao sam da samo ukroćena melje žito.«

Idućih pet dana nismo vidjeli nikog živog, nigdje staze, nigdje sela, ni čovjeka. Samo Tara i mi. Spavali smo obično na pješčanim plažicama, zovem ih tako iako se vjerojatno nikad niko ne kupa, ali su kao stovrene za ljenčarenje i sunčanje. Pijesak nam se uvučao u sve, u vreće za spavanje, u odjeću, hranu, svagdje ga je bilo. Kanjon je postao pravi, litice sve uže, prohodnost sve manja. Na mnogim mjestima smo morali obilaziti surovo stijenje, penjući se po nekojku stotinu metara uz brdo, a tamo gdje se moglo, gazili smo vodu i na taj način skraćivali put. Bilo nam je žao što nismo imali alpinističku opremu, iako smo učinili sve da je nabavimo, bila je preskupa. Na mnogim mjestima mogli bismo je lijepo iskoristiti. Na jednom mjestu, gdje smo se odlučili da stijenu ne obilazimo, nego je priječimo nad samom vodom uz pomoć užeta koje smo ponijeli, zlu ne trebalo, naišla je splav. Tako smo viseći na stijeni izmijenili nekoliko riječi sa splavarima, a njemačke turiste smo lijepo vidjeli kako vade kamere i snimaju nas. Sretali smo i zmije, jedine žive stvoreve uz rijetke pastrve i mnogobrojne mušice. U početku nam zmije zadavahu straha, ali što smo išli dalje sve je bilo normalnije da su nam one stalni pratioci. Nekoliko ih je platirao glavom susret s »veličanstvenom sedmorkom«, kako smo u šali sebe nazvali, a dvije su završile na ražnju. Poskoci su sasvim ukusni! Jednom nam je palo na pamet, što nam je rekao šumar u Šćepan-polju, da se ne igramo Tarom, ali naša volja i želja da upoznamo tu predivnu rijeku premašile su sva upozorenja. Nikad se nećemo pokajati zbog toga; možda smo imali sreće, ali ono što smo vidjeli i doživjeli vrijedi svakog truda. U predjelu Siga imali smo nepredviđeno tuširanje; svi koji smo spavalii izvan šatora bili smo dobro smočeni iznenadnom kišom i trebalo nam je cijelo prijepodne da sve osušimo i spremimo za polazak. Čovjek koji ne može i ne želi nešto žrtvovati, taj sigurno nikad neće vidjeti kutke što ih priroda pomno čuva.

Sesti dan našeg druženja s Tarom stigli smo do Sastavaka, ušća Sušice u Taru. Za ovaj divlji predio Branislav Cerović, veliki zaljubljenik Durmitora, piše: »Sastavci su nezaboravan prizor divljine i usamljenosti u

kotlu neizmernih kaskadnih strmeni, litica i rtova okićenih borovima.« U pravu je, prizori koje pružaju Sastavci nisu za zaborav, posjet mora biti ponovljen, kad-tad.

14. je srpnja, ponedjeljak, treba prijeći Taru da bismo ušli u malo manji, ali ne i manje atraktivni kanjon Sušice. Problem pokušavamo riješiti gradnjom manje splavi za prijenos opreme. Pripreme teku po planu i čitavo dopodne gradimo plovilo koje treba prenijeti naše stvari suhe na drugu obalu. Kad smo taj posao završili, utvrđujemo da izborom krivog drveta imamo splav koja utone gotovo čitava u vodu, ali već je kasno za izmjenu i želimo pokušati što se može učiniti. Kao u filmovima, u tom trenutku nailaze kajakaši! Četiri Nijemca (pada mi na um da naši ljudi, čini se, dovoljno ne poznaju ljepote naše domovine) spremno nam priskaču u pomoć i za nepunih desetak minuta naši ruksaci su na drugoj obali. Ostajemo mi, naše glomazne cipele, odjeća, foto-aparat. Sad naša velebnna splav ipak dolazi do izražaja, na nju smo montirali prostirke, na to sve stvari umotane u veliku plastičnu foliju (nju uvijek valja nositi i zbog šatora!) i uz pomoć nas trojice, koji je plivači pridržavamo. Splav kroz ledenu vodu stiže do odredišta. Da je potrajalo malo duže, ne bi bilo nimalo ugodno, jer je voda brza i vrlo hladna. Ostatak dana proveli smo u ubrzanom tempu kroz kanjon Sušice stigavši pod selo Crnu Goru. Selo se ne vidi jer je visoko iznad, na visoravni. Slijedeći Sušicu koja sad ponire, sad se ponovo pojavljuje, oko podne nam se ukazuje slika koja se nikako ne može opisati, a da ne umanjimo njenu ljepotu. Pred nama je Sušičko jezero u svojoj ljepoti ljetnog dana. Zamislite prekrasno planinsko jezero (na visini je od 1140 m) ovičeno lancem surovih planinskih vrhova. Bili smo sami i neometani u ovoj ljepoti, zaista, prizor kojeg čemo se dugo sjećati.

Nakon dvosatnog uživanja, nastavili smo put usponom prema izvoru Zaboj i katunu Ograde. Izlazimo iz krajeva u koje ljudska noga rijetko stupa i približavamo se prvom naselju. Katun Ograde primio nas je toplo i snabdjeo kruhom i sirom. Tu noć smo provele u kući obitelji Mumin, uz samu cestu za Žabljak. Idućeg dana put nas je odveo u Žabljak za tri sata hoda, uz veličanstvene vidike na Maglić, kanjon Tare i mnoge planine kojima ni ime ne znamo. Stigli smo na Žabljak točno na vrijeme da dočekamo našu ekipu iz Đakova. S njom smo nastavili po vrhovima Durmitora, planine što svojom ljepotom mami sve koji vole ljepotu prirode, još uvijek čiste i divlje.

Na »krovu Bosne«

LIMUN PAPIĆ
BANJA LUKA

Ako je Mount Everest »krov svijeta«, a Mont Blanc Evrope, ako je suri, a tako ljeđpi pokatkad pitomi Triglav »krov Jugoslavije«, zašto onda Maglić ne bi bio »krov Bosne«, kad u Bosni većeg vrha nema?

Stignete li u Tjentište, gdje tokom pola godine život ne prestaje da buja, jer se ovdje čovjek u partizansku historiju vraća, za one odlučnije i odvažnije ništa ne predstavlja otisnuti se stazom ka Magliću. Jeste, prvo ćete malo automobilom, tek toliko da što prije stignete do Prijevora. Tu je križanje puteva. I vjetrova. I vidika. Odavde se vidi na sve strane, prema kanjonu Sutjeske, Skakavcu u prašumi Perućici, pa Hrčavki...

I nekako vam dođe žao kada, vučeni željom da dosegnete Maglić, okrenete onom širokom i krivudavom stazom što je čobani i planinari trasiraše, ko zna kada. Ona će vas odvesti do Trnovačkog jezera u čijim se ničim neuznemiravanim vodama Maglić neprestano ogleda, odvajkada se sebi sam diveći. Tu, kraj tog kao bubreg izrezbarenog jezera, naići ćete na pastire, ali i planinarske šatore. Kome je do odmora, kristalno čistog zraka, samoće i života u pitomoj divljini, ostat će uz jezero. Da bi opstao, podići će privremeni bivak, zanoćić će, dan-dva provesti. Dešava se i ovo: čovjek iz daleka dođe, od smoga pobegne, pa promijeni odluku: osta-

Maglić i
Trnovačko
jezero

Foto:
U. Beširović

Maglić i planinarska kuća na Hadžića ravni

Foto: J. Bačić

ne i desetak dana, jer se nikom nije baš tako lako otrgnuti od svih ovih ljepota što se iskomešaše ovdje, daleko od čovjeka, pa zato valjda i ostadoše tako lijepe i zavodne.

Iznad, reklo bi se na dohvati ruke, стоји он. Maglić. Sprema li se ono da svojim vrhom raspori onaj jedini oblačak što mu hita u susret?

Za došljaka je to izazov: »krov Bosne« je pred njim. Kolebanja, kad je već tako, nema: valjda mu u pohode krenuti!

Radoznašto mu pohitate u susret, ali vas prva strmina brzo opomene da valja hodati nogu pred nogu, polako, bez žurbe i mnogo priče. Zrak postaje sve rjeđi, a korak sporiđi. Bubnja u ušima. Kad se poslije duga pjesaćenja nadete na onoj kosi visoko iznad Trnovačkog jezera, učini vam se da ste u avionu: ispod vas, duboko dolje u kotlini, jezerska voda, samujući kao da nekog čeka. Bilo otkud da naiđe. Samo neka navrati, nek dode. Da ne bude sama.

Valja predahnuti. Noge čovjek da odmori. I oči, osvrćući se oko sebe. Eno, ono je, čuli ste za njega, Volujak. A ono tamo preko tamnog kanjona Zelengora je. Kum joj dade ime kako joj i pristaje. Samo jednom ne bješe to, već Krvavgora. Nije li ono Snježnica, a malo dalje Vilenjak?

Opet put pod noge pa uza stranu. To je posljednja etapa prije samog vrha. Korak je sada još smireniji, a zastanci sve češći. Ne valja ovuda ni žuriti. Zašto bi, uostalom?

Tek što se mimoide crnogorski Maglić, uspet ćete se na ovih 2386 metara. Ispred vas, dokle god pogled dopire, kao da su se u kolo uhvatili vrhovi što nebu hrle. Veliki i mali. Snijegom i cvijećem zagrnuti. Čame. I pamte. Zlo i dobro. Čuvajući tajne, tek ponekad otkriju. Kao onu, prije koju godinu, kad planinar na kosture nabasa. Šest na jednom mjestu nade. A od vojne i čovjekova stradanja minuše već mnoga desetljeća.

»Ovdje se vjetrovi sastaju, južni i sjeverni, kišni i snježni. Uvijek bremeniti, ovdje tovar da otovare. Začas se kiša prolije po kamenjaru, ili snijeg napada zimi metar-dva, možda i tri!«

U svoj svojoj samoći, Maglić kao da nekom neznancu prkosí. Znajući tko je i kakav je. Ne smeta mu ni to što se ovuda najčešće magle vuku — pa po njima i ime svoje dobi — zaklanjavajući ga od pogleda radoznašta što u dolini ostadoše.

Nadvisujući sve oko sebe, kao da se koleba: nebu li pripadam ili ne! Odvajkada je tako. I ostat će.

A ne osta nigdje zapisano tko mu prvi za duga života naruši samoću. Možda neki pastir što za nemirnim stadom doluta do njega. Ili komita, hajduk li pred potjerom bježeći?

Nije to jedina tajna što je Maglić-planina krije.

Mnoge zna, a nikom ne kazuje.
A i zašto bi ih kazivao, zašto i kome?

Dinara nas zove

IVANA PAŠKVAN

RIJEKA

Na putu smo za Dinaru — davna želja svih nas. Napuštamo Bosansko Grahovo i serpentinama se spuštamo put Strmice, pa produžujemo u pravcu Knina. Pored samog asfaltnog puta što vodi prema Sinju, oko 4 km sjeveroistočno od Knina, nalazi se gostionica Neven u novogradnji. Pored te gostionice već u sumraku podižemo šatore.

U ranu zoru krećemo dalje. Oko 100 m istočno od gostionice odvaja se put za selo Jeliće. Prolazimo kroz selo i desno preko mostića stižemo na čistinu. Put u serpentinama dosta se naglo penje. Otpriklike nakon 4 do 5 km odvaja se krak puta u lijevo, gdje valja produžiti desno uzbrdo još 3—4 km sve do zaravni Suhog polja. Put je širok, sa širokim zavojima i u tom pogledu ne predstavlja problem ni za veća vozila, ali je izrovan bujicama, jer cesta nema odvoda za vodu. Premda je uglavnom dobro trasirana, potrebna je vještina i dobra volja vozača.

Put produžuje i dalje od Suhog polja, ali osjetno sužen, neravan i kamenit. Kasnije smo vidjeli da se s malim osobnim kolima može stići do visine bunara, a otuda dalje do doma samo traktorom.

Mi silazimo na Suhom polju.

Tu pronalazimo markaciju i krećemo uzbrdo put Brezovca. Neki »režu« brežuljkom,

ali nas drže na oku, jer je ovaj kraj svima nama nepoznat. Na obronku sa suprotne strane stada ovaca, a podalje nekoliko bunara. Svileno kobilje leluja se na povjetaru. Badanj s naše desne strane zadivljuje kontrastom kamenja i tamnozelenog raslinja. Na prijevoju razastro se tepih šarena cvijeća. Sada se lagano spuštamo prostranim poljem. Ovce su se razmilile i pomiješale s kamenjem. Pastir, kršan stasit čovjek, sijede brade, rado nam kazuje imena pašnjaka i vrhova.

Nakon otpriklike dva sata hoda stižemo u dom na Brezovcu. Otvoren je. Nekoliko planinara koji su te zatekli nude nas toplim čajem. Besplatno. Neki od nas vade preostale vrećice čaja i predaju ga u zajedničku kuhinju. Neka se nade za one koji će doći. U hladu prekrasne bukove šume odmaramo se i čekamo da se svi okupimo.

Nažalost, tu je i zadnja markacija. Dva planinara iz Knina vodit će nas dio puta i usmjeriti dalje. Kroz bukovu šumu izlazimo na pašnjak Duler, pa stalno lagano se penjući na drugi iznad njega, Samar. Tu nam naši vodiči pokazuju »ono drvo tamo gore« — usamljenu, razgranatu bukvu usred pašnjaka. Do nje ćemo se popeti, pa dalje nastaviti žljebom, koji se takoder vidi. Oni kreću lijevo do pastirske stanove.

Dinara s istočne strane

Foto: Dr Z. Poljak

Uspon na Dinaru sa Samara

Foto: Dr Z. Poljak

Žljeb je, istina, strm, ali opet ne tako strašan. Pušemo i ispuhavamo se čekajući onu desetinu iza nas. Oni zastali i nešto konferiraju, pa na kraju i pjevaju. A onda nam se pridruže i referiraju: formirali su prateći bataljon i to proslavili. I slatko nam se nasmijali što okačeni po kamenju kao šišmiši čekamo na njih.

Nakon tog odmora stazicom krećemo kroz klekovicu, držeći se stalno lijevo, pa opet lijevo, kako su nam savjetovali Kninjani. Uskim hrptom, pretežno obraslim klekovicom, stižemo na vrh.

Sama glavica Dinare (1831 m) uz zidani stup je kamenita, ali već nakon kruga od nekoliko metara počinje pojas klekovine. Gledamo Vjenac, Šator, Troglav, Svilaju i Kninsko polje. Lijepa je Dinara, njeni obronci, pašnjaci, brežuljci i padine, i one kamene i one obrasle raslinjem. A i uspon je lakši nego što smo očekivali. Pripust je malo »izvan ruke«, no i tu organizirani pohod poput ovog u organizaciji riječkog PD »Kamenjaka« može mnogo pomoći. Put bi svakako trebalo markirati do vrha. Bilo bi poželjno zasjeći kroz klekovicu jedan pravac, pa bi se uskoro utabala saaza. Ovako kako je

sada, svatko krči svoj put. Najviši vrh u SR Hrvatskoj zaslužuje trasiranu i markiranu stazu.

Vrijeme je kakvo se samo poželjeti može u ovo doba godine: lagana naoblaka i lagan povjetarac. Leškarimo, jedemo i pričamo, razgledavamo. Crikveničan Emil sakuplja u posebnu vrećicu otpatke, naše i one nepoznatih prethodnika.

Nakon dugog odmora vođa puta najavljuje pokret. I upravo kad krećemo, komandan »pratećeg bataljona« više: Stoj! Sada se sjetio da okupi svoj bataljon — radi dogovora i slijanja! Mi ostali nemamo pristupa. Usta mu se razvukla od uha do uha, a trbuš talasa od prigušena smijeha. Pokušavamo se naljutiti, ali nam ne polazi za rukom. Smijeh je kao zaraza zahvatio sve nas i pokrenuo niz greben u dolinu.

Vraćamo se istim putem. Ne žuri nam se. Čeka nas »hotel« pripremljen još sinoć. Sutra ćemo do mora, pa Jadranskom magistralom kući, u Rijeku.

Jugozapadna stijena Dinare

Foto: Dr Z. Poljak

Baka Anka

KRUNOSLAV MILAS

ZAGREB

Kiša i mokro raslinje vlaže nas već nekoliko sati. Cipele, jakne, hlače, sve je na nama mokro. Od Dulibe hodamo po kiši i dosta nam je svega. Ali tjera nas naprijed pomisao da je Velika Kapela konačno iza nas, da je i taj »Kapelski planinarski put« napokon »legao«. Treba nam još samo ta deveta kontrola, to Vinište, a onda Klenovica i — kući.

Vinište.... znamo što nas čeka. Kamen, makija, napuštene kuće pa čak i karakterističan miris zraka reći će nam da je to tipično primorsko seoce komu se eto već satima približavamo.

Lijevo od nas ostavljamo skupinu kuća; prve kuće nakon nekoliko sati. Jedva da smo ih i pogledali. Ne zanimaju nas jer karta govori da bi to trebalo biti Zadrinak. Kamenitom livadom nastavljamo dalje (kažu da je i kamena bilo manje kad je ljudi bilo više?). Ulazimo u šumarak koji pravilnim redom svojih stabala pomalo podsjeća na propali voćnjak. Tko zna, možda je to nekad i bio voćnjak. Danas su ljudi otišli, a umjesto voćnjaka izrasla je šuma. Čovjek se povukao i prepustio prirodi ono što joj je stoljećima otinao.

I opet hrpa napuštenih kuća. Drsnik, kaže dnevnik. Ime ne govori mnogo. Zavirujemo. Nigdje nikog, a vidimo da se radi o nekad prilično velikom selu u kojem se nekad živjelo, rađalo i umiralo. Moglo se. Moralo.

Baba Anka ne živi ovdje; makija i granje uzeli su previše maha. Naše je vrijeme odnijelo stare ljude i odselilo mlade. A kuće? Nepojmljivo kako je od kuće do sablasti malen korak; potreban je samo čovjek da živi u njoj.

I opet makija, granje i opet trava. I vlaga odasvud. A korak otežao, mučan, preko kamenjara. I šutnja među nama koja riječito govorila o našem raspoloženju.

Vinište? Pojavilo se u trenutku kad smo već bili sigurni da smo prošli pored njega. Prazne, u makiju obrasle kuće iskrnuše pred nama, a mi odahnusmo i srenusmo lijevu za markacijom seoskim putem dublje u selo.

Vidimo: negdje će pred nama biti i »centar« sela. Govore nam to zbijeni krovovi među raslinjem koje ih steže i guši.

Odjednom — dim! Dolazi iz nekog zida uz sam put, eto, ovdje desno, pored nas. Iz zida, baš tako! A pored zida komad nekakvih vrata, iza njih popločeno dvorište i nešto sićušno, crno, vižljasto kako po dvorištu kruži.

»Bako«, povikasmo uglas, »dobar dan«! I olakšanje nas obuze, u prvi čas ono obično, takmičarsko, ono što kazuje: »Vidiš, ipak nisi pogriješio, stigao si!«, a zatim ono dub-

lje, ljudsko, olakšanje pri susretu sa čovjekom nakon nekoliko dana divljine i šuma.

»Ou! Duobar dan!« usklikne ona i poleti da nam otvori dvorišna vrata.

Sitna, u crno obućena starija žena, zgurenja u svojevrsno klupko, koje se začudujući brzo kreće, uzmemu li u obzir njezinu starost i činjenicu da šepa na jednu nogu. Jedino stvorenje, rekao bi netko promatrajući joj one oči, još uvijek plamteće, što zirkaju uokolo, i usta što pričaju, stalno nešto vrte, rekao bi čovjek tek upola za nas; uglavnom ipak za sebe samu i svoju samotu. Ili ipak samo za nas ne bi li u ovih nekoliko časaka nadoknadila sve one dane usamljenosti. A crno se klupko kreće, veseli, vrti oko nas, zatvara vrata, dodaje upisnu knjigu, žigove, trči po rakiju i napolitanke, vadi nam vodu iz cisterne i govori, govori. Vidimo, sretna je, draga joj je što nas vidi pa makar prvi puta u životu.

A mi stojimo onako, gledamo je iznanađeni, hvatamo dah nakon napornog tempa, pa onda sjedamo, neštogovorimo, ne pribiremo se. Pitali bismo je nešto, ali ne znamo, treba nam vremena da se povratimo.

»Neka ste vi meni stigli«, kaže ona « a išli ste jadni uovako mokri...«

Teško bi bilo točno opisati njezin govor. Čudan je nekako. Ima karakteristike Primorja, mekan je, s glasovima »o« i »a« koji se nadopunjaju glasom »u« i čine ono specifično primorsko dugo »u«. A nosi taj jezik u sebi i dah usamljenosti, primjese koje nam kazuju da nije upravljen samo nama; svojevrstan je to i razgovor sa samim sobom, s napuštenim selom, sa svojim životinjama. Ali topao je i gostoljubiv, i to je najvažnije.

Pomalo se pribiremo i počinjemo zapitkavati.

Prisnost... Postoje stvari koje mi ljudi iz grada nikad nećemo moći shvatiti. Brzina u kojoj živimo uzela nam je tu mogućnost. Pa ipak, instinktom ih privaćamo i osjećamo kao svoje. U trenutku kad čovjek ostaje sam negdje daleko od civilizacije, u njemu se stvara neki specifičan odnos prema drugim ljudima. Mislim pritom na uobičajeno »dobar dan« nepoznatom čovjeku u planinama, običaj koji su još i danas zadržali naši seljaci svojim obaveznim pozdravom svakom prolazniku, i vidim pred sobom ovu staricu koja nas prima kao najdraže goste, nudi rakijom, napolitankama i pričom.

Primjećujem; onaj dim u zidu koji je privukao našu pažnju kad smo dolazili, to je u stvari malo ognjište na kojem se trenutno kuha kava. Što ti je prilagodljivost; nama je to pomalo besmisleno, ta rupa u zidu i plamen u njoj upravo tako odgovara i, kako vidimo, dobro služi svojoj svrsi.

»Već dugo ste sami bako?«

»Od rata, sinko, od rata,« odgovara, a lice joj kazuje da za nju to i nije tako davno.

»Pa zašto i vi niste otišli?«

»Išla san i ja u službu u grad još prije rata. Poslala me mati ne bi li palente imala, ma san i kaše bila gladna. Pa san se vrnula. Tu je moje!« — i nastavlja priču o braći koja su poginula još u prvom ratu, pokazujući kuću koju je, kaže, sama pregradila i smanjila.

— „Jer sama san ovdvi“ — kaže. Selo je napušteno i živi samo još kroz njeno sjećanje dok nam nabraja gdje je danas poneko od njenih bivših susjeda. Sama je i sretna. A u grad tek ponekad vrati, po penziju.

I tako se razgovor pomalo odmata; našim pitanjima potičemo njezin monolog koji je godinama izrastao u usamljenosti četiri zida, napuštenog sela, dvije mačke i tri koške. A i medvjed ponekad svrati, kaže nam ona kao nešto najobičnije. U krumpliru ga nade, pa ga potjera. Priča tako teče, a mi je upijamo i kao da djelić njenih muka uzmamo sebi. Da njoj bude lakše.

»A prije ovdi nije godinama nitko dolazio. Sad dođu ovi vaši iz Zagreba preko brda da me vide i da sjednu kod mene. I oni vaš sudac dođe. Sudac, a viču mu Krampus!« — pripovijeda, spominjući imena i nadimke najčešćih posjetilaca.

Vrijeme nam je poči. Još danas moramo biti u Zagrebu. Želimo se oprostiti, ali baba Anka se diže, da bi, gegajući se pošla s nama noseći na leđima teret starosti i svojih trideset i pet godina usamljenosti. Nijedan od nas petorice ni rodio se nije kad je ona ostala sama; kako je to davno! A opet... Subjektivno vrijeme. Mjerljivo je samo svakim čovjekom koji ga proživljava. U njemu časovi mogu trajati kao dani, dani kao minute. Našoj baki Anki u njenoj usamljenosti godine, eto, protiču kao minute i sve ono od prije trideset i više godina i danas joj izgleda živo i svježe kao da se jučer dogodilo.

Jer u Viništu vrijeme stoji. Nije umrlo kao u napuštenim selima kroz koja smo prošli. Nestat će tek s babom Ankom.

»Koliko imate godina, bako?« — zapita jedan od nas.

»Sve, sinko«

»Koliko?«

»SVE, moj sinko, SVE. Preživila san i nadživila svoje selo i porodicu i ne znan što me bog još na zemlji drži. A nekad je ovdje bilo sedam majki i dvadeset i dvoje djece« — reče odlutavši ponovno mislima u »svoje« vrijeme.

Ispratila nas je do raskrižja da nam pokazuje put prema Klenovici; nepotrebno jer je markacija vrlo dobra, ali mi smo tog časa znali da ona to mora učiniti. Mi više nismo bili planinari koji tko zna zašto lutaju »unom stranom brda« i svraćaju k njoj. Tog smo trenutka bili njezini gosti koji odlaze i koje treba ispratiti.

Podosmo nizbrdo; kad više nismo vidjeli njeno mahanje, čuli smo je dok nam je dovikivala »da ne zалutамо«.

Vinište i baka Anka ostali su iza nas, ponovo sami, ona čekajući da se pridruži svojima, a selo čekajući da i ono prijeđe onaj sudbonosni korak od sela do sablasti kao i druga sela tog kraja. Na putu mu jedino stoji neka starica s kojom smo sjeli, popričali malo, popili koju i onda otišli uvjereni da smo joj bar na trenutak razbili monotonu svakodnevnicu.

Lijepo je ovako sresti nekoga! Sresti čovjeka tamo gdje ga više nema. U gradu među tisućama koje srećemo svakoga dana ne doživljavamo takve susrete. I zato možda nagonski kao neki novovjekni Sokrati, trpamo stvari na leđa i odlazimo tražiti čovjeka tamo gdje ljudi više nema. I pronademo ponenuku babu Anku... Koliko li ih još ima u našoj zemlji i kolike bi vrijedilo vidjeti i poslušati?

Odlazimo, a za nama zvone njezine riječi:
»Sve godine, sinko, SVE godine imam.«

U Velikoj Paklenici

EDIN DURMO

ZENICA

Već sam mislio da će nam kiša pokvariti ovaj prvomajski izlet, kad su me ohrabrilici suncem obasjani vrhunci Velebita, dižući se strmo, kao kakve kule, iz same morske površine. Okovani su maglenim oblacima koji donose lijepo vrijeme.

Nešto prije Starigrada izlazimo iz autobusa i raspitujemo se za Paklenicu. Poslijekako vrijeme je ugodno svježe, ali već za koji tren postaje nam prevruće pod pritiskom teških naprtnjaka.

Polako koračamo asfaltnom cestom u Pakleniku i nagađamo šta bi nas moglo očekivati u njenom prodoru, o kojem smo inače čuli sve naj, naj...

Razmišljaj o glasovitoj stijeni Anića kuka, o njegovom čuvenom »Y«-u, o ljudima koji su otvorili prolaz kroz njene strme, prijeteće kamene litice, o Brahma i njegovom nesretnom, pogibeljnem usponu, o onih osam neizvjesnih dana u »Bridu klinja«, i još o mnogo čemu što je interesantno za ovaj

Probor Male Paklenice

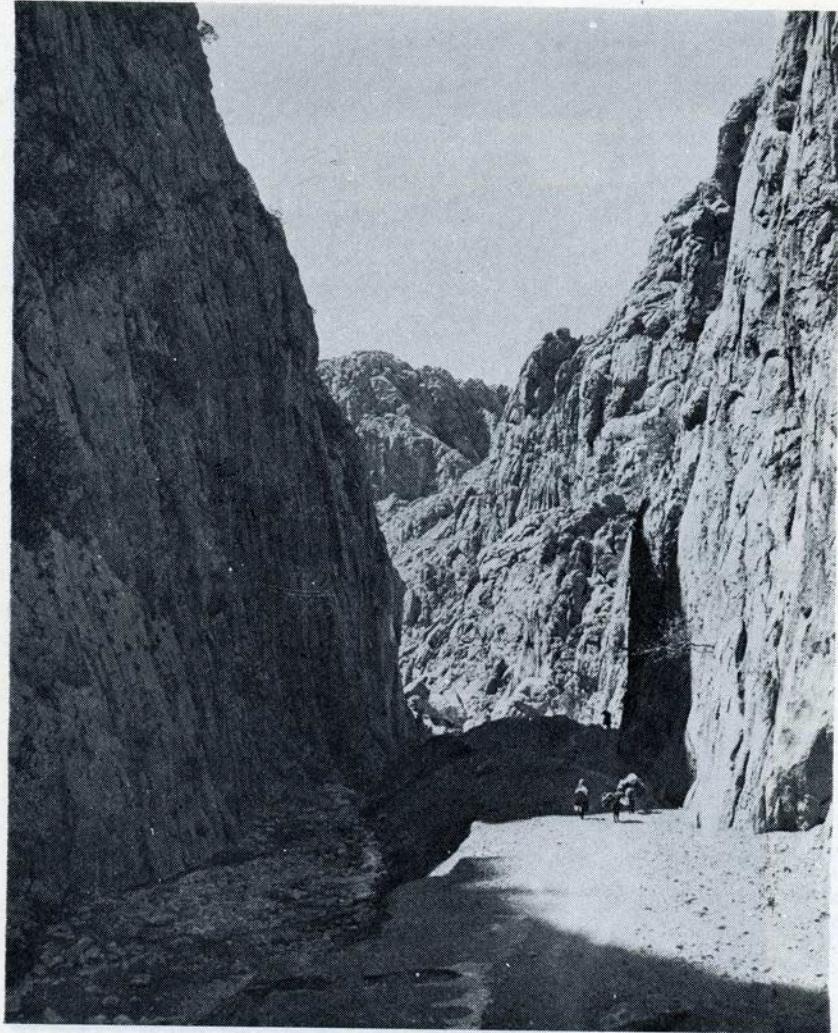
Foto: Ing. Z. Smerke

penjački raj. Razmišljajući, stigoh do kraja asfalta, na mjesto gdje stoji natpis »Nacionalni park Paklenica«. Tu obje strane kanjona počinju da se izdižu strmije, sam prolaz postaje tješnji, a kaskade potoka živahnije i smjelije. Tu su se put i potok zdržili i zajednički nastoje da litice ostanu nezbližene, da vječno čeznu jedna za drugom, dok ljudi prolaze njihovim podnožjem. Prolazimo pored nesvakidašnjih oblika. Priroda je čuda izvajala u kamenu i što dublje zalazimo u probor Paklenice, sve nas se više doimaju kameni reljeфи, statue, piramide, usjeci i tko zna čega još sve tu nema.

Stigosmo do kraja parkirališta, tamo gdje se staza počinje stepeničasto izdizati prema Anića luci. Taj dio je najzanimljiviji. Mnoštvo kamenih blokova opasalo je put sa obje strane, pogled u visinu ne seže daleko, jer

su ga okovale litice i taj me prizor podsjeti na uske dalmatinske uličice stijesnjene između zgrada. Vrijedne ljudske ruke vješto su provele put kroz ovaj krš. Tu se put i potok sijeku dva puta. Obje strane potoka premošćene su betonskim mostićima i tako ostadoše u dugu željenom zagrljaju. A potok kao da je sretan zbog toga, postaje još zanosniji, nestasniji, rasipa svoju vodu na sve strane, pršti, čas se probija kroz kakav tjesnac, čas se raspline i raspe u tisuću kapi. Njegova zapjenjena površina prosto mami prolaznika da se pokvasi, jednostavno, da osjeti tu vodu na sebi. Kako je samo hladna!

»Eno je!«, povika netko, i svi u isti mah pogledasmo gore u visinu, a ispred nas se izdizala barijera stijena Anića kuka. Šutimo. Naši pokreti govore umjesto nas. U stvari, pokreta nije ni bilo. Stajali smo skamenjeni

Klanac Velike Paklenice

Foto: Ing. Z. Smerke

baš kao ta stijena pred nama. Na čas smo bili odsutni za sve. Samo su oči željele da uhvate što više. Koja grandioznost! Prepoznajemo pojedine detalje. Najlakše se uoči »Y«. Kao kakva žila razapeo se posred stijene. Kraci mu sežu od dna do vrha. To ga čini još veličanstvenijim i izaziva kod promatrača strahopštovanje. »Brid klin« se sav iskosio i prijeteće se nadvisio nad dolinom. Reklo bi se svakog časa će da se sruši u ponor. Stijene su mu glatke, goleme i cijelim svojom visinom prevjesne. Ponovo se prisjetih 1973. i onih osam dana koliko je bilo potrebno njegovim osvajačima da ga osvoje.

Vjetar nas vrati u stvarnost. Nismo ni primijetili da smo tu već gotovo pola sata. Izgleda da se ponovo spremamo nevrijeme. Krenus-

mo dalje i za koji časak stigosmo u grad šatora. Koja impresivna slika! Livada s obje strane potoka bila je preplavljena šatorima. Šarenilo na sve strane. Alpinisti iz cijele Jugoslavije. Ima tu i Austrijanaca, Italijana, Nijemaca i još mnogo njih koji su došli u ovu malu dolinu da na ovom neslužbenom alpinističkom skupu steknu nova iskustva, pozanstva, da svojim usponima dopune već bogatu povijesnu knjigu ove stijene.

Pronađosmo i mi nekako mesta za svoja dva mala šatora i tiho se raspremimo. Dan je na izmaku. Čuje se žamor sa svih strana, pripreme za večeru, a dvojica u »Bridu klinu« spremaju se za bivak. Želimo im sreću. Za kratko vrijeme pred nama se nazirao samo divovski obris Anića kuka i svijetli snop baterijske lampe negdje u stijeni.

Biohozi na Zavižanu

Prof. BOSILJKA ZLATAREVIĆ

ZAGREB

Velebit. Sjećam se, često smo ga promatraли s Kvarnerskih otoka poslije kiše. Kao div izronio je iz mora, obasjan suncem u svom sjaju i veličini. Uvijek kao da se ponovo rađa... Krševit, monoton i pust izazvao je značajku. Ima li tamo života? Što se zbiva i što krije u svojim vrhovima, taj velikan?

Pružila mi se prilika i objeručke sam je prihvatile kada sam doznala da će biohozići na Zavižan. Rekli su mi: Tko jednom upozna ljepote i kontraste Velebita, a ima ih na pretek, ne može ih tako lako zaboraviti. Danas to i ja znam!

Kako se približavao dan polaska, bila sam zajedno sa svojim drugovima sve uzbudjenija. Izmjenjivali smo međusobno i »teoretska znanja« i zaista se pripremili i »nabili svime«, kako nas ništa ne bi iznenadilo. Manje više, svi smo navikli na terenski rad, ali ovaj puta nije bilo lako. Doći i doživjeti Velebit je sasvim nešto drugo od čitanja literaturice, slušanja i prepričavanja.

Naišli smo na »tvrd orah«, kako se kaže. Trebalo je uložiti puno fizičkog napora da se svladaju velebitske staze. Nismo niti svi jednako bili naviknuti na takve terene, a zaostati nitko nije želio. Znači — upri sve snage! Čas je trebalo popeti se na »oštar« vrh ili opasne sipine, koje smo morali četveronoške osvajati. Koristili smo i »kočnice« naših nogu, kada je osvanuo nagli spust. Projibali se kroz šikaru ili se spoticali na bridove golog kamenja — sve uz smijeh, kako ne bi drugi primijetili da ti je teško.

Zapamtili smo dobro naše »krštenje kroz bespuće« velebitskog krša, naravno, tako smo ga doživjeli mi koji nismo pravi planinari, a niti smo znali što je planinarenje po takvom terenu. Sve smo željeli vidjeti i bilo nas je svugdje, a za to je potreblja energija i volja, a nje je kod prosvjetara uvijek dovoljno.

Mnogima se u prvi mah i zamjerilo planinarenje, gundišali su nezadovoljno ali samo na prvi tren, jer se neugodnosti brzo zaboravljaju kada priroda otkriva oku svoje draži i kada pun dojmova nađeš mjesto, gdje ćeš se odmoriti i ponovo proživjeti sve ispočetka, naravno, u mislima. Tako smo i mi, oznojeni i umorni, ulazili u dom pod Vučjakom, u dom na Zavižanu. Terenski dio na-

Skupina nastavnika biologa iz Zagreba i zagrebačke regije provela je dva nezaboravna dana na Velebitu. Cilj izleta bio je posjet Botaničkom vrtu Zavižan i meteorološkoj stanicu. Zeljeli smo upoznati i najprivlačniji dio sjevernog i srednjeg Velebita, Rožanske i Hajdučke Kukove, uvrštene u strogi prirodni rezervat, koristeći se poznatom Premužićevom stazom. Trebalo je pronaći i proučiti biljke endeme, relikte i specifične biljne zajednice. Vidik s vrhova Velebita prema moru i otocima učinio je ovaj izlet pravim bogatstvom doživljaja.

stave bio je već završen. Bilo je zanimljivo i poučno. Misli su se stalno vraćale na sve ono što smo doživjeli.

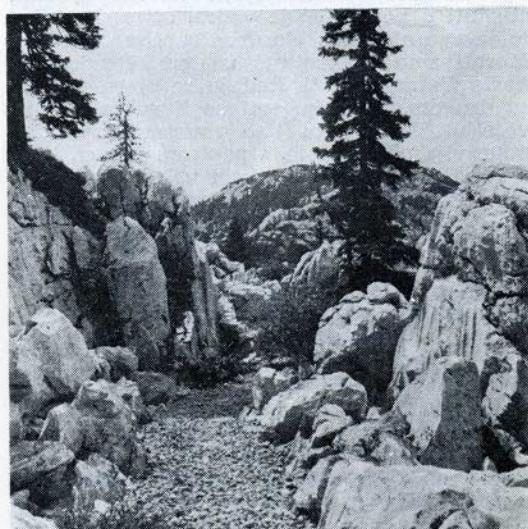
Proučili smo Botanički vrt sa svim svojim bogatstvom i specifičnim osebinama. Osvojjen i vrh Balinovac, »pregažena« Kosa. Neki su stigli na te visine crveni, zajapureni i sa srcem »u grlu«. »Pogled je pucao na sve strane«. Sočni travnjaci, poznati kao zeleni sagovi Zavižana, izmjenjuju se s bijelim morem golog kamena i stijena te tamnim plohamama obraslim šumama. Pravi mozaik oblika i boja. Vrtlog slika.

Ipak najzanimljiviji je pogled prema moru. Otoci Krk, Rab, Pag, tamni i uvaljeni u more, jasno su ocrtni. Kao da si pred uvećanom zemljopisnom kartom. Zašutjeli smo...

Zalazak je sunca. Sve drhti. Zlatna traka budi u nama uspomene. Izaziva maštu. Vraća nas u svijet bajki kada smo njenim putem željeli krenuti u daleki svijet...

Uzvici i smijeh vraćaju me u zbijlu. Skrećem pogled. Među uskim pukotinama velebitskog kamenjara, stisnute u malenim zelenim jastučićima, svraćaju na sebe pozornost planinske ljepotice. Skromne i nematljive, pod stalnim udarcima vjetra odoljevaju surovim uvjetima života. To su razni zvončići, gušarke, stolisnik i dr.

U domu još uvijek zaneseni i sretni niti ne primjećujemo da su neki »realniji« kolege zauzeli bolja mjesta uz stol i prihvatali se »posla«... Jelovnik je bio zaista bogat. Vraćamo se i mi u stvarnost i sjedamo za stol. Ali

Premužićeva staza

Foto: Ing. Z. Badovinac

Sklonište u Velebitskom botaničkom vrtu
Foto: Ing. Z. Badovinac

iza obilne večere ne razilazimo se. Kupujemo razglednice, značke. Pišemo. Udaramo žigove kako bismo se mogli praviti važni kada dodemo kući. Kako i ne bismo, imamo i vodiče, i značke i žigove. Kud ćeš više! Baš kao pravi planinari. Uživanje.

Skupina raspoloženih zapjeva. Isprva tiho i sramežljivo. Pjesmu prihvaćaju svi. Ona postaje sve jača. Kao da su birani pjevači, biolozi su svoje oduševljenje okitili pjesmašima. Raspoloženje sve više raste. Kad najednom užik, »pomrćina je sunca«. Jurnemo na vrata i, doista: Mjesecu nedostaje djelić. »Gle mjeseca što se nakrivio, na lijevo je oko zažmario«, nastavljaju uporni pjevati, stisnuti u kolu. Noć je vedra, oštra. Postajalo je sve hladnije. Nozdrve se šire, suze oči. Morali smo uskoro ući u dom. Razdragani nastavljamo pjevati. Redaju se pjesme jedna za drugom. Ali nisu svi mogli sudjelovati u veselju. Voda puta kao zanesenjak, stalno popravljujući naočale, s papirom u ruci, kruži amo, tamo... prebrojava i vleučeno gunda u svoju bradu: Tko s kim?... pa opet broji...

»Što, tko s kim?« — pitaju oni najbliži.

»Pa, ljudi moji, treba naći mjesta za spavanje. Nema dovoljno kreveta. Došla je jedna napredviđena skupina. Ima nas previše.«

Nastao je tajac. U prvi mah pomislili smo: Užas, što sada? Bili smo prilično zatečeni. No, samo na čas, jer su već slijedeći trenuci donijeli olakšanje. Pobijedio je naš vedar duh. Postoji uzrečica: »Gdje čeljad nije bjesna, kuća nije tjesna«. Tako, drugarski naklonjeni jedni drugima, uz snalažljivost domaćinâ, koji su se zbog nastale situacije odrekli udobnosti, svi smo bili smješteni.

I pod dnevne sobe dobro je došao. Klupe i stolovi također. Naši ozbiljni biolozi specijalizirali su se ovog puta za tvrdu podlogu. Ravnali su kralješnice. Ostali, po dvoje i troje, našli su »udoban ležaj« u širokim krevetima.

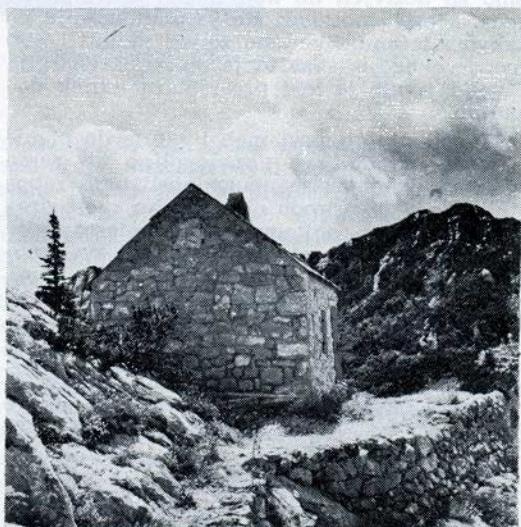
Mnogi od nas nisu planinari i nije niti čudo što nisu navikli kako se može i kako treba podijeliti postelje. Ode komfor, mislili su jedni, dok su drugi zaključili: Što je jedna noć prema takо divnom i uzbudljivom danu. A tek zajednička večer. Može se i probdjeti...

Tako je nekako i bilo. Hihot i šaputanje izmjerenjivali su se s dosjetkama. Nije nam bilo niti na kraj pameti spavanje. U svom veselju zaboravili smo poštivati pravilo planinara: »Rano legni, kako bi se mogao ranije ustati i odmoren poći dalje«. Ipak, prema jutru humor je svladao i one najupornije. Utihnuli su...

Sve me je ovo podsjetilo na pravu dačku ekskurziju. Svi smo se opustili. Nestalo je ozbiljnosti. I trebalo je tako. Naporni dani skodnevnicne bili s načas zaboravljeni, a mi sretni i uzbuđeni.

Na kraju smo zaključili: Iako je fizički ovaj izlet bio naporan, bio je i pravo osvježenje. U mnogima od nas probudio je već uspavanu ljubav prema prirodi. Izazvao je razmišljanja kako zaštitići ljepote i spoznaju kako zajednički podijeliti doživljaj bogatstva naše domovine. Potakao je međusobno zblžavanje i drugarstvo. Uza svu osmišljenosť, nepredviđene situacije su ponekad upravo nezaboravni trenuci, koji se dugo pamte.

A, kako je malo potrebno da se izazove drugarstvo, radost i toplina, toliko potrebna današnjem čovjeku.

Rossijevo sklonište

Foto: Ing. Z. Smerke

Uspon na Orizabu u Meksiku

JELENA I BUDA RADOVIĆ

BEOGRAD

Dok zabrinuti upiremo pogled na svetu planinu Popokatepetl, obavijenu snježnom mečavom, misli nam se vraćaju u dačko doba, kada nam je ime ove planine bilo sinonim za riječi koje se teško izgovaraju. Popokatepetl sada nije više za nas samo planina iz dječje mašte već je to vulkanska kupa koja se strmo uzdiže pred nama iz prostrane visoravnji.

Najpoznatiji planinski vrhovi ove visoravni jesu vulkanski vrhovi: Orizaba (5757), Popokatepetl (5452), Ixtacihuatl (5326) i Nevada de Toluka (4585). Usponi na Popokatepetl (5452, Planina koja se puši) i Orizabu bili su glavni cilj našeg puta po Meksiku koji je organizirao Planinarski savez Slovenije.

Na put smo krenuli 30. 11. 1979. godine iz Ljubljane preko Pariza. Po dolasku u Ciudad de Mexiko pošli smo gotovo odmora i predaha na ugašeni vulkan Nevadu de Toluka (4585 m), ili, kako su ga zvali starosjedoci, Sinantekatl. Planina je u blizini grada Toluke, oko 80 km jugozapadno od glavnog grada na nadmorskoj visini od 2680 m.

Uspon je predviđen kao trening i aklimatizacija za penjanje na Popokatepetl i Orizabu. Visina od preko 4000 m i razrjeđenost zraka prorjedili su naše redove. Neki su uspjeli da izvrše uspon, dok su drugi ostali pod vrhom planine s mučinom u želucu i pritiskom u glavi, da sačekaju bolju priliku.

Već idućeg dana pripremili smo se za uspon na Popokatepetl. Ishodišno mjesto je varošica Amakameka (oko 2500 m). Ovdje smo proveli nekoliko sati u razgledanju mesta i aklimatizacijom za nadmorsknu visinu od 3900 m. Tu se nalazi veoma lijep suvremeno građen planinarski dom »Tlamakas«. Bili smo veoma raspoloženi gledajući kako iza oblaka proviruju snježni vrhovi »Svete planine« i na njemu se naziru obrisi velikog kratera. Promatrajući taj gorostas s glavnog trga u Amakameki bili smo uvjereni da ćemo ga osvojiti. Naša se želja nije ispunila. Ni dvodnevno uporno čekanje nije urođilo plodom.

Proveli smo dvije neprospavane noći, što zbog nelagodnosti od visine a još više zbog brige i strepnje hoće li se vrijeme popraviti. Jedan dan smo proveli u šetnji i usponima na obližnje vrhove visoke preko 4000 metara.

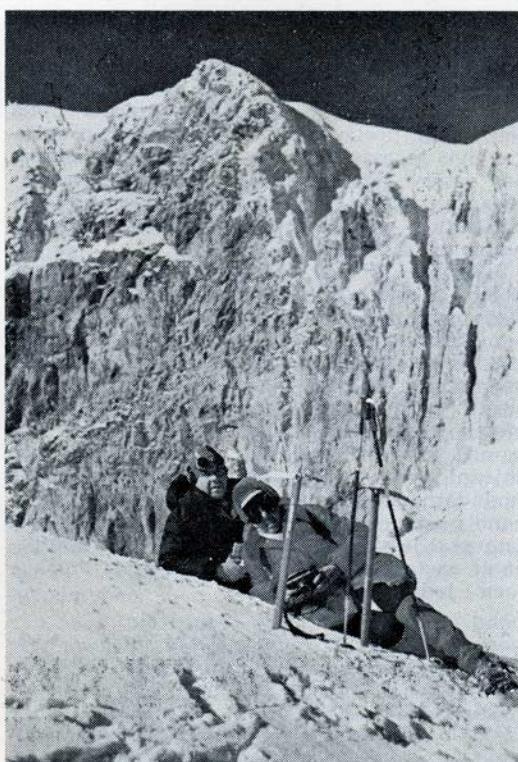
Slijedećeg dana pošli smo oko 3 sata po tamnoj noći s baterijskim lampama, cepinima, užetima, derezama i ostalom nužnom opremom tzv. kanadskim smjerom prema grotlu ugašenog vulkana Popokatepetla (5452 m). Snijeg koji je ranijeg dana padaо, pokrio je sitan, crn vulkanski pjesak, po kome se inače veoma teško hoda, i olakšao nam kretanje u koloni. Ona je lagano ali si-

gurno odmicala u tamnoj noći, postepeno savladavajući visinu. Teško je hodati na ovakvim visinama. Pluća su željna kisika, a njega je sve manje što se više penjemo.

Vrijeme nam ni ovog puta nije bilo naklonjeno. Kao da se planina ljetila što smo u tako velikom broju — bilo nas je 18 planinara — pošli da je savladamo. Hladan vjetar s igličastim snijegom i sumpornim parama još više je otežavao naše ketanje. Dobro smo opremljeni, ali hladnoća prodire do tijela. Kolona se razvlači i svi tiho i uporno korачaju prema prevoju odakle se oštro uzdiže zaledeni greben što vodi do same ivice krateva.

Na visini od 4600 m nalazi se prvo planinarsko sklonište a drugo je na visini od 4930 metara. Prevalili smo i ovu visinu s čvrstim uvjerenjem da ćemo vrh osvojiti.

Što smo se više penjali, vrijeme se sve više pogoršavalo. Vjetar je duvao sve jače i jače, a snijeg i gusta magla nisu nam dali otvorili oči. Kretanje prema vrhu bilo je sve teže pa je naš vođa Janez predložio

Na rubu kratera Orizabe

Foto: Radović

da odustanemo od daljeg uspona. Vratili smo se teška srca, jer smo bili na domaku cilja, do vrha je ostalo još samo 400 metara.

Nekoliko idućih dana proveli smo u obilasku Meksika, ove velike i gostoljubive zemlje, pune historijskih i kulturnih znamenitosti. Posjetili smo primorski grad Vera Cruz u meksičkom zalivu i Antigu gdje se Hernando Cortez sa svojih 400 vojnika iskrcao 1519. godine. Vidjeli smo i piramide u Campuali iz doba civilizacije Totonaka, a u Halapi, glavnom gradu države Vera Cruz, razgledali muzej s golemlim kamenim statuama i drugim predmetima od keramike iz doba civilizacije Totonaka, Olmeka i Asteka. Ovo je bio mali predah pred uspon na planinu Orizabu (5757 m) koja je i glavni cilj našeg planinarskog izleta po Meksiku.

»Snježna planina«, kako u prevodu znači Orizaba, najviši je vrh u Srednjoj Americi. Prilaz je sa sjeverne strane, iz glavnog grada države Vera Cruz, Halape, veoma dobrim asfaltnim putem, preko visoravni koja na pojedinim prevojima doseže 2900 metara. Posle 120 km dolazimo u malo selo Tlačaćuku (Tlachachuca), ishodištu točku za uspon na ugaslji vulkan Orizabu.

Kada smo stigli u ovo zanimljivo selo bila je nedjelja i veliko slavlje na glavnom trgu. Sve je bilo u znaku pjesme, igre i dobrog raspoloženja. Sa zanimanjem smo promatrali šarenilo i raznovrsnost boja i slušali ugodne zvukove meksičke narodne muzike.

Od sela pa do planinskog skloništa nema puta, a udaljenost je oko 30 km. Iznajmili smo kamionet i pošli kroz »bespuće«, gustu borovu šumu, prolazeći kroz mala, siromašna indijanska sela. Vožnja je trajala puna četiri sata, preko vododerina i drugih prepreka. Sve je ovo ličilo na neku vrstu »motornog rodea«. Poslije mnogo peripetija, zastajivanja, popravki na motoru i gumama, stigli smo u predvečerje do kamenog bivaka na visini od 4200 m.

Sklonište (bivak) se sastoji od jedne prostorije s drvenim ležajima na kat, gdje se može smjestiti i do 50 planinara. Ležaji su bez ikakve prostirke. Veliki napor prethodnih dana, silazak s 5000 m na razinu mora, pa ponovni dolazak na 4200 m, uz vrlo napornu vožnju gotovo u stojećem stavu, uz vjetar i susnježnicu, ostavili su traga na nama, ali velika želja da se domognemo snježnih vrhova Orizabe pomogla nam je da savladamo iscrpljenost i da poslije neprospravane noći u »gluhu doba« 10. decembra u tri sata poslije ponoći krenemo na uspon. Skupina se sastojala od 11 planinara, deset muškaraca i jedne žene.

Vedra ali veoma hladna noć ugodno nas je iznenadila i ulijevala nadu da će ovog puta biti više sreće. Samo je škripa snijega pod nogama, koji je pokrivaо vulkansko kamenje, i poneki metalni odjek cepina remetio ovu beskrajnu tišinu. Nema oblaka na nebu i veoma je hladno. Treba se strpiti i sačekati zoru i izlazak sunca. Dug je to i težak put uz strme padine pokrivene ledom i snijegom kojima kao da nema kraja.

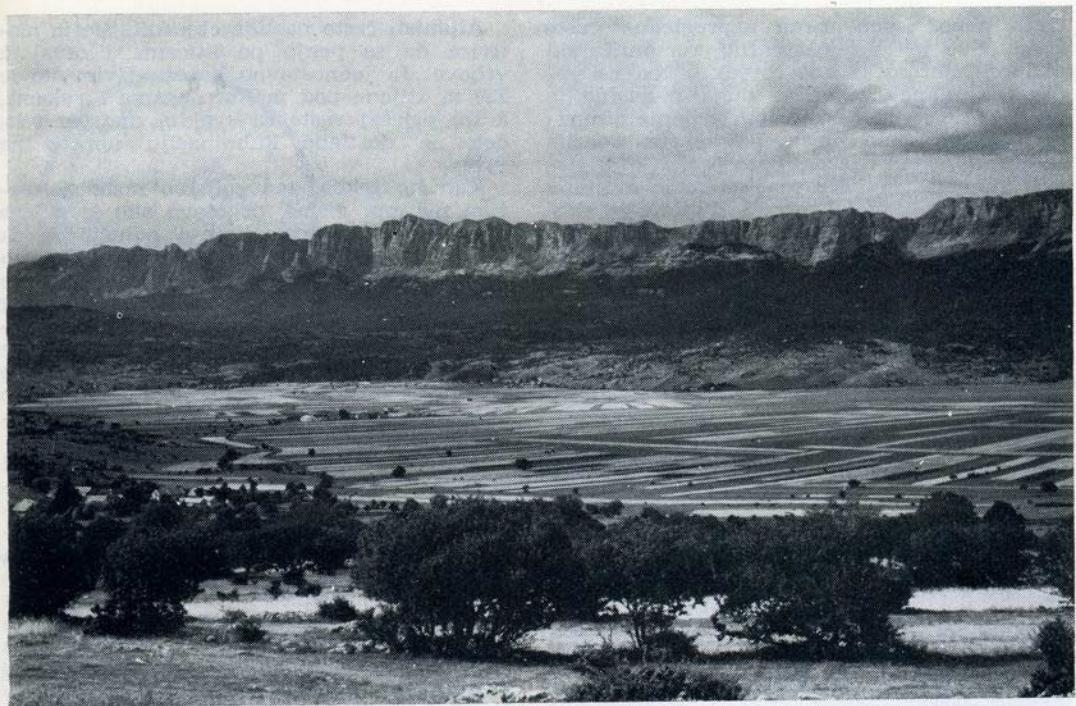
Na čelu kolone je poznati alpinist Drago koji traži najbolji smjer ka vrhu. Već od bivaka tlo je pokriveno snijegom. Penjanje je mnogo strmije nego na Popokatepetl. Stigli smo na prevoj gdje se na sjevernoj padini ističe zaobljeni vrh zvani Sarkofag, visok 5100 m. Kada nekom planinaru ponestane daha, obično se zadovoljni ovim »trofejom«. Mi se osjećamo još dosta snažno i ne pomišljamo na odustajanje.

Držimo se kolone i polako ali sigurno napredujemo. Najzad, poslije 7 sati neprekidnog penjanja, stigli smo na rub krateta i na najviši vrh Orizabe (5757 m). Tu se nalazi polomljeni metalni križ koji nije odolio sili vjetrova, već je pao pod njihovim udarcima. Krater i veličanstven vidik koji se svuda naoko pruža, zaslužuju ovolik napor.

Krater je promjera oko 2000 metara, dubok oko 100 metara, sa strkim bočnim stranama i šiljatim vrhovima. Liči na tipičan krater iz školskih knjiga.

Cudan je i izuzetan osjećaj kada se nadete na najvišoj točki — na željenom cilju. Panorama što se pruža prema sjeverozapadu — dva snježna vrha u neposrednoj blizini, na dohvrat ruke, a tako teško dostižna: Popokatepetl i Ixtacihuatl (indijanski: »Žena koja leži«), sa svojim bijelim snježnim ogrtićima i obasjani suncem, još više nas podsjećaju na »gostoprivstvo« prije nekoliko dana kada smo im kao nenajavljeni gosti došli u posjetu. Pogled na jugoistok dopire do kanjona rijeke Rio de Blanco, a na istoku su močvarne prašume koje dopiru do obala Meksičkoj zaljeva i Vera Cruz. Svako uživanje je kratko, pa i ovo. Vraćamo se ka skloništu. Planina ne voli da se suviše naslađujete čarima.

Tako je i bilo. Povratak nije bio lak kao što smo očekivali. Na polovini puta do skloništa počeo je snijeg i sve se pretvorilo u nepregledno more magle i bjeline. Poslije tri sata brzog hoda stigli smo u sklonište, a odatle se još jednom rodeo-vožnjom spustili u selo Tlačaćuku. Ovakvo je izgledao uspon na planine dalekog Meksika u Srednjoj Americi.

Panorama Veleža s visoravni Ziemlje

Foto: Dr Ž. Poljak

Baš lijep doživljaj

MUKRIM ŠIŠIĆ

ZENICA

Prije nekoliko godina počeo sam se baviti alpinizmom. Jedan od mojih čudnih izleta bio je i izlet na Velež. Uputio sam se s gole-mim ruksakom, koji je imao ambiciju da penje nešto veliko. Ta ambicija se nije po-klapala s njegovom težinom, a niti s mojim iskustvom. Do tada nikada nisam bio na Veležu. Znao sam da tamo ima neka velika stijena i da je tih dana alpinističko zborova-nje. Pored ostalih neveselih okolnosti tokom dana bila je i ta što sam se našao na sasvim suprotnom kraju planine, koji ni po čemu nije bio zanimljiv za planinare. Jedina za-nimljivost bio je kamenjar obrastao niskim raslinjem. Moja velika stijena ili vrh, kome nisam još znao ni ime, nije bila u vidokru-gu. Svaki korak u ovoj pustinji po paklenoj vrućini iziskivao je priličan napor. Uskoro je moje hodačke ambicije uskratila vojska, koja nije dozvoljavala švrljanje po ovom di-jelu Veleža. Danas kažem: »Hvala im.«

Poslije ovog izleta htio sam da pokažem ili dokažem Veležu s kim ima posla. Goran, Mustafa i ja spremili smo se da penjemo »Ilijin smjer« u stjeni Botina, koji je ujed-no i najviši vrh Veleža. Ovog puta nisam promašio stijenu, ali nam je planina dala

dobru lekciju. U pola petstometarske stijene uhvatila nas kiša. Nisam bio raspoložen za vraćanje, pa smo kroz nekoliko sati uspjeli isplivati preko petica i četvorki. Ali poslije plivanja trebalo je i izroniti. Slaba vidljivost u oblacima i magli na nepoznatu tere-nu nije bila nimalo vesela. Oko nas su puca-li gromovi. Da bi naš položaj bio još veseli-ji, poslije dugog lutanja nadem stvarčicu na kojoj je pisalo M. 70 ili nešto slično. Ukrat-ko, to je vjerovatno bila granata lake artilje-rije. Sigurno ćete pomisliti: »Pa šta ako je, sigurno je bila neupotrebljiva«. I ja bih to rekao da nam ta granata, kad sam je bacio niz stijenu nije poslala pošiljknu veselih ka-menića. Ali eto, od neugodnih doživljaja ostao je lijep alpinistički uspjeh i još ljepše uspomene.

Danas, dok putujem sam, da bih se ponovo sreo s Veležom i njegovom stijenom, živo se sjećam minulih dana. Misli mi luta-ju, razrađuju detalje uspona. Vrijeme prola-zu i sve sam bliže mjestu koje odavno očeku-jem. Napokon, bacim ruksak s leđa. Pod sti-jenom sam. Večeram i pripremim se za biva-kiranje. Nalazim se kao u nekom začaranom prostoru. Iznad mene silueta stijene i zvjez-

dano nebo, ispod mene nepregledne guste šume. Sve je tako nestvarno, romantičarski čudno. Osjećam se kao čovjek bačen na nepoznatu planetu. Noć je duga i hladna, a meni se ne spava. Skraćujem vrijeme promatrajući zvjezdano more. Povremeno opazim umiranje neke zvijezde. Brzo proleti ostavljući svijetao trag. Ko zna koliko je milijuna godina osvjetljavala nebo. I ljudima je slično: čovjek biva i nestane. Rijetko koji ostvari svijetao trag kao što ih ostavljaju zvijezde. Mnoge misli mi proletješe kroz glavu i napokon svanu zora.

Sada neću imati vremena da mislim o zvijezdama. Treba prije njih biti na vrhu, da ih ne bi morao promatrati s neke police u stjeni.

Prvi metri »Centralnog smjera« nisu baš lagani. Do prvog klina penjem šest do sedam metara jer se otopio veliki snježnik. Prijevrstim uže na klin, vučem prusika. Počelo je prilično glatko, uže mi ne zadaje neprilike. Prvi teži rastežaj uskoro je ostao za mnom. Ali ostao je i ruksak i penjačka oprema. Povratak ubrzo shvaćam kao nužnost i sastavni dio uspona. Radnje se ponavljaju, a metri stijene ostaju za mnom. Većinu stijena sam prepenjao u lošim okolnostima, zato čisto ne mogu da povjerujem kako mi planina poklanja idealno vrijeme i ugoden osjećaj pri penjanju teških detalja.

Alpinisti često nastoje objasniti što ih motivira da se penju po liticama i osvajaju vrhove. Ja jednostavno kažem, živim što je 250 m stijene pod mojim nogama i rukama, a taj osjećaj raste sa svakim metrom više, dok ne dostigne kulminaciju upravo na vrhu.

Kao što rekoh, zadovoljstvo raste sa svakim metrom visine, pogotovo ako je stijena netaknuta. Ovako motiviran odlučih se da penjem izlaznu varijantu.* Počelo je ono pravo, sada nema više šale. O onom što me čeka gore, nisam mogao pročitati iz nekog opisa. Ubrzo »stojim« kao naljepnica na ploči, grebem po pukotini i provlačim se kroz netaknut kamin poput nekog uljeza. Ne znam za što bih na svijetu mijenjao ovo duboko disanje, visinu, izgrebane ruke i koljena, i sve, sve što se zove alpinizam.

Kratak odmor, penjem lakše detalje. I opet teškoće. Teškoće iste kao nekad, ali doživljaj uvjek nov, originalan. Rastežaj za rastežajem i na vrhu sam. Gledam nepregledna brda, vrhove, šume, doline. Čini mi se da je čitav svijet moj i nas alpinista.

Umoran sam, ruke grube, osjećam čvrstini pesnice, lice opaljeno. Svaki čovjek može biti neizmjerno bogat ako to bogatstvo zna da dokuči. Mi, alpinisti, srcem to vrlo dobro znamo.

* Vidi opis na str. 290.

7. uspon »100 žena na vrh Mosora«

BOJAN TOLLAZZI

SPLIT

U jesen prošle godine jedna je od točaka dnevnog reda sastanka izvršnog odbora PD »Mosor« bila i priprema za 7. uspon »100 žena na vrh Mosora«. A mi kao da sami nismo vjerovali da je uspon »ante portas«. Pa tek je jesen! Ima vremena, kuda žurimo? — čulo se sa svih strana. S pripremama smo ipak započeli. PD »Mosor« bio je svjestan odgovornosti koja mu nalaže da sačuva tradiciju i uspjeh uspona.

U svaki od dosadašnjih šest uspona utkali smo nešto novo. Organizacija je bila sa svakim usponom sve bolja. Svaki novi uspon dobijao je nove sadržaje. Iako je iz godine u godinu na usponima bio sve veći broj žena, nama organizatorima kao da je bivalo sve lakše.

Na dosadašnjih šest uspona sudionice, koje su se uspеле na vrh Mosora, primile su lijepo spomen-priznanje. Izrađeno na kvalitetnom papiru, estetskog oblika i sadržaja, mnogima je bio trofej koji su s ponosom primale, pokazivale ili čak uokvirile. Bilo nam je jasno da je potrebno neko »osvježenje«. Pored toga, svake se godine javljao sve veći

broj problema, na primjer: kako podijeliti 1500 spomen-priznanja, pogotovo drugaricama izvan Splita. Odlučili smo se za spomen-značku. Skupljali smo zamislili, ideje, a konačan oblik dao joj je likovni umjetnik Milan Stević iz Vršca. Dogovorili smo se da značka bude većeg formata kako bi bila dozabrana zamjena dotadašnjim spomen-priznajnjima.

Izradili smo i Pravilnik o dodjeli spomen-značaka. Šesta točka Pravilnika glasi: — Svaka sudionica primit će za prvi uspon brončanu, za peti srebrnu, a za deseti uspon zlatnu značku. A sedma točka kaže da se spomen-značke dodjeljuju na dan uspona, na samom vrhu Mosora. Uvodi se dnevnik uspona (knjižica džepnog formata), u kojem se pečatom na vrhu Mosora potvrđuje kako bi na petom, odnosno desetom usponu vlasnica primila srebrnu, odnosno zlatnu značku.

Organizacijski odbor je potvrdio i sve dosadašnje uspone sudionicama koje su to dokazale spomen-priznajnjima. Za brončanu značku trebalo se ipak popeti na vrh Mosora. Ona je simbol 7. uspona, iako će se od

EVIDENTNI LIST

IME I PREZIME
ZANIMANJE
GODINA ROĐENJA
MJESTO BORAVKA

NAPOMENA:

- PODATKE UPISATI VELIKIM ŠTAMPANIM SLOVIMA
- KONTROLNI LISTIĆ PREDATI NA VRHU MOSORA

sada svake godine dodjeljivati i onima koje se po prvi put uspnu. Sve to i još mnogo toga uradila je uigrana ekipa rukovodilaca uspona. Plan uspona bio je izrađen na vrijeme, zaduženja podijeljena ali ipak... Vrijeme je promicalo sve brže. Četrnaest dana prije uspona počeo je upis sudionica. Otpočelo je odbrojavanje. Najteži dio posla kao da je bio završen. Mogli smo barem malo odahnuti. Barem prividno!

Iz godine u godinu sve veći broj članova društva sudjeluje u organizaciji uspona. Članovi na svakom usponu sazrijevaju u sve bolje suradnike. Njihova svijest i osjećaj da i oni kao pojedinci mnogo znače u društvu, raste, a s njima i odgovornost da se zadatak što bolje izvrši. I ne samo to! Uoči uspona, u dane kada traje upis, svi nahrle u društvene prostorije. Osjeća se nekakvo pretprazničko raspoloženje. Javljuju se »zakašnjeli« dobrovoljci: — Drugovi, jesam li vam potreban? Rado će pomoći!

Ove nas je godine osobito interesiralo kakav će biti početak upisa. Naime, bilo je još novosti, ne samo prigodne značke. Po prvi put se moralo snositi dio troškova prijevoza. Kod upisa je svaka članica trebala platiti 60 dinara. U tu je sumu bila uračunata i cijena značke. Preko novina i Radio Splita također smo obavijestili da neće biti tradicionalnog »vojničkog pasulja«, već treba da se svatko sam brine o svojoj prehrani. U vrijeme upisa počelo je puhati jako jugo, a bile su i česte hladne kiše. Nije ni čudo, bila je veljača. Ali Dalmatinke nisu iznevjerile! Već prvog dana upisa broj prijavljenih bio je trocifren, a drugi dan već znatno iznad njega. U društvu su svaki dan od 18 do 20 sati zbog upisa dežurale po četiri planinarke. Imale su pune ruke posla.

Iskustvo s ranijih uspona, osobito onih »mokrih«, kad nas je kiša nemilice zalijevala, naučilo nas je mnogo čemu i nametnulo nam obavezu: Načiniti još jednu stazu na vrh Mosora! Ne samo zbog nepisanog plani-

narskog pravila — ne vraćati se istom stazom kojom si se uspeo na planinu. O tome, kako to biva kada se ispod vrha planine, koju šibaju naleti kiše, želi mimoći kolona od 1500 planinarki na uskoj planinskoj stazi, bolje je ne govoriti. Žene su to sigurno već zaboravile, ali mi iz rukovodstva uspona nismo! Taj zadatak htjeli smo izvršiti u bespuću južne padine Mosora, istočno od Vickovog stupa. Tražili smo novu stazu. Tražili, našli je i načinili! Udarnički! A i kako bi drukčije? To može samo nesebično planinarsko srce, puno entuzijazma.

Svakog jutra, u dane prije uspona, kada sam odlazeći na posao ugledao tamne obrise Mosora obavijene magličastim plaštem iza kojih izlazi sunce, pozdravio sam tu lijepu planinu stihovima planinarke Anke Galić:

»Oj, Mosore zora rudi,
nek' te s pjesmom
dan probudi...!«

Mislio sam pri tome na raspjevanu kolonu poljetnih žena koja se kreće mosorskim padinama.

I došao je dugo i nestrpljivo očekivani dan. Tog 2. ožujka uputilo se prema Mosoru 1386 žena s pjesmom: »Oj, Mosore, Mosore...« Dan kao naručen — bez daška vjetra, bez ijednog oblačića. Sunce i pjesma vodili su nas u visine.

Organizacija uhodana već na ranijim usponima, bila je bespriječna, gorska služba spašavanja, sanitetska služba, vođe grupe,

Mosorska golet

Foto: Ing. Z. Smerke

Znak tradicionalnog uspona »100 žena na vrh Mosora«

radio-veza, funkcionirali su bez greške. Sve je bilo na svojim mjestima, spremno da pomogne ako bi zatrebalo.

Na čitavom usponu najljepši i najradostniji trenutak bio je onaj, kada je na vrhu Mosora 1056 žena primilo zaista lijepo brončane značke, koje su obradovale svaku od njih. A kako i ne bi? Pa zasluzene su voljom, trudom i znojem. Četrnaest žena dobilo je srebrnu značku, jer su još pri upisu dokazale spomen-plaketama da su bile na četiri i više uspona, a peti im je bio ovaj. Na svih sedam uspona bile su samo dvije žene, koje su i inače aktivne planinarke: Veronika Štambuk, član PK »Split«, i Metka Tollazzi, član PD »Mosor«.

Valja spomenuti i to da je najmlađa bila Ana Čović, beba od četiri i po mjeseca. Nju je na vrh donijela njezina majka Marija, i to na rukama. Najstarija je bila Matija Mikeljić iz Solina, koja je »dogurala« do vrha sa svojih 79 godina. To joj je bio već treći uspon. Na rastanku je obećala da će doći ponovo. Vjerujemo da hoće i svi se ponosimo njome. Okružena pažnjom i poštovanjem svih sudionika, svjesna je da pripada ovoj cjelini i osjeća se njenim dijelom. Neka je zdravlje posluži!

Najveća i najjača draž našeg uspona jest njegova masovnost. Svaki se njegov član stapa s kolonom i osjeća se sigurnijim, pogotovo ako je prvi put na usponu. Možda mnogi od njih nikada ne bi pošli u planine da nema ovog uspona. Poslije uspona mnogo njih postaje aktivnim članovima društva. Statistike priliva novih članova to potvrđuju. Mnoga sportska društva često zapadaju u nekakve krize, planinarstvo je, naprotiv, u stalnom usponu i u kvaliteti i u kvantiteti. Na usponima nema pobjednika ni poraženih, nema sudaca koji bi zakidali ili bili pristrani. Svaki pojedinac sudi sam sebi, uspjeh zavisi od njega. Usponi su ispit fizičke sposobnosti, ispit volje, snage i vjere u samog sebe. Odluka pojedinca da će sudjelovati i na narednim usponima zasnovana je na ocjeni što planine traže a čime uzvraćaju, te na spoznaji u čemu je krajnji cilj tih uspona. Biti aktivan, vratiti se prirodi.

I tako je još jedan uspon ostao za nama...

Eto, u Dalmaciju je stigla jesen, premda toplina ljeta ne jenjava. U PD »Mosor« otpočinjemo s pripremama za 8. uspon »100 žena na vrh Mosora«. Neka sreća i vremenske prilike budu na našoj strani!

»Oj, Mosore, Mosore...!«

Planinar i šumar kao suradnici

Ing. IVAN ŽUKINA
VARAŽDIN

Planinarstvo i šumarstvo imaju mnogo dodirnih točaka. Već sam naziv planina ili gora sinonimi su za šumu, pa kad seljak kaže: »Idem u goru«, to mu znači: »Idem u šumu«.

Planinarstvo je rekreacijska djelatnost pod kojom se smatra pješačenje po prirodi, upoznavanje podzemnih, prizemnih i nadzemnih prirodnih ljepota, ali uglavnom penjanje i osvajanje vrhova dalekim vidicima koji su kao neka nagrada za uloženi napor i proliveni znoj. Kako su gore do odredene nadmorske visine obrasle šumom, naravno da planinari upoznavaju mnoge šume i njihove ljepote, pa katkad opravdano, a ponekad i neopravdano reagiraju na šumarske zahvate.

Šumarstvo je privredna djelatnost koja se rukovodi principima ekonomije, ali se oni ne mogu do kraja provesti, jer su šume i po Ustavu i po Zakonu o šumama dobra od općeg interesa i uživaju posebnu zaštitu. Mnoogostrukne priznate funkcije šuma mogu se svesti na privredne i općekorisne.

Privredne funkcije jesu: proizvodnja glavnih i sporednih šumskih proizvoda (drvo, listinac, paša, gljive, ljekovito i aromatično bilje, šumski plodovi, smola, divljač i dr.).

Općekorisne funkcije jesu: zaštitne funkcije i funkcije blagostanja.

Zaštitne funkcije: zaštita zemljišta od erozije, bujica i poplava, osiguranje izvorskih

voda za gradove i naselja, pročišćavanje izvorskih voda, šume kao rezervoar svježeg zraka za gradska i industrijska naselja, kao poljoprivredni pojasevi, kao snjegobrani, šume u narodnoj obrani, šume kao stišavači buke i još neke druge.

Funkcije blagostanja: rekreacijska vrijednost šume, šuma kao estetsko-duhovna kategorija, nacionalni parkovi, šumski rezervati i drugo.

Planinari su uglavnom zainteresirani za funkcije blagostanja. No, dok se vrijednosti privrednih funkcija šuma mogu lako izraziti u novčanom iznosu, vrijednosti općekorisnih funkcija teže se izračunavaju, a dolaze do izražaja tek kad nastupe prirodne katastrofe, ili kao posljedice neracionalnog gospodarenja šumama, pa se tek onda vidi koliko bi vrijedila šuma da ih je zapriječila.

Ipak se kao najskromniji odnos između vrijednosti općekorisnih i privrednih funkcija može uzeti 3:1 u korist općekorisnih funkcija. No iz toga slijedi da bi u troškovima održavanja šuma u istom omjeru trebalo sudjelovati cijelokupno društvo, a ne samo šumarska privreda.

U čemu se sastoji suradnja između planinara i šumara?

Planinari obilno koriste i najbolje čuvaju objekte koje su radi gospodarenja šumama podigli i uredili šumari. To su gospodarska razdjeljenja, šumske ceste, vlake, staze, uređeni izvori pitke vode, skloništa, radničke kolibe, lugarnice i dr. Kao ljubitelji prirode zaštitnici su šumske flore i faune, čuvaju šumu počevši od novo pošumljenih površina pa do zrelih šuma, održavaju red u šumama, ne dopuštaju zagadivanje prirode, sprečavaju nastajanje šumskih požara, a ako se požar pojavi sudjeluju prvi u gašenju, djeluju moralno na sprečavanju šumskih šteta — u suprotnom to nisu pravi planinari nego huligani.

Šumari isto tako obilno koriste i čuvaju objekte koje su podigli planinari kao npr. planinarske domove, kolibe, skloništa, vidi-kovce, piramide, markirane puteve, uređene izvore i dr. a iznad svega koriste moralnu podršku koju im planinari daju.

Bilo je i ima mnogo šumara koji su bili istodobno i planinari, i koji su svojim radom uspješno povezivali šumarstvo i planinarstvo. Ovdje će spomenuti samo pok. ing. Antu Premužića koji je, pored uspješnih šumarskih uredajnih radova, prije više od 50 godina uređivao Plivačka jezera, trasirao i izgradio na stotine kilometara planinarskih cesta, vlaka i puteva po Kapeli, Velebitu i drugdje.

Ono što planinare i šumare povezuje jeste ljubav prema prirodi i zaštita prirode. Nesporazumi koji nastaju između planinara i šumara potječu iz nepoznavanja i nerazumevanja jedne i druge djelatnosti. Planinarna je primarna rekreacijska, a šumarima gospodarska djelatnost, no dobrom voljom i

uz minimalne žrtve moguće je obje djelatnosti uskladiti.

Šumarstvo je privredna grana i realizacija se sastoji u prvom radu u sjeći stabala, na koju planinari kao ljubitelji i zaštitnici prirode najčešće reagiraju. Pošto vrijeme uzgoja zrele šume traje prosječno 80-120 godina, ljudski vijek mnoga kraće, a vrijeme kad čovjek može kao izletnik i planinar da posjećuje šumu još manje, to čovjek zapaža samo dio procesa koji se u šumi odvija (pomladivanje, njega, čišćenje, proreda, sjeća) i prirodno je da na nastale promjene živo reagira, naročito na sjeću, koja sasvim mijenja sliku krajobraza na koju je navikao. Ta se slika najmanje mijenja u prašumi (koje su vrlo malo zastupljene) i u prebornoj šumi (kojih takoder ima relativno malo). Planinari često zaboravljaju da ni slika netom požnjevenog žitnog polja ili obranog kukuruzišta nije lijepa, ali je primarno kao normalnu jer znamo da će površina opet biti obrađena i zasijana. Najviše smetaju estetskim zahtjevima planinara porušena a neizrada stabla te izrađeni a neizveženi sortimenti, koji i po nekoliko mjeseci leže po šumi, uz šumske puteve i ceste. Kroz tu šumu prolaze planinari pa bi o tome šumari morali više voditi računa i tada ne bi bilo često i opravdanih prigovora.

Šumari su stručnjaci kojima je društvo povjerilo gospodarenje šumama, ali ono je propisano gospodarskim osnovama, koje imaju zakonsku snagu. Gospodarske osnove točno propisuju kad, gdje i kako se ima koja gospodarska radnja obaviti, a odstupanje predstavlja — već prema težini — prekršaj, prestup i krivično djelo, koje povlači odgovornost pravne i fizičke osobe. Prema tome — u pravilu — tu ne može odnosno ne bi smjelo biti neke samovolje. U rad šumara trebaju planinari imati više povjerenja i razumijevanja, a imat će ga ako bolje upoznaju ciljeve šumskog gospodarenja. To će biti moguće samo ako se planinar i šumar češće sastanu i izmijene mišljenja i želje.

Time nije rečeno da u gospodarenju šumama nema i nepravilnosti, propusta, grešaka, samovolje pa i krivičnih djela. Ukaživanje na ovakova djela od strane planinara i ljubitelja prirode pa i svakog dobromanjernog građanina, samo je pohvalno i u općem interesu.

Nažalost, za sve šume gradanskog vlasništva još ne postoje po općinama odobreni programi, pa je gospodarenje u njima mnogo slabije nego u društvenim šumama, a prigovori su mnogo opravdani i češći. U SR Hrvatskoj ima ih preko 25 %, a u SFRJ preko 30 %.

Bilo bi poželjno da se što više šumara-biologa uključi u planinarske redove i da svojim dubljim poznavanjem biologije, flore, faune i ekonomije prodube interes planinara za prirodne procese koji se u šumi odvijaju. Tada bi i nesporazuma bilo manje.

Kolektivni rad i odgovornost u planinarskoj organizaciji

SPASOJE STJEPANOVIĆ

Predsjedavajući PS i BiH

U okviru aktivnosti Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine 11. oktobra 1980. godine u Sarajevu je održan sastanak s predsjednicima konferencija planinarskih organizacija Republike na kojem je razmatrano pitanje metoda i sadržaja rada, kao i kolektivni rad i odgovornost u planinarskim društvima. Radi pripreme predsjednika za ovaj sastanak, izradene su teze o svim navedenim pitanjima. Smatrali smo da je korisno na ovakvom sastanku izvršiti razmjenju mišljenja o pitanjima metoda i sadržaja rada, kao i kolektivnog rada i kolektivne odgovornosti u planinarskim organizacijama. Pri tome polazimo od činjenice da su uloga i značaj planinarskog saveza u dokumentima XI Kongresa SKJ jasno definisani u okviru masovne fizičke kulture, a u dokumentima Šeste sjednice CK SK BiH razrađena su konkretna pitanja o ostvarivanju inicijative druga Tita o unapredavanju kolektivnog rada i odgovornosti, kao i obogaćivanju metoda i sadržaja rada svih društveno-političkih i samoupravnih struktura i udruženja građana.

Danas s ponosom možemo reći da je planinarska organizacija, gledana u cjelini, oduvijek težila da u procesu cijelokupnog rada i odlučivanja bude zastavljen duh kolektivnog rada, jer se bez toga nisu mogli, na čisto amaterskoj osnovi, ostvarivati brojni zadaci koji su stajali pred njom. Zbog toga provođenje kolektivnog rada i odgovornosti, kao i delegatskog sistema u planinarskoj organizaciji nije predstavljalo, a niti će predstavljati bilo kakve poteškoće.

Istina, kada govorimo o dosljednom provođenju inicijative druga Tita o kolektivnom radu i odgovornosti, a posebno o uvođenju jednogodišnjeg mandata predsjednika, odnosno predsjedavajućeg, onda to ne treba kruto shvatiti jer je sigurno da i u našoj planinarskoj organizaciji, naročito u nerazvijenim sredinama gdje ne postoji šira kadrovska baza, ne ćemo moći, u svakom slučaju, naći podesnu ličnost za predsjednika konferencije društva. U takvim slučajevima, u dogovoru s Opštinskom konferencijom SSRN, treba dozvoliti da se može ponoviti izbor iste osobe.

Polazeći od društvene uloge planinarstva u našim uslovima, a koja se, kao što je poznato, prije svega ogleda u očuvanju i u poboljšanju zdravlja radnih ljudi i građana, povećane radne sposobnosti, a s tim u vezi i

produktivnijeg rada, psihofizičkih napora i izdržljivosti u svim uslovima, ONO i DSZ itd. planinarska organizacija, kao sastavni dio fronta organizovanih socijalističkih snaga, ima ne malu obavezu a i mogućnost za osposobljavanje građana, a posebno omladiće za izvršavanje određenih obrambenih zadataka, za jačanje bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti, za njegovanje borbenih i revolucionarnih tradicija NOR, gajenje i jačanje patriotskih osjećanja i ljubavi prema slobodi i nezavisnosti naše domovine, za savladavanje alpskih terena i speleoloških objekata, spasavanje radnih ljudi i građana u svim uslovima i na svim terenima, a u prvom redu na planinskim i teško prohodnim predjelima, za razvoj vodičke službe i orientacije, za izvršavanje svih zadataka u najtežim meteorološkim uslovima, za izgradnju i održavanje planinarskih kuća i domova, izgradnju planinarskih puteva i transverzala itd.

Gledano u cjelini većina planinarskih organizacija u našoj Republici u proteklom periodu ispoljile su punu aktivnost na izvršavanju i organizovanju osnovne djelatnosti planinarskog saveza, pa je tom prilikom i u tim organizacijama došla do punog izražaja angažovanost, samoinicijativa i odgovornost kod šireg kruga članova organa i radnih tijela planinarske organizacije. Pokazalo se da u tim planinarskim organizacijama dobro djeluju i rade aktivi Saveza komunista, koji svojim idejno-političkim angažovanjem zajedno sa članovima planinarske organizacije, radnim ljudima i građanima dosta doprinose da ova društva efikasno djeluju i ostvaruju svoju društvenu ulogu, pa je radi toga potrebno nastojati da se u svim društvima, gdje za to postoje uvjeti konstituišu aktivi Saveza komunista.

Izvještajne i izborne konferencije planinarskih društava dale su značajan doprinos organizacionom i kadrovskom osposobljavanju planinarske organizacije i značajno uticale na obogaćivanje sadržaja i metoda rada, kao i kolektivnog rada i odgovornosti, te uvođenju jednogodišnjeg mandata predsjednika, odnosno predsjedavajućeg. Dakle, inicijativa druga Tita o kolektivnom radu i odgovornosti, ne samo da je našla svoje određeno mjesto u našim samoupravnim opštlim aktima, nego je dobila i svoje konkretnе i praktične primjene u planinarskoj organizaciji.

Program aktivnosti mora biti plod široke rasprave članstva, odnosno radnih ljudi i građana, i nakon toga usvaja ga najviši organ društva, a za svako pitanje potrebno je da se odredi ROK i NOSILAC izvršenja zadataka. U svemu ovom vrlo je značajna redovna kontrola izvršenja programiranih zadataka, o čemu predsjedništvo treba redovno da sagledava taj problem i o tome izvještava konferenciju društva. Tom prilikom posebno treba tražiti odgovornost svakog pojedinca za konkretno dobivene zadatke, a i predsjedništva kao izvršno operativnog kolektivnog organa konferencije.

Međutim, treba istaći da jedan, istina manji broj planinarskih društava, u posljednje vrijeme ne organizuje skoro nikakvu aktivnost, pa se za te organizacije može reći da one postoje samo na papiru. U ovim organizacijama nisu držane po više godina izvještajne i izborne konferencije, organi društva takoreći i ne postoje, ili je u najboljem slučaju samo predsjednik ostao u kojem je koncentrisana sva aktivnost. Ovakav odnos članova konferencije, predsjedništa i predsjednika planinarskih društava u očitoj su suprotnosti s utvrđenim stavovima šeste sjednice CK SK BiH i Republičke konferencije SSRN BiH o unapređivanju kolektivnog rada i odgovornosti, kao i obogaćivanju metoda i sadržaja rada u svim društveno-političkim i samoupravnim organima i udruženjima građana.

Sigurno je da od angažovanosti i metoda rada predsjednika i predsjedništva u mnogoće zavisi rad i aktivnost planinarske organizacije kao cjeline. Od toga koliko će i kako oni djelovati kao kolektivna izvršno operativna radna tijela, koliko će u radu i aktivnosti razvijati demokratske odnose, konstruktivnu kritiku, otvoreni dijalog o svim važnijim pitanjima i koliko će ispoljiti samoinicijativu, zavisit će u znatnoj mjeri i ostvarivanje naših osnovnih zadataka i društvene uloge koji su utvrđeni i u dokumentima šeste sjednice CK SK BiH o unapređivanju kolektivnog rada i odgovornosti. Bez toga teško ćemo ostvariti vrlo obimne i složene zadatke, kao i postavljeni cilj da svaki planinar i planinarski aktivist potiče od komisije, sekcije, predsjedništva ili konferencije bude uključen u neki konkretni zadatak i da se optočne uspješnije prevazilazi uvriježena praksa da jedan u pravilu, manji dio ili pojedinac — planinarski aktivist, radi, a drugi ostaju po strani, da se na konkretnim zaduženjima izdiferenciraju tko u planinarskom društvu radi a tko ne radi.

U sklopu ukupnih napora na savladavanju ovih mentaliteta i ponašanja, koje je današnji društveni demokratski razvoj odbacio, značajan doprinos može dati adekvatniji metod i sadržaj rada predsjednika konferencije i predsjednika drugih radnih tijela (komisija, sekcija, radnih grupa itd.). Ukupnim sadržajem i metodom rada treba da stvaramo takve uslove i društvenu klimu da svaki

planinar i građanin, svaki planinarski aktivist stalno razmišlja i provjerava kako se u konkretnoj praksi ostvaruju programirani zadaci i koliko on kao pojedinac i kao cjelina doprinosi izvršenju tih zadataka. A objektivan kriterij za vrednovanje njihovog rada je upravo u tome koliko doprinose da se programirani zadaci kvalitetno i u određenim rokovima izvršavaju. Treba se upornje borići i za stanovište da u planinarskim organizacijama preovlada shvatnje i praksa da iskrse probleme u svojoj planinarskoj organizaciji rješavaju prije svega samostalno i u povezanosti s organizovanim socijalističkim snagama sredine u kojoj djeluju. Međutim, sada imamo suprotnih primjera. Zato u cilju stalnog razvijanja i jačanja samoinicijative, samostalnosti, otvorene rasprave, organizacionog jačanja treba stalno obogaćivati takav metod rada, kako predsjednika i predsjedništva, kao i radnih tijela, tako i konferencije, koji će stalno osiguravati inicijative, prijedloge i sugestije od najšireg članstva, kao i ostalih radnih ljudi i građana. U sklopu ovog pitanja potrebno je redovno analizirati i kritički sagledavati u kojoj su mjeri zadaci o kolektivnom radu i odgovornosti u ukupnoj aktivnosti prisutni u radu svake planinarske organizacije, u kojoj su mjeri oni postali putokaz i način svakodnevnog djelovanja i ponašanja.

Kada se radi o ostvarivanju uloge i metoda djelovanja konferencije planinarskog društva i njenih organa smatramo da bi u sadašnjim uslovima poslije uvođenja delegatskog sistema, kao i uvođenja kolektivnog rada i odgovornosti sva važnija pitanja trebalo na nov način sagledati i postavljati. Kao osnovno polazište u tome treba uzeti statutarna opredjeljenja, da je konferencija društva najviši organ planinarske organizacije, a da konferencija djeluje kao jedinstvena cjelina u organizacionom pogledu, a i utvrđivanju politike djelovanja i aktivnosti planinarske organizacije.

Da bi konferencije uspješnije ostvarile svoju ulogu, i sve više postajale radno-politički organi koji se redovno sastaju i razmatraju sva važnija pitanja iz života i rada planinarskog društva, opredjelili smo se da u planinarskoj organizaciji idemo na delegatski princip organizovanja.

Za izgradnju metoda rada kako komisija, sekcija, predsjedništva i konferencije planinarske organizacije veoma su važni: priprema sjednica ovih organa i tijela, način organizovanja i vođenja rasprave, uključivanje najšireg kruga članstva u rasprave o svim važnijim pitanjima, njegovanje i razvijanje demokratskog dijaloga i borbe mišljenja, razvijanje svijesti da je svaki član bilo kojeg organa odgovoran i kao pojedinac za svoj rad u organu, a i za rad i odlučivanje organa u cjelini, da se za sjednice predsjedništva i konferencije o svim važnijim pitanjima pišu teze ili kraći materijali, kao i prijedlog stavova i zaključaka, da delegati u bilo kojem organu po prijemu materijala konsultu-

ju svoju izbornu bazu i da na sjednicama iznose njihova mišljenja i stavove itd.

Na svakoj sjednici treba obavezno kao prvo pitanje razmotriti kako su i u kojoj mjeri izvršeni zaključci i konkretna zaduženja sa prethodnih sjednica, a to je najbolji put i način za podizanje pojedinačne i kolektivne odgovornosti u našoj planinarskoj organizaciji.

Za stvaranje povoljnijih uslova za takav rad posebnu ulogu, a i odgovornost imaju predsjednici konferencije planinarske organizacije. Dakle, način priprema sjednica i me-

tod rada predsjednika i konferencije u cjelini, treba tako postavljati da svaki član osjeti potrebu i odgovornost da raspravlja o konkretnim pitanjima i da se maksimalno angažuje na njihovom rješenju.

Razvijajući kolektivni rad treba angažovati sve članove konferencije, svakom ukazati povjerenje i osigurati punu informiranost svakog člana, ali i tražiti punu odgovornost za izvršavanje preuzetih obaveza. Na kraju sastanka usvojeni su konkretni stavovi i mišljenja za dalji rad i aktivnost na unapredjivanje kolektivnog rada i odgovornosti.

Razvoj samoupravnih odnosa u planinarskoj organizaciji

BOŽIDAR VELJKOVIĆ

БЕОГРАД

Ovaj napis nema za cilj i nije pokušaj da se daju bilo kakve definicije. On nije ni zahtev, u bilo kom smislu, da se brže prihvataju osvedočene i praksom potvrđene istine o razvoju političkog sistema u našoj zemlji. Najmanje je prisutna namjera da pozove na polemiku našu teoriju — ono što smo zapisali u našim dokumentima (statuti, poslovniči, pravnici i slično) i praksi (kako se to u političkom žargonu kaže) ili pak različita mišljenja. Želja je da bude izraz jednog mišljenja.

Socijalistički savez radnog naroda Ustavom je određen, a praksom potvrđen, kao front organizovanih i socijalistički usmernih društvenih snaga. Planinarski savez deo je tog fronta. To je i svako naše društvo, klub ili sekacija, odnosno deo tog fronta je svaki planinar. U tom frontu planinarska organizacija ima čime da se pohvali, dosledno je pratila sve oblike demokratizacije koji su se vremenom nametali kao nužnost praćenja ekonomskog i društvenog razvoja društva u celini, posebno razvoja samoupravnih odnosa kao osnove našeg progrusa. Samo jedan primer za to. Delegatski princip neke naše sredine (gradske organizacije planinara u Sarajevu i Beogradu) prve su sportske organizacije u okviru svojih SOFK-i koje su prešle na nov način konstituisanja procesa rukovodenja, odlučivanja, sprovodenja zajedničke politike. Ono što je obeleženo kao posebno značajno je u činjenici da smo u razvoju delegatskih odnosa **odlučivanje** sveli na **dogovaranje i usaglašavanje** raznorodnih interesa pojedinaca (u društvu), društava (u gradskim, regionalnim, pokrajinskim i republičkim savezima) i republičkih i pokrajinskih saveza (u okviru PSJ). U mnogim našim forumima — telima koja odlučuju — glasanje je zamjenjeno postupkom za iznalaženje zajedničkog stava. Tako je to i zapisano u našim statutima, a ako ne tamo onda u poslovnicama o radu pojedinih foruma.

Posve je razumljivo da u svim sredinama nemamo isti stepen razvoja samoupravno-demokratskih odnosa ali je od značaja da smo se opredelili za zajedničku politiku u razvoju tih odnosa.

Kada se o svemu ovome govori vredno je naglasiti da je karakteristika naše organizacije da se kao rukovodioци u njoj, bez obzira u kom forumu od društva do organa PSJ, gotovo isključivo pojavljuju naši najaktivniji planinari. Cenim da je u tome i najvažniji činilac opšteg poverenja članstva u rukovodstvu i obrnuto članova naših foruma u planinare. Dešavalo se, prema davno prevaziđenoj političkoj praksi, da tu i tamo za planinarskog rukovodioca izaberemo neplaninara, jer je on **drug taj i taj** ili nekoga koji se kao planinar **duže vreme pasivizira** (za koga je planinarenje samo tema za priče o davnom lepotom vremenu). U oba slučaja nismo obezbeđivali vidniji napredak ni planinarskog rukovodstva, ni kao institucije radnih ljudi i građana u čijem okviru oni ostvaruju deo svojih potreba i interesa.

Titovu inicijativu o kolektivnom radu, odlučivanju i odgovornosti i o jednogodišnjem mandatu planinara su prihvatali kao dogradnju razvoja svojih samoupravnih odnosa. Tako smo je i zapisali u statutima od društava do PSJ. Drugim rečima, tako smo je **ozakonili**, odnosno učinili i našom — planinarskom svojinom.

Primenjujući onakav način rada, kao prvo, to nas je dovelo do reizbornosti. Tom poslu, prema saznanju koje imam, prišli smo ne kao potrebi da rukovodeći kadar menjamo radi menjanja i ne kao prilici da se nekoga **oslobodimo**. Ovo posebno ističem, jer je pojavno (posebno za mnogoljedne gradeve i više forume) da je sve manje planinara koji će ispuniti one osnovne uslove da bi bili birani u neki forum: da su sposobni da odgovore dužnostima, da imaju uslove (pre

svega vremenske) da odgovore obavezama i da i sami žele da se prihvate posla. U (uslovno rečeno) takvoj krizi kadrova ne bi trebalo da se nikoga **oslobadamo**, već da stvaramo nove prostore, od društava do Predsedništva PSJ, za angažovanje svih na poslovima razvoja planinarstva.

Cenim da je baš ovaj trenutak u procesu reizbornosti onaj pravi za čin »generacijske smene« rukovodećih garnitura. Omladinsko članstvo u planinarskoj organizaciji se povećava i sve više dokazuje da je najaktivniji učesnik svih naših akcija. Već i sama ta činjenica daje mu za pravo da u okviru organizacije aktivnije stupi na pozornicu odlučivanja. Međutim, podmladivanje rukovodećeg kadra ne bi trebalo razumeti jedino i isključivo kao podmladivanje mlađim planinari ma. Podmladivanje razumem i kao prisustvo novih (podmlađenih) ideja, stavova, mišljenja koja sobom donose svi novoizabrani pa čak i ako su stariji po dobu života, a posebno ako su planinari iz »baze« (kako se to obično kaže).

No, bilo kako bilo, osnovno je novim kadrovima obezbediti novi impuls u razvoju planinarstva i organizacije planinara. Pri izboru, tačnije u izbornoj proceduri (razgovori, dogovori, kandidovanje, sam izbor) nužno je da se kreće u još veću demokratizaciju društvenih — a time i političkih — odnosa. Prvi stepenik na tom putu je javnost rada u obnavljanju sastava organa — foruma. Okrenemo li se sebi moguće je da vidimo da smo u tome ponegdje zatajili, da se nismo do kraja oslobođili da o kadrovima razgovaramo u **krugovima** (kao da svi nemaju pravo da o svemu odlučuju). Duboko sam uveren da se otpori javnosti rada u kadrovskoj politici pre svegajavljaju u sredinama u kojima još nismo razvili delegatske odnose, tamo gde ima zastoja u razvoju delegatskog sistema. Takvih sredina imamo. S druge strane, imamo i pojedinaca koji se još nisu prilagodili odnosima koje podrazumeva delegatski sistem, koji i dalje deluje po **svom mišljenju** umesto da su izraz mišljenja **delegatskih skupština i delegatske baze**, odnosno većine planinara.

U dokumentima Socijalističkog saveza o kadrovskoj politici posebno je naglašen princip o njenom podruštvljavanju. O tome bi se moglo puno govoriti i »političkim jezikom« i jezikom naše planinarske prakse. Zaokupljen sam jednom stranom procesa podruštvljavanja kadrovske politike. To je proces deakumulacije funkcija. Njega se teško oslobadamo. Do akumulacije funkcija, pre svega, dolazi kada smatramo da izbor na jednu funkciju sam po sebi treba da obezbedi još jednu — obično višu — funkciju (deša-

va se da onda ta druga funkcija obezbeduje novu, treću). Takvo mišljenje predstavlja pravi ostatak predstavničkog sistema, s jedne, a s druge strane, sužava broj ljudi — planinara koji imaju (da je za trenutak tako nazovemo) nekakvu planinarsku vlast. Primjera za takvu praksu imamo, čini mi se, najviše. Recimo, predsednici predsedništva regionalnih saveza su automatski članovi predsedništava pokrajinskih ili republičkih saveza (nije slučaj kod svih republika i pokrajina). Ili, Predsedništvo Planinarskog saveza Jugoslavije je gotovo isključivo sastavljeno od predsednika predsedništava republičkih i pokrajinskih saveza. Multipliciranje funkcija, u ovom slučaju samo od sebe, predstavlja osnov za akumulaciju »vlasti« i u nekim oblicima svojevrsno negiranje delegatskog principa. To je smetnja da predsedništvo — sve jedno na kom nivou — sve jasnije postaje izvršni organ delegatske baze umesto organa koji odlučuje.

Teškoće se izrazitite iskazuju kada dode mo do izvršavanja obaveza koje tako konstituisan predsedništva imaju. Članovi takvih predsedništava objektivno nemaju mogućnosti da se posvete sprovođenju zadataka, odluka, dogovora, jer su pritisnuti obavezama tamo gdje su predsednici predsedništva. Ovo posebno predstavlja kočnicu za dobar rad kada su predsedništva i po broju članova mala, odnosno kada su uglavnom sastavljena od predsednika »nižih« predsedništava u organizacionoj piramidi od društava do Predsedništva PSJ. U takvim uslovima dolazi do izražaja mogućnost da na pozornicu stupi tehnički aparat — administracija (radnici u raznim savezima), koja će ne samo sprovoditi odluke sa svim normalnim birokratskim primesama već i vidnije uticati na njihovo doštenje.

Zadržimo li sadašnju praksu ponašanja (koja ipak nije prisutna u svim sredinama planinarske organizacije) samo po sebi se postavlja i pitanje kako da u sve to usaglasimo princip jednogodišnjeg mandata. Verujem da nećemo dozvoliti da dodemo u situaciju da sastave naših predsedništava menjamo svake godine, ako ni zbog čega drugog onda bar zbog obezbedenja uslova kontinuiteta u radu nekih foruma.

Za »generacijsku smenu« rukovodećeg kadra važno je nastojanje da se kadrovi iz foruma **»presele«** u bazu — u društva i u saveze na nivou grada, regiona i slično. Takvih primera već ima i oni su, pored ostalog, negacija elitizma u (doduše nepostojecoj) kartoteci kadrova planinarske organizacije. To je i put da dode do kadrovskog jačanja u osnovnim celijama organizacije, u društvi ma.

Ledenica u Bukovom vrhu na Velebitu

Ing. MLAĐEN GARAŠIĆ

ZAGREB

Za vrijeme speleoloških istraživanja aktivnog ponora na Bunovcu (lička strana južnog Velebita) i duljeg boravka u bližoj okolini, o kojima su NP pisale tokom 1976. godine, opaženo je da to područje obiluje brojnim speleološkim objektima koji su pretežno neistraženi, ne spominju se u literaturi, a istaknuti su po svojim dimenzijama. Spomenimo još jednom podatak da je Ponor na Bunovcu dosad najdublji poznati vertikalni speleološki objekt u SR Hrvatskoj, dubine 534 m. Budući da se očekuju slične dubine u okolnim objektima, zagrebački speleolozi nisu poseban afinitet prema ovom području Velebita.

Prema zamisli Speleološkog odsjeka PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba u bližoj okolini Bunovca treba istražiti nekoliko već poznatih aktivnih ponora (spilja i jama). Danas je na bližem području Bunovca (Raduč, Malovan, Štirovac) označeno i speleolozima poznato 14 speleoloških objekata od kojih je samo 6 detaljno istraženo i topografski snim-

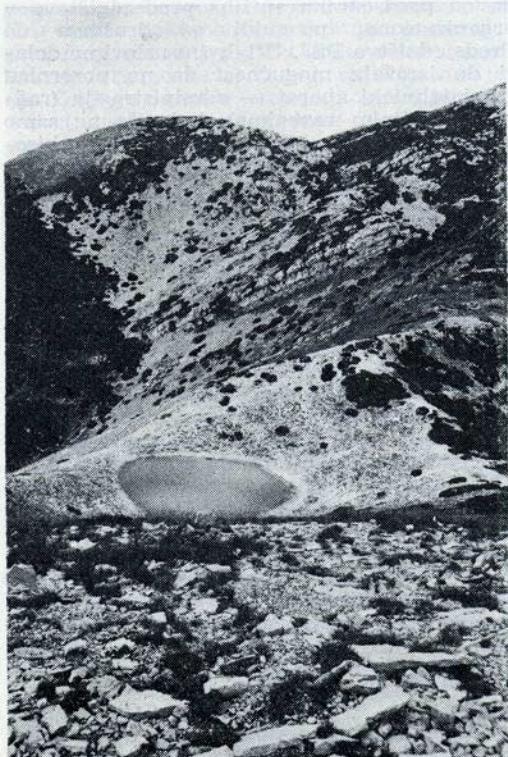
ljeno. Npr. nedaleko od jezera kod Malovana nalazi se ulaz u jamu koja još nije istražena. U ovom radu opisan je speleološki objekt koji se po svojim karakteristikama razlikuje od ostalih u blizini. Osnovna mu je značajka da se u njemu nalaze znatne količine leda i snijega.

Početkom 1980. godine, proučavajući aerofotostimke toga dijela Velebita, opazio sam veći otvor u zemljinoj kori u okolini Bukovog vrha sjeverno od Bunovca. Stereoskopski izmjereno veličine ulaza su trebale biti oko 20x30 metara. Budući da se spomenuti objekt nalazi izvan puteva u bukovoj šumi, na vrlo nepristupačnom terenu s teškom orijentacijom, odlučeno je da se sačeka ljetno za njegovo istraživanje.

Ekipa Speleološkog odsjeka PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba u sastavu Žarko Supićić, Tomislav Marinčić, Jadranka Pezić i Mladen Garašić stigla je 22. kolovoza 1980. do ulaza u jamu. Već odmah nakon prospektorskog ocjenjivanja objekta vidjelo se da se ne radi o »klasičnoj« jami već o jami u kojoj se nalaze znatne količine leda i snijega. Zbog toga je i tehnika istraživanja bila promijenjena (uslijed niske temperature i ledne tehnikе).

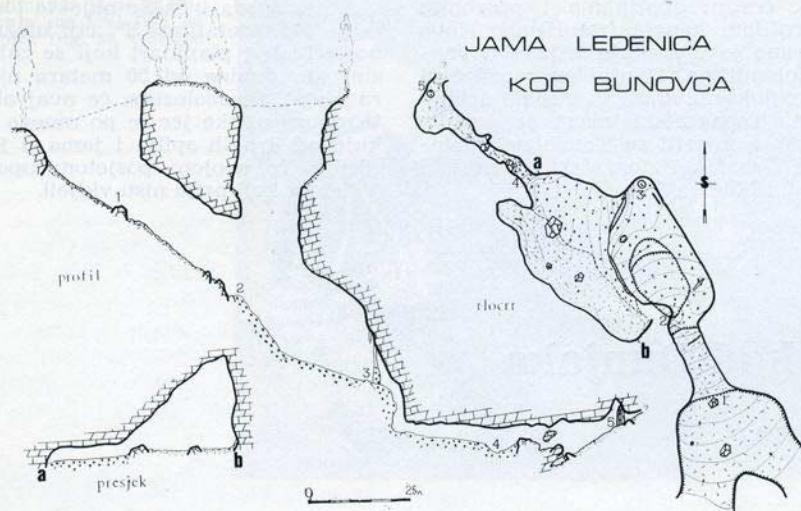
Koordinate glavnog ulaza u jamu su $x = 4914,450N$, $y = 5542,440E$, a nadmorska visina ulaza je $z = 1325$ m. Pored ovog nalazi se još jedan ulaz u jamu, udaljen oko 30 metara sjevernije. Dimenzije ulaza su znatne (10×15 i 20×12), no i unatoč tome oni se teško zamjećuju u gustoj bukovoj šumi. Najsigurnija orientacija se na tom dijelu Velebita može izvesti jedino uzimanjem i praćenjem poznatih azimuta. Pristup objektu je moguć samo s jedne strane i to s planinarske staze (ceste) Bunovac — Štirovac, kada se kod vrlo uočljivog zavojia (nakon 1 km SZ od Bunovca) skrene azimutom od 29 stupnjeva prema ličkoj strani Velebita, oko 630 metara.

Nakon ulaza, koji se strmo po siparu spušta u unutrašnjost objekta (nagib od 40 do 60°), spiljski kanal se proširuje u dvoranu s visinom od 20 do 30 i širine oko 30 m. Cijela dvorana je ispunjena snijegom debljine od najmanje 3 metra, a negdje je desetak metara. Na udaljenosti od 60 metara od ulaza i dubini od 66 m pojavljuje se led koji je najvjerojatnije nastao (relativnim) topljenjem i taloženjem velikih količina snijega. Ovdje se nalazi i velika skupina ledenih stalagmita i stalaktita, visine preko 7 metara. Smjer pružanja kanala i dalje prati sjeverozapad, a nagib mu naglo raste, tako da stvara okomit skok. Strop se spušta, a sve stijene su ovdje obložene ledom, jer je i strujanje hladnog zraka na ovom mjestu najintenzivnije. Ovdje svakako valja koristiti

Malovansko jezero na južnom Velebitu — u okolini ima neistraženih speleoloških objekata

Foto: Ing. M. Garašić

Topografski snimio: Zarko Supičić
Mjerili: Tomislav Marinčić i Mladen Garašić
Istražio: SO PD JNA »Sutjeska«, Zagreb
Datum istraživanja: 22—23. kolovoza 1980. godine
Dužina: 189 metara
Visinska razlika: 87 metara
Crtao: inž. Mladen Garašić

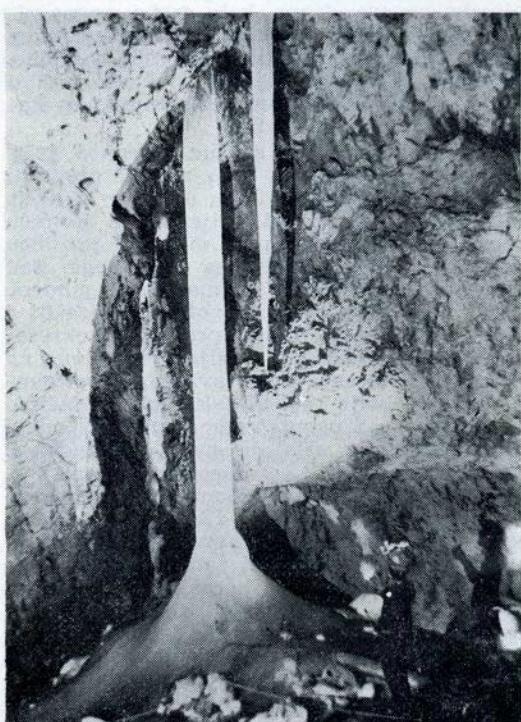
lednu speleološku tehniku i opremu jer u protivnom može doći do nezgode (klasični klinovi i spitovi ne drže u ledu, op. autora).

Nakon skoka prostire se široka (45×25 m), ali niska (4—5 m) dvorana, koja je pretežno sva pokrivena i obložena ledom. Slijedi kanal koji se malo uspinje, a nije prolazan jer je prenizak. Na krajnjoj točki kanala jasno se osjeća strujanje zraka što znači da možda postoji nastavak podzemnih prostora.

Budući da je istraživanje izvedeno ljeti, a u spilji su pronađene znatne količine snijega i leda, može se zaključiti da je Ledenica na Bukovom vrhu jedna od rijetkih dosad pronađenih stalnih ledenih spilja u Hrvatskoj. Temperatura zraka u spilji na dan istraživanja bila je $+0,5^{\circ}$ C (izvan objekta $+22$ — 24° C). Na skoku preko ledenog nosa na jednom mjestu se može izmjeriti debeljina leda — ona iznosi 17 metara (!), a u dolijnoj dvorani 1 do 2 metra.

Napomene za buduće posjetioce i eventualne istraživače. Preporučljivo je da se sa sobom ponesu dereze, zbog lakšeg i sigurnijeg kretanja po ledenoj dvorani. Osim toga treba voditi računa da se ledeni stalaktiti mogu uslijed povišenja temperature u objektu, »odlijepiti« sa stropa i svojim padom ozlijediti speleologe. Povišenje temperature mogu prouzročiti sami speleolozi svojom prisutnošću u podzemlju. Upotreba užeta je obavezna, a na skoku se mogu koristiti i speleološke ljestvice, jer je upotreba moderne tehnike u ovom slučaju ograničena vrlo niskom temperaturom velike ledenе površine po kojoj se treba popeti.

Ledenica na Bukovom vrhu kod Bunovca (južni Velebit) ukupno je istražena u dužini od 189 metara, a dubina joj iznosi 87 metara. To je klasičan speleološki objekt s inverznom temperaturom koja je uvjetovana visokom nadmorskom visinom objekta, veli-

Ledeni sige u dubini od 66 metara Foto: Z. Supičić
Ispravak. Slikama u broju 7—8 na str. 186 (sl. 1) i 191 autor je ing. T. Kovačević

kim ulazom, čestim oborinama i posebnim uzdužnim profilom kanala (zamišljeno slovo »U«). Formirana je u srednje trijaskim vapencima i dolomitima. U njoj su zamijećeni terestrički troglokseni, ali bi ih trebalo detaljnije istražiti. Topografski nacrt je izradio Žarko Supičić, a mjerili su Tomislav Marinčić i Mladen Garašić. Fotografski su snimali Žarko Supičić i Mladen Garašić.

Špilja spada u lakše objekte (ocjena teškoće je 3⁰, s detaljima 4⁰) čiji ulazni dio mogu posjećivati i planinari koji se zateknu u blizini (do dubine od 50 metara nije potrebna rasvjeta). Speleolozima će ovaj objekt pružiti mnoge užitke jer se po mnogo čemu razlikuje od drugih špilja i jama u Hrvatskoj, a ujedno će svojom posjetom upoznati i dio Velebita koji prije nisu vidjeli.

Špilja kod Dunjaka

ZLATKO RATAJ

ZAGREB

Tmurno i kišovito jutro 11. 10. 1975. Žurimo prema Karlovcu u sastavu: Željko Filipović, Mladen Garašić, Davor Zupanić i Zlatko Rataj, članovi Speleološkog odsjeka »Velebit«. Putem malo dobre glazbe i puno humora. Zastajemo u Karlovcu da bismo kupili namirnice pa ubrzo krećemo prema Vojniću. Čaj u Vojniću, a onda asfaltnom cestom prema Maljevcu. Negdje na pola puta između Vojnića i Maljevca skrećemo desno na makadamski put sumnjivog kvaliteta. Dok blato pljuska na sve strane, kola grabe prema cilju boreći se s velikim lokvama punima vode. Cilj nam je špilja kod sela Dunjaka. Željko i ja dolazimo joj već drugi puta u posjet. Prvi je bio samo informativnog karaktera.

Još se i sad živo sjećam prosinca 1973. godine. Tom prilikom smo morali pregaziti oko 30 m špiljskog hodnika u kojem je voda bila duboka do iznad koljena. Na nesreću nismo imali čizme, a u mjesecu prosincu voda je hladna, osobito za bose noge. Sad smo bolje opremljeni, imamo visoke gumene čizme. Namjera nam je potpuno istražiti i nacrtati špilju. Parkiramo pred bijelo okrečenom kućom nedaleko špilje. Prelazimo na obred presvlačenja i udešavanja za podzemni izlazak, bolje reći ulazak. Dok navlačimo kombinezone i usput jedemo, prilazi poneki stanovnik ovog sela da malo porazgovara. Pitamo ga o špilji i saznajemo da je ona služila u prošlom i pretprošlom ratu kao sigurno utočište i sklonište žitelja ovog kraja pred neprijateljima. U svojoj je mračnoj utrobi skrivala ponekad i tisuću duša, tako da je nakon dva dana boravka u njoj jedva još i svjeća htjela gorjeti zbog nedostatka kisika, a ni ljudima nije bilo lako. U istoj je špilji živio jednom neki čovjek sa ženom. Imao je čak stol i krevet, a ženu, da bi prelala uz luč. Usput rečeno, bio je hajduk.

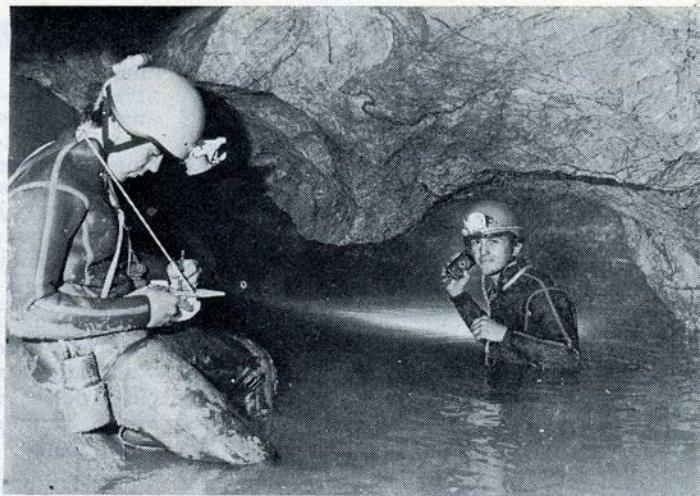
Dok smo tako puno toga saznali, već smo se obukli, pojeli, napunili karbidne svjetiljke i krenuli uz pozdrav. U vrtači na čijem se obronku nalazi otvor špilje, čovjek čuva

stoku i daje nam savjete kako da čim prije nađemo ne baš velik ulaz špilje u prilično gustom raslinju. Palimo svjetiljke i ulazimo u špilju.

Ulazak nije ni malo dostojanstven, jer moramo na sve četiri noge. Slični smo davnim precima, istina, malo modernije opremljeni i civilizirani, ali mora da je kretanje naših predaka bilo spretnije od ovog našeg. Ušli smo u svijet mraka i tištine u kojemu je najveća buka, osim one koju smo prouzročili svojom prisutnošću, udarac kapi vode o tlo. Konačno smo pobjegli od onih tisuću automobila, aviona, vlakova i tvornica, i skrili se u prakutak, prasobu, prakuhinju pa čak i pra-WC, i moram priznati da nije bilo baš tako ni neugodno. Zrak je još uvijek bolji od zagrebačkog kasnojesenskog smoga.

Pod čizmama cmače blato, a onda onaj isti kanal s vodom. Pretpostavljam da je sad voda jednak hladna, ali na sreću to ne osjećam. Nekome čizme ipak propuštaju. Izlazimo na obalu, tj. malo manje vlažni dio hodnika. Tu i tamo proleti uz stijenu šišmiš probuđen iz zimskog sna, i zaprepašten bezobraznošću uzurpatora koji su bez najave ušli u njegov dnevni boravak. Špilja nema lijepih signala ni drugih ukrasa, a nema ni puno hodnika. Sastoje se iz glavnog kanala dugog 135 m, koji se proteže u smjeru jugozapada. Visok je prosječno oko 5 do 8 m. Polako se približavamo kraju špilje koji je pjeskovit. Željko i ja zovemo ostalu dvojicu da dopužu u krajnji dio špilje gdje se strop hodnika nisko spušta prema tlu. Tu u pijesku leže kosti špiljskih medvjeda. Poneka velika kost, rebro, kralješnjak ili očnjak, još uvijek u dobrom stanju, svjedoče o njihovoj davnjoj prisutnosti ovdje.

»Idemo kopati!« — najavljuje Mladen sa strašcu kopača kojeg upravo »trese zlatna groznica«. Lako se smiruje nakon upozorenja da nemamo alata za kopanje. Osim toga dovoljno ima kostiju razasutih unaokolo. Kada već ne može kopati, Mladen zdušno snima nalazišta. Naše zjenice, u mraku mak-

simalno raširene, proživljavaju teške trenutke poslije svakog bljeska fleša. Željko i Davor crtaju tlocrt i profil špilje. Mladen i ja fotografiramo. Nalazimo još jedan kanal koji vodi prema površini, a završava lijemom »kapelicom« gdje na stropu vise po običaju naglavce okrenuti šišmiši i tvrdo spavaju.

Mladen uporno snima, a polako je zarazio i mene. Neko vrijeme bljeska on meni u oči, dok statiram, a onda opet ja njemu, pazeci pri tom da mu uputim barem jedan bljesak više nego on meni. Poslije toga teturamo zaslijepljeni prema izlazu, spoticući se o neravnine i skližuci se po blatu. Sljemovi su ipak

divne stvari, trpe udarce umjesto naših glava. Sasvim mlad šišmiš proteže se mazno na Mladenovom dlanu, kao u toploem krevetu. Naravno, snimam ga. Njemu bljesak ne škodi. Javlja mi se tužna misao da je rod šišmiša izgubio vid pripremajući se tisućama godina na sudbonosni susret s Mladenovim flešom. Dvojica vrijednih crtača stižu nas pred izlazom, uz svakojake komentare.

Izlazimo na danju svjetlost, ne trneci svjetiljke i ne baš jako veseli. Nije ni čudo jer vani i dalje rominja kiša i dan je tmuran, a u ovoj kao i u svakoj drugoj špilji, speleolog ostavlja, htio on ili ne htio, mislio ili ne mislio — dio sebe.

Skijaška staza »Jezerce«

Dr. TOMISLAV SABLEK

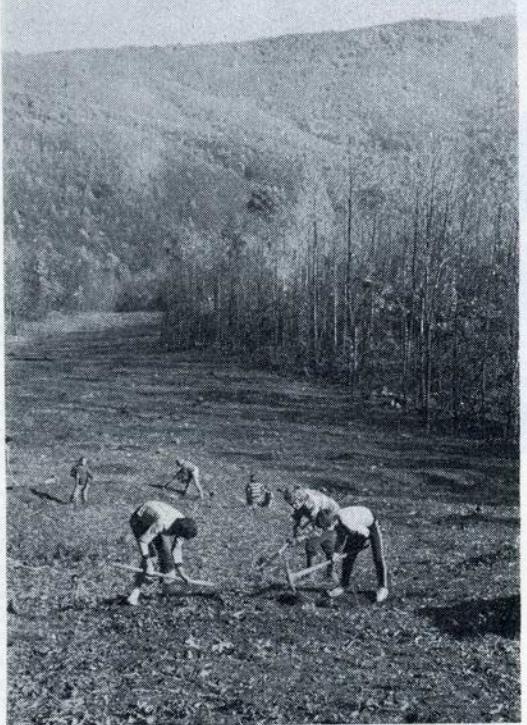
SLAVONSKA POŽEGA

Već se niz godina osjeća potreba da se u skijaštvu Slavonije učini korak naprijed. Sve veći priliv opremljenih mladih skijaša tražio je mogućnost skijanja kod nas — u Slavoniji. Povremeni odlasci u visoke planine, česti i u inozemstvo, nisu mogli zadovoljiti, jer se ipak veći dio zime provede u obližnjem Papuku.

Posljednjih desetak godina brigu o skijaškim terenima u Slavoniji vode jedino stanica Gorske službe spasavanja iz Požege, koja je dobrovoljnim radom održavala skijašku stazu na Jankovcu, i Skijaški savez Slavonije, koji je vodio brigu oko organizacije skijaških takmičenja. No niz problema koji su bili prepreka radu u tom obliku natjerali su Gorsku službu spasavanja da doneše odluku

o izgradnji zimsko-sportsko-rekreacijskog centra, koji će odgovarati potrebama svih onih koji vole planinu zimi.

Nakon višegodišnjeg izviđanja odlučeno je da se staza uredi na terenu koji se spušta od kote 739 m do male doline Jezerce u srcu Papuka. Odluka nije bila lagana, jer smo bili svjesni da osim entuzijazma nemamo puno drugih uvjeta. Pred nama je stajala padina pokrivena mlađom šumom i šikarom kroz koju se jedva prolazilo. Još su padale posljednje pahuljice proljetnog snijega, kada smo počeli s krčenjem terena znajući da već na zimu s prvim snijegom staza mora pružiti skijašima mogućnost skijanja, takmičenje i rekreacije. Mnogi su tvrdili da je to nemoguće i predlagali široke planove, razrade fi-

Planinari uređuju skijašku stazu

Foto: Dr T. Sablek

nancijske konstrukcije, konzultacije itd. Nismo slušali skeptike, nego je svake nedjelje skupina entuzijasta krčila šumu i stvarala čisti teren. U ljetu su već bili vidljivi rezultati. Uspjeh je privukao ljude koji vole rad i napredak. Počeli su na radilište dolaziti planinari, lovci, đaci, vatrogasci, armija itd. Svi su željeli da i oni pomognu da Požega a i Papuk dobiju svoj skijaški teren, pristupačan, bliz, uređen i osiguran. Našli su se na okupu ljubitelji prirode i zimskih sportova. Članovi stanice imali su i preko tjedna pune ruke posla. Za sudionike radnih akcija trebalo je organizirati prijevoz, alat i hranu — uvihek nakon rada bio je »banket« — grah iz kotlića, koji su svaki put skuhalo vrijedne supruge naših članova.

Jesen je protekla u utrci s vremenom. Svake je nedjelje spaljivano granje i čišćen teren i rezultati rada bili sve vidljiviji. Posljednje panjeve je očistio dinamit i kada je Papuk pokrio snježni pokrivač, skijaška staza »Jezerce« je bila uređena i čekala je prve skijaše.

Naša tehnička ekipa uspjela je dovršiti novi motor za žičaru vučnicu i postaviti ga na vrh staze tako da je i tu postignut uspjeh.

Staza počinje na Jezerskom vrhu (739 m) i spušta se u pravcu sjever-sjeveroistok prema Jezercu. U sadašnjoj fazi dugačka je 522 i široka 30 — 45 m. Visinska razlika između najviše točke i dna staze je 131 m. Nagib je raznolik, tako da pruža mogućnost početnicima i vrhunskim skijašima. Prilaz je moguć šumskom cestom Velika — Duboka — Jezerce, zatim pješačkim markiranim putem do staze još pola sata. Još lakše je cestom Velika — Drenovac s koje se 1 km nakon prevoja na hrptu Papuka odvaja desno markirani planinarski put do vrha staze za 15 minuta.

Dobro uređen teren i žičara privlače sva-ke nedjelje sve veći broj skijaša i planinara koji dolaze sa svih strana Papuka. Time su novo izgrađeni teren i žičara dobili puno opravdanje.

Prvi dio velikog posla je završen. Požrt-vovnost članova stanice GSS u Požegi ujedinjena s punim razumijevanjem SOFK, požeš-kih poduzeća, civilne zaštite, SIZ-ova, PD »Sokolovac« kao i niza pojedinaca koji su akciju finansijski pomogli, omogućila je stvaranje osnove za razvitak zimskih sport-ova u ovom dijelu Slavonije. Organizacija i provođenje ove uspjele akcije doprinosi je stanice GSS Požega, koja time obilježava jubilej 10-godišnjice rada na ovom terenu.

Skijaška staza »Jezerce« dovršena

Foto: Dr T. Sablek

Zato, braćo, pijmo ga...

Dr ŽELJKO POLJAK

ZAGREB

Planinari se dijele na one prave, i na one koji dođu do prvog doma i tu se počinju »nalijevati«. Navečer se u »veselom« raspoloženju vraćaju svojim kućama »umorni, ali sretni i zadovoljni«. Ovakvim planinarima, koji su zapravo karikature a ne ljubitelji prirode, nažalost pogoduju planinarski domovi jer se u njima iz komercijalnih razloga (finansijski deficit) toče alkoholni pića.

Obično se ljutimo kad nas, planinare, prikazuju u humorističkim listovima kao pijaniće i žderonje, ali nemamo pravo da se ljutimo, jer takvih zaista među nama ima mnogo. Nažalost prema zakonu o udruživanju građana planinarska organizacija mora da učlaní svakoga tko to želi. Da bi ga se riješila isključivanjem, mora ga najprije primiti za člana. Do tada moramo trpjeti ironiju da ljubitelji prirode na svojim planinarskim pohodima često moraju izbjegavati planinarske kuće, jer je u njihovim blagovaonicama atmosfera zatrovana duhanskim dimom i alkoholnim parama (iznimka je donekle Željezničarski dom na Sljemenu, gdje postoji i blagovaonica za nepušače). Na taj način planinarstvo postaje samo sebi suprotnost, a domovi postaju neugodni i prijetne zdravlju, umjesto da nam pomažu njegovu očuvanju. Nije bez razloga ispjevana na račun nas planinara pjesma rugalica koja služi kao moto ovom članku. Sto više, alkoholizirani »planinari« je i sami rado pjevaju među ostalim »vinskim« pjesmama, ne čineći glupima samo sebe nego i bacajući ljagu na planinarsku organizaciju.

Prijatelji »dobre kapljice« uvijek će naći opravdanje zašto moraju pitи: ljeti zato jer im je vruće, zimi da bi se ugrijali. Ta navika sve više prodire i u najmlađu generaciju planinara, pa se ne moramo čuditi što trezveniji roditelji u posljednje doba zabranjuju svojoj djeci pohađanje planinarskih izleta. Uistinu je čudno da se naš ljupki narod nikako ne zna razveseliti bez pomoći maligana. Zar smo uistinu tako tužan narod i zar je zbilja tako strašno ako se npr. za neku planinarsku veselicu ne uspije nabaviti alkoholni pića? Neki naši članovi smatrali bi to tragedijom.

U redu, kad bi se pilo samo uz jelo, umjerenio. Ali ne! Nakon jela redaju se na stolu boca sa bocom, piye se radi pijenja, piye se u želji, makar nesvesnoj, da se postigne alkoholno djelovanje na vlastiti mozak (»da se razveselimo«). A kad se razveselimo (tj. kad se mozak natopi alkoholom), gubi se kontrola i nestaju granice lijepoga ponašanja. Najmanje što će se dogoditi bit će da

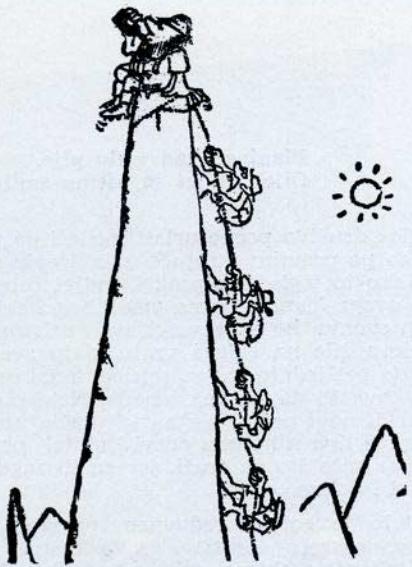
Planinar kad vodu pije,
Cijeli svijet se njemu smije...

»veselo« društvo počne urlati misleći da pjeva, i to po pravilu: tko jače urla, ljepše pjeva. Kako to izgleda u praksi, vidjet ćete na kraju ovoga članka. Nema više tihog i skladnog pjevanja koje razveseljava, urlatorima nabreknu žile na čelu i vratu, daju sve od sebe, do posljednje snage, misleći kako im se drugi dive ili da im čak zavide. Neki planinarski domovi postali su na taj način krčme najgorega tipa u kojima pravi ljubitelj prirode nema više što da traži, jer su ih zagadili alkohol i duhan.

Postalo je gotovo redovnom praksom da se tzv. susreti »bratstva i jedinstva« ili »bratimljenja« obilno zalijevaju alkoholom, da sve više gube planinarski sadržaj, da se više ni ne zbivaju u planini i da im napo-

Kako je pokojni planinar i novinar Vlado Horvat karikirao žderonje i pijance u planinarskom sklopu na Hunjki (stara Rauhova lugarnica) na Medvednici

— Pričekajte dok se malo ugrijem! (zimská varianta)

— Pričekajte dok se malo rashladim! (ljetna varianta)

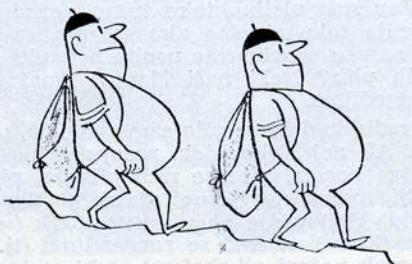
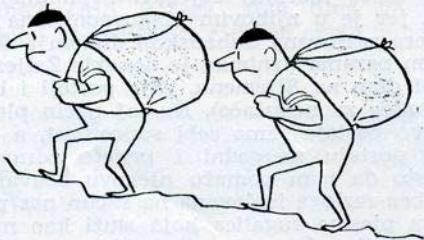
kon od planinarstva ostaje samo ime. Prijatelji alkohola uspjeli su postići da neki od takvih susreta redovno svršavaju pijankama, ne misleći pritom kako će time trijeznim članovima pokvariti raspoloženje i da će svojim primjerom štetno djelovati na planinarski podmladak.

Zanimljiva je pojava u posljednje doba, da se takvi »susreti« nastoje kamuflirati običjem parola o širenju bratstva, a od eventualnog otpora trijeznih članova lukavo se štite političkim plaštem, organizirajući usput posjetu nekom spomeniku iz NOB-e. Društva domaćini takvih susreta smatraju svojom nepisanom obavezom da raspoloženje gostiju valja »podignuti« obiljem alkoholnih pića i u tome su obično široke ruke, bojeći se možda prigovora da sastanak neće biti dosta veseo z bog njihove škrnosti. Ne usuđujući se prekinuti taj ružni običaj, idu svojski na ruku alkoholičarima, kojima nije mjesto u planinarskoj organizaciji, a koji su glavni krivci da se sastanci svode na nazdravičarene i pjevanje »bratskih« rjesama (»Zato braćo pijmo ga...!«), pravim riječima: na dernjavu i pijanjevanje.

Uredništvo »Naših planina« sve češće dobiva opširne izvještaje s takvih »bratskih« susreta u kojima nema ništa ili gotovo ništa planinarskoga, a s energičnim zahtjevom pisca da se izvještaj objavi u detalje i bez kraćenja, pa čak i s opisom jelovnika. Piše ga obično netko od strane ugošćenih smatrajući da će se time odužiti domaćinu za sve što je potrošio kako bi se gosti dobro najeli i napisli. Takvoj praksi treba već jednom netko

energično reći DOSTA! Predlažem da se izvještaju s prvog idućeg susreta koji će biti organiziran samo s planinarskim sadržajem i bez zalijevanja bratstva alkoholom, posveti uvodna stranica našega časopisa. Samo se bojim da to nećemo tako brzo dočekati.

Mislite li da je sve ovo pretjerivanje? Ni malo, dapače, takvi postepeno postaju i neki službeni sastanci i proslave što ih organiziraju planinarski forumi. Uzalud postoji član 45. Zakona o zaštiti na radu prema kojem je u SR Hrvatskoj zabranjeno pušenje na sastancima i javnim skupovima, uzalud zakon koji zabranjuje točenje alkohola maloljetnicima ili pijanim osobama. U našim domovima nema milicije koja bi mogla intervenirati. I nemojte biti naivni pa zahtijevati da se poštuje kućni red, planinarska etika, ustavno pravo na čisti zrak i zaštitu od buke. U najmanju ruku s takvim cete zahtjevom postati smiješni. Egoizam alkoholiziranog čovjeka i njegova nametljivost često ne pozna granica. Koliko mi je poznato, jedina je iznimka PD »Bilo« u Koprivnici. Njegove svečanosti i proslave nisu začinjene »pijačom«, vjerojatno zato što je lječnik na čelu društva. Ovo društvo, osim toga, održava posebna predavanja za klub lječenih alkoholičara.

Kako neplaninari zamišljaju planinare

Završit ću s nekoliko citata iz nedavnog izvještaja o jednom planinarskom pohodu koji su organizirali i u njemu sudjelovali neki naši vrlo ugledni planinari. Izostavljam imena da ih ne bismo javno sramotili, jer oni nisu iznimka nego samo najsvježiji primjer, u kojem bi se mogli prepoznati i mnogi od nas. Evo tih citata!

»Pri dolasku do doma dobrodošlica domaćina sa čajem i rakijicom, što mi pomaže vinjakom Premier, koji izgleda, mnogima dobro prija...«

»Uz večeru piju se poznata Hepokova vina koja su donesli (...) te istarska vina koja smo kao prilog proslavi mi donijeli...«

»Također su domaćini osigurali pivo, a mnogi su po prvi puta okusili novu vrstu piva koju je poklonila...«

»Svi su bili zadovoljni, tim više što je iza ruke konzumirano Vinoprometovo vino i pivo uz one već ranije spomenute...«

»U međuvremenu naše drugarice (jao, sad već i one! — op. urednika) predvođene sa B. Š. (bravo B. Š!) izvukle su karton popularne Bakarske vodice... i proslava je zalivena šampanjcem da bi se potom ponovno razgledale pjesme. Svi su pjevali, svi si međusobno čestitali... dokazali da su jednaki, da su im ideje i misli jednake... sve je bilo veličanstveno!« (Kaj god! Veličanstvena **pijanka**, vinska braća! — Op. urednika).

Nakon svih ovih citata, iz jednog jedinog članka, koji je čak objavljen u planinarskoj štampi, čitaoca ne treba ni malo iznenaditi slijedeća rečenica razdražanog izvjestioča:

»U prirodnom amfiteatru što ga čine stijene gorde planine odjekuje popularna pjesma

— Jao, sve mi se čini da su na vrhu planinari.

iz razdražanih grla tako **gromko** da me prolaže tijelom kao neki žmarci.«

Da ga ne biste krivo shvatili, on misli na žmarce od miline, a ne od tuge što su planinari narušili veličanstvenu tišinu i sklad prirode, a sebe ponizili opijanjem.

Dragi čitaoci, ako tako misle članovi koji su na čelu planinarske organizacije, onda vi obični članovi nikako ne zaboravite kod priprema za izlet staviti u naprtnjaču bocu alkoholnog pića — zimi da se ugrijete, ljeti da se rashladite — a ja ću se tada ispisati iz planinarske organizacije i negdje drugdje potražiti prave ljubitelje prirode.

Denisa nećemo zaboraviti

KLIKO SAKIB

JAJCE

Svaki susret s Vlašićem, gorš tacima s Vlašića i mojim prijateljima iz Travnika što zaledno hodimo ovom planinom, svaki me se doima na svoj način. Bilo je mnogo neprospavanih noći, dok smo sjedili uz blijuđetu svjetlost svjeće prepričavajući događaje, obnavljajući sjećanje na zajedničke susrete, prisjećajući se starih dobrih prijatelja. Tako je bilo i prvog vikenda u oktobru 1980. g. Susret sa stariim vlašićkim »vukom samotnjakom«, mojim stariim prijateljem planine Hidajetom, susret kao i svaki: dirljiv, srdačan i prijateljski. Pri toploj prijateljskoj stisku pesnica, slike se počinju redati kao scene na filmskom platnu, i tako satima.

I ovog puta sam sa velikom pažnjom i zadovoljstvom slušao Hidajetove priče s Vlašića. Obnavljali smo zajedničko sjećanje s po-

hođa »Bratstvo-Jedinstvo«, od Bihaća do Žabljaka, jer smo ja i Hidajet na tom pohodu dijelili isti šator. Nerazdvojni smo bili i naši su susreti uvijek protkani lijepim uspomenama na ovaj pohod.

Niti jedna priča s ovog pohoda nije bila bez spomena na garavo i vižlasto Makedonče Denis-Popčisa iz Titovog Velesa. Jedini je to Makedonac koji je prešao cijelu trasu puta »Bratstvo-Jedinstvo«. Svi su ga zavoljeli, svima je bio drag i drug, pravi drug čovjeku, drug planini, drug sam sebi. Svakoga je zadivila njegova neiscrpna energija. Hodao je kao »navijene noseći veliki ranac s kompletom opremom. Znao je da se divi svakom detalju prirode, a najviše je volio vodu i susrete s vodom. Nije volio da se fotografira, da skuplja bodove transverzale,

Denis (desno) u razgovoru s autorom

on hoda planinom radi susreta s njom, njenim ljudima, njenom prošlošću, tako mi je otprilike sam rekao.

Divne su uspomene vezane za Denisa. Dugo će se sjećati zajedničkih objeda, sluša-

nja jutarnjih vijesti i prognoze vremena na radiju, makedonskih pjesama koje mi je pjevao i mnogih detalja našeg drugovanja.

Naš razgovor Hidajet presječe pitanjem: »Znaš li da je Denis stradao?« Stalo mi je nešto u grlu. Nisam mogao povjerovati. Obledeno sam i pred sobom stvorio lik Denisa. Teško sam se pomirio s tom viješću. I prije nego što sam bilo što rekao, Hido je nastavio:

»Jest, u prometnoj nesreći u aprilu mjesecu. O tome je mene i Seju obavijestio Denisova brat jednim dirljivim pismom. Denisova smrt se desila istoga dana kada je dobio transverzalnu značku »Mladost« s puta od Bihaća do Žabljaka. Nažalost, nije uspio da je vidi iako joj se najviše radovao. Istoga dana s mora mu se javila planinarka i drugarica s pohoda, Azra Branković, i ta razglednica je ostala nepročitana.«

Denisa nećemo više sretati u bosanskim i makedonskim planinama, nećemo dobivati razglednice s Denisovih pohoda u planinu, ali ćemo ga ipak nositi u dragom sjećanju kao velikog druga i prijatelja, kao velikog zaljubljenika planina.

PLANINARSKI BRATSKI PUT »ZAGREB — LJUBLJANA«

U nedjelju 19. listopada otvoren je Planinarski bratski put »Zagreb—Ljubljana«, odnosno Bratska planinska pot »Ljubljana — Zagreb«. Svečani čin otvaranja puta obavljen je na Gorjancima ispred planinarskog doma »Vinko Paderšić« na Gospodičini. Unatoč lošem vremenu i ne baš idealnim prometnim vezama, otvorenju je prisustvovalo nekoliko stotina planinara iz Hrvatske i Slovenije, te grupa planinara iz Novog Sada. Istoga dana prodano je oko 500 dnevnika transverzale.

To je inače šesta po redu planinarska transverzala koja povezuje SR Hrvatsku i Sloveniju. Prva je otvorena 1960. »Zasavska planinska pot« čiji je početak u Kumrovcu. »Stajersko-zagorska kružna pot« je otvorena 1968. Neslužbeni joj je naziv i »Mala bratska transverzala«, a povezuje dio Stajerske i Hrvatskog zagorja. U povodu 400-godišnjice Hrvatsko-slovenske seljačke bune ustanovljena je 1973. transverzala »Po poti kmečkih upornikov« s 12 lokaliteta na kojima se odvijala buna — po šest u svakoj republici. PD »Ilirska Bistrica« i »Platak« iz Rijeke osnovali su 1975. »Pot prijateljstva Snežnik — Snežnike« kojim su povezana ova dva istoimena planinska masiva u Hrvatskoj i Sloveniji. Iste je godine otvorena i jugoslavenska dionica Evropskog pješačkog puta E-6, koja je kasnije dobila naziv »Ciglarjeva pot od Drave do Jadran«. Glavnim dijelom prolazi kroz Sloveniju, a završava u Kastvu nedaleko Rijeke.

Nova transverzala plod je dugogodišnje suradnje zagrebačkih i ljubičljanskih planinara kojoj začetke možemo naći još u prvim danima organiziranog planinarstva u nas. Toj dugogodišnjoj spontanoj suradnji pred tri je godine dat i službeni karakter. Naime, godine 1977. dogovorili su se »Meddruštveni odbor planinskih društava Ljubljane« i »Planinarski savez Zagreba«, da redovno svake godine održe po dva susreta na kojima bi se izmjenjivala iskustva, dogovarale zajedničke akcije i sl. Prvi je takav susret održan 9. i 10. travnja 1977. na Medvednici i već tada je dogovoreno da se povezanost zagrebačkih i ljubičljanskih planinara obilježi i zajedničkom planinarskom transverzalom. U početku je bilo dogovoreno da to bude po nekoliko točaka na već postojećim planinarskim putevima u okolicu Ljubljane i Zagreba. Kasnije je, s obzirom na karakter transverzale, prevladalo

mišljenje da to bude posebno označeni put koji će direktno spajati ova dva planinarska središta. Održan je niz sastanaka i savjetovanja dok nije ustanovljena konačna trasa puta te dogovoren značak i sadržaj dnevnika.

U Značku su ukomponirana početna slova Ljubljane i Zagreba tako da simboliziraju povezanost, a tiskana su u tradicionalnim bojama gradova — Ljubljana zelenom, a Zagreb plavom bojom. Dnevnik je ujedno i vodič po transverzali, a tiskan je dvojezično. Na slovenskom je jeziku opisan put od Ljubljane do Zagreba, a na hrvatskom obratno — od Zagreba do Ljubljane. U Hrvatskoj su obuhvaćeni dijelovi Medvednice, Samoborskog i Žumberačkog gorja. Na koti 1002, u blizini republike granice, prelazi u SR Sloveniju — u područje Gorjanaca. Na tom području planinari mogu usput obići pojedine kontrolne točke pa čak i čitave dionice već postojećih transverzala. To su republička transverzala »Po planinama SR Hrvatske«, »Planinarski put po Medvednici«, »Partizanski put po Medvednici«, »Zagorski planinarski put«, »Po poti kmečkih upornikov«, »Kružni planinarski put kroz Samoborsko gorje«, »Jaskanski planinarski put« i »Karlovacka transverzala«.

Slovenski dio transverzale prolazi Gorjancima, te dolinom Krke u pravcu Ljubljane. Osim kroz Gorjance, gdje se djelomično poklapa s pojedinim dionicama »Trdinove poti«, prolazi uglavnom do sada planinarski neobrađenim i izletnicima manje poznatim područjima što joj daje poseban čar a za transverzalce predstavlja pravi izazov. Završetak joj je na području Višnje gore odnosno u predgradu Ljubljane. I na toj dionici obilaznici mogu još neke transverzalne dnevničke obogatiti po nekim žigom. Uz već spomenutu »Trdinovu pot«, na toj dionici ima kontrolnih točaka proširene »Slovenske transverzale«, »Transverzale kurira i vezista« i »Ljubljanske mladične poti«. Osim toga presjedeca je i dionica Evropskog pješačkog puta.

Na kraju valja istaći da je ovo prvi slučaj da se dva republička centra povezuju planinarskom transverzalom. Neka to bude poticaj da jednoga dana svi republički i pokrajinski centri naše domovine budu povezani crveno-bijelim krugovima. To bi bila u stvari prava Jugoslavenska transverzala.

Jakša Kopić

Speleologija

JAMA JAVORSKA II NA MOSORU

Članovi SO PD »MOSOR« iz Splita tri puta su istraživali jamu Javorsku II na Mosoru. Jama je sasvim slučajno otkrivena prilikom traženja Jame Javorske I, koja se nalazi 50 m iznad nje.

Prvi je put 20. 5. 1979. g. ekipa od pet članova preko 50-metarske vertikale došla do velike, veoma strme police. Daljnje napredovanje bilo je onemogućeno, jer se jama nastavlja u novu vertikalnu pročijenjenu na oko 100 metara. Drugo istraživanje je organizirano 19. i 20. 4. 1980. Ustanovljeno je da je ta vertikala preko 150 m, pa je i ovog puta istraživanje prekinuto zbog nedostatka opreme. Napravljeno je samo sidrište za iduću akciju, koja je sprovedena od 22. do 24. 8. 1980.

Jama se nalazi na sjevernim padinama Mosora u blizini vrha Ljubljana (1201 m). Najlakši pristup je autobusom do Gornjeg Sitna, a dalje pješke preko planinarskog doma »U. Girometta« do križanja na Vlčkov stup i Šipačku. Lijevo grebenom prema Šipačkoj oko 30 minuta, a zatim se spustiti nekih 100 do 150 metara na sjevernu stranu Mosora. U neposrednoj su blizini jame Lebrduša i Ledenica.

Najveći je problem bio transport opreme jer se jama nalazi na visini od oko 1050 m, zbog čega je glavna oprema transportirana sedmicu dana ranije. Istraživanje je trajalo 20 sati, a ekipu su sačinjavali N. Milosavljević (voda ekcije), E. Strkljević, V. Prizmić, R. Matijek, D. Mimica, J. Popov, M. Pogačar, D. Schwabe i N. Šaljić.

23. 8. 1980. oko 16 h započinje spuštanje prema dnu jame, na kojoj stiže E. Strkljević, a ubrzo za njim i N. Milosavljević. Donja vertikala iznosi 157 m, pa je ukupna dubina jame — 215 m, najdublja na Mosoru. Pred kraj dana počinje povlačenje iz jame. Na površini pada kiša. 24. 8. 80 oko 2 h svima ponovo na polici na 60. metru. Izvlačimo opremu i u 6 h svih članova ekipa su na površini. Tada je nastupilo nevrijeme i tek u 10 h krećemo prema Splitu.

Na ulaznoj 50 metarskoj vertikali postavljeno je 100-metarsko uže (»Edelrid« — super static) i 85-metarsko uže (»Edelweiss« — dinamičko). Najveću opasnost predstavljalo je labilno kamenje na strmoj polici. Da bismo izbjegli odronjavanje, uže je pomoću tri klini prebačeno direktno u vertikalnu. Ta vertikala od 157 m riješena je s pomoću dva 200 metarska užeta (»Edelrid« — super static). Prvi je član spušten s pomoću fiksne decendera, dok je drugi normalno absailao preko te vertikale. Za vezu smo upotrebili tri tok-tokija, a kao vodič jednožilni kabel dužine 350 m.

Nenad Šaljić

ZADARSKI SPELEOLOZO ISTRAŽILI U OKOLINI SLUNJA

Speleolozi PD »Paklenica« iz Zadra su 7. i 8. lipnja na Velebitu pronašli i pregledali jamu kod Trošeljeva u docu Jamina, po kojem je i dobila ime. Dubina joj je 75, promjer na otvoru 5–6 metara. Na 51. metru je manja polica, koso položena, do koje se jama spušta okomito. Dalje se spušta pod kutom od 75 stupnjeva. Dno je promjera 10 m. Na 53. metru se odvaja špilja od 40 do 50 m, ukrasena sa špiljskim nakitom.

Kada su se speleolozi spustili na dno i osvijetlili su na stravičan prizor: iz nasipa, koji je tokom godina nanesen, provirivale su ljudske kosti i lubanje. Speleolozi su izvukli nekoliko bedrenih kosti i lubanja, očistili ih i snimili. Naišli su i na jednu dječiju lubanjku koja je odsječena sa strane. I na drugim lubanjama vidljivi su tragovi udaraca, uslijed čega su nastala ulupljenja ili su lubanje probijene. Ne može se reći da su nesretni ljudi dobili udarce padajući u jamu, jer je jama široka i okomita.

Ispod nasipa u jami nalazi se velika količina ljudskih kostiju, pa ima mjesta zaključku da je tu 1941. ubijeno više od 180 ljudskih izbjeglica.

Planinari su za sada obavili svoj zadatak. Na redu su mjerodavni da odluče hoće li se nešto učiniti.

niti da se kosti izvade i sahrane u zajedničku grobnicu na dostoјnjem mjestu, koje bi bilo obilježeno i generacije potjećalo na stradanje našeg naroda u prošlom ratu.

D. P.

ISTRAŽIVANJE OTOKA SILBE

U organizaciji Saveza speleoloških organizacija SR Srbije održan je na Borskem jezeru od 20. do 27. listopada 1980. godine Osmi kongres speleologa Jugoslavije. Radni dio održan je od 23. do 25. listopada, a preostalo vrijeme bilo je predviđeno za ekskursije. Pretkongresno istraživanje održano je na planini Kučaju spuštanjem u jamu dubine 320 m. Na istraživanju je sudjelovalo dvadesetak speleologa, od kojih su trojica bila iz Hrvatske (2 iz SO PD »Platak« i 1 iz SDH). Na kongresu je sudjelovalo sedamdesetak sudionika iz svih republika i pokrajina, od kojih 20 iz SR Hrvatske, i to: 3 iz SDH, 3 iz SO PD JNA »Sutjeska«, 2 iz SO PD »Velebit«, 7 iz SO PD »Zeljezničar« (Zagreb), 2 iz SO PD »Platak« i 2 iz SD »Istra« (Pazin) te 1 iz »Cerovackih pećina« (Gračac). Stručna djelatnost odvijala se u 4 sekcije (fizička speleologija, dokumentacija i tehnika istraživanja, biospeleologija i speleoarheologija, speleoturizam i zaštita pećina). Hrvatski speleolozi prezentirali su 12 referata:

Ing M. Garašić: Neotektonika u spel. objektima.
Ing T. Kovačević: Neke spilje okolice sela Ploče u Ličkom sredogorju.

Z. Supičić: Prilog poznavanju spel. objekata na području Biokova.

S. Božičević: Morfološka razlika između Jame i jamskog sistema.

Ing V. Božić: Kako postati spel. instruktur.

Ing B. Vrbek: Neke metode spašavanja iz vertikalne.

Ing M. Garašić i Z. Supičić: Prikaz nove spel. opreme.

Ing M. Šebjan: Poboljšanje rasvjete na spel. Šljemu.

Ing M. Garašić: Metode spašavanja iz vodenih spel. objekata.

Ing J. Posarić: Organizacija istraživanja modernom tehnikom.

Mr S. Božičević: Miniranje u podzemlju.

Dr M. Malez: Današnje stanje i mogućnost novih otkrića paleolitika u pećinama SFRJ.

Referati su uglavnom dobro prihvaćeni i u potpunosti su prikazali speleološku djelatnost u SR Hrvatskoj. Također je vrlo povoljna činjenica da je iz Hrvatske izabrano čak 5 predsjednika stručnih Komisija SSJ, i to:

M. Malez: (Komisija za paleontologiju i antropologiju).

S. Božičević (Komisija za najdublje i najduže spel. objekte)

M. Garašić (Komisija za spel. opremu i tehniku).

B. Vrbek (Komisija za spašavanje iz spel. objekta).

B. Jalžić (Komisija za ekspedicije i putovanja).

Za počasne speleologe iz SR Hrvatske su izabrani prof. dr Milan Herak i prof dr Beatrica Đulić, a za naročito zaslужnog Hrvoje Malinar.

U sklopu kongresa također je postavljena vrlo uspješna foto-izložba crno-bijelih i kolor fotografija slijedećih autora: S. Božičević, M. Garašić, T. Kovačević, B. Krstinić, J. Posarić i Z. Supićić. Osim toga tokom posljednje večeri održavanja kongresa prikazano je i oko 300 dijapoziativa (S. Božičević, Z. Bolonić, V. Božić, M. Garašić, Dj. Sekelj, Z. Supićić, B. Vrbek), koji su zajedno s izložbom i prezentiranim referatima potpuno zauzeli i izvanredno dočarali rad hrvatskih speleologa.

Zarko Supićić, Zagreb

SPELEOLOŠKO ISTRAŽIVANJE

OKOLINE SLUNJA

Članovi SO PD JNA »Sutjeska« iz Zagreba (Mladen Garašić, Žarko Supićić i Boris Mahovac) u srpnju 1980. sistematski su istraživali speleološke objekte okoline Slunja u području Cvijanović-brda. To je područje posebno zanimljivo zbog pojave velikog broja spilja i jama. Voda akcije bio je Mladen Garasić. U toku trodnevнog istraživanja dobiveni su podaci o 13 objekata. Rezultat je 9 istraženih spilja i jama: Spilja kod Vukovića (dužina 13,5 m), Jama u Grobu (dubina 7,5 m), Spilja kod izvora (dužina 4 m), Bezdan kod Bogovića (dužina 9 m, dubina 12 m), Spilja u brodu (dužina 9 m), Jama u raskršću (dužina 7 m, dubina 5,5 m), Jama u Bukovlju (dužina 56 m), Jama u Jaseniku (dubina 14 m, dužina 20 m), Spilja u Bazgovo dragi (dužina 25 m, dubina 12 m). Foto-dokumentacija za svaki pojedini objekt izradio je Mladen Ga-

rašić. Posebno je zanimljiva i vrijedna spomena spilja Jama u Bukovlju ukupne dužine 56, s aktivnim tokom koji izvire u sifonskom jezeru na kraju spilje. Potok protjeće gotovo cijelim objektom i ponire 10 m prije izlaza. U kišnim razdobljima voda iz spilje poplavljuje okolne livade i jarak u kojem se nalazi, a karakteristika su joj neobično debole naslage gline (mjestimično i preko 2 m) koja znatno otežava kretanje. Upravo zbog toga se istraživalo u ronilačkim odjelima koja su se ponovo dokazala kao nezamjenjiva zaštita od hladnoće i blata pri svladavanju podzemnih voda. Ovi me, u svakom slučaju, nisu završena istraživanja dotičnog područja, pa će ga članovi odsjeka i daje posjećivati.

Zarko Supićić

ISTRAŽIVANJE OTOKA SILBE

Tokom ljetnih mjeseci 1980. Žarko Supićić i Boris Mahovac iz SO PD »Sutjeska« (Zagreb) rekognoscirali su i istraživali neke speleološke objekte na otoku Silbi. Posebnu pažnju privukla je činjenica da Silba dosada nije bila predmet speleološke djelatnosti. Jedini putokaz bio je podatak o spilji Kandiji iz knjige P. Starešine »Pomorstvo Silbe« (JAZU, Zadar, 1971, star. 153), a kasnije i razgovor s mještanima. O spilji postoji zanimljiva predaja da su se u nju sklanjali žene i djeца za Turaka i Napoleonove vladavine. Nažalost, ulaz u spilju je, prema nekim podacima, zatran još pred 150 godina, da u nju ne bi upadale ovce. Iako su postojele razne verzije o tome gdje se nalazi ulaz, više suglasnih mišljenja govori da je na sjevernom dijelu otoka, u lokalitetu Lovrove, što odgovara i geološki, ako se uzme u obzir da tim područjem prolazi veći rasjed dinarskog smjera. Tokom istraživanja pregledano je mjesto gdje se navodno nalazi ulaz i ustanovljeno je da je količina nabavnog materijala velika te da treba uložiti znatne napore za pročišćenje ulaza. Početni su radovi već poduzeti krajem lipnja 1980. Za to je posebno zaslužan Silbljanin Vjekoslav Motušić koji je potaknuo cijelu akciju i osigurao sredstva za odtrapanje otvora. Čini se da postoji još jedna spilja čiji je vertikalni ulaz također zazidan, pa je ulazak u nju neizvediv, a nalazi se u jednoj kući (!) u selu. Članovi odsjeka istražili su jednu manju spilju abraziskog postanka na jugozapadnoj strani otoka u području Velih stijena.

Zarko Supićić

SPELEOLOŠKI ODSJEK

PD JNA »SUTJESKA« U ZAGREBU

U Zagrebu je 2. veljače 1980. godine održana III redovna izborna Godišnja skupština odsjeka. U novo rukovodstvo su izabrani: Žarko Stegmayer — pročelnik, Mladen Garašić — tajnik, Žarko Supićić — oružar (ekonom), Gabrijela Nagy — blagajnik i Krinoslav Hornung — arhivar.

Već u prvih šest mjeseci 1980. godine, osjetno je primjećena povećana aktivnost članova. Razlog treba tražiti u tome što je u članstvo pristupilo nekoliko mladih planinara koji su vrlo zainteresirani za speleološka istraživanja, a i u povratku četvorice članova s odsluženja vojnog roka. U popisu se nalaze 52 člana, od toga 35 muških i 17 ženskih. Do početka lipnja 1980. godine izvršeno je 65 akcija s preko 12 speleoloških istraživanja i 30 speleoloških posjeta u preko 50 speleoloških objekata, te 16 planinarskih izleta i dvije planinarske veće ture. Istovremeno je istraženo i topografski snimljeno 13 speleoloških objekata, a 26 ih je rekognoscirano. Spomenimo neke od istraženih objekata: Ledenice (96 m), Matina spilja (vodeni sifon) (74 m), Jama ispod dalekovoda (39 m), Jama kod Sekulić vršla (26 m), Spilja Dure Curuvije (112 m), Stanina jama (49 m), te nastavci istraživanja u Golubnjači na Ziru (320 m) i u Tamnici (dužina s vodenim kanalom preko 900 m).

Posebni članovi su posebno zainteresirani za vodene objekte, tj. za svladavanje vodenih slapova i ronjenje sifona. U toku je tečaj za autonomne ronioce. Fotografski i topografski se snimaju svi objekti, a snimaju se i 16 mm filmovi na akcijama.

Za potrebe rada Odsjeka štampane su »Tablice« za topografska snimanja, a izrađen je i žig »sastavnica« za arhiv nacrta speleoloških objekata. Sreduje se arhiva i katastar speleoloških objekata, a

Članovi SO PD »Sutjeska« transportiraju tešku speleološku opremu
Foto: Ing. T. Kovačević

u toku je i izrada Speleološke transverzale Hrvatske.

Poštoj suradnja s drugim odsjecima kao i s Komisijom za speleologiju PSH, a članovi planiraju i nekoliko zajedničkih akcija sa speleoložima iz drugih gradova i republika. **Mladen Garašić**

USPJEH NAŠIH SPELEOLOŠKIH FILMOVA NA 3. FIFS-u

U francuskom mjestanstvu La Chapelle en Vercors krške visoravni Dofinejskih Alpa održan je od 1. do 7. 9. 1980. 3. internacionalni festival speleološkog filma (FIFS). Ovaj festival sve više privlači speleologe snimatelje iz svijeta, tako da su se ovaj puta odazvali speleosineasti iz Francuske, Engleske, Švicarske, Jugoslavije, Čehoslovačke, Poljske, Grčke, Španjolske, a od zemalja s drugih kontinenata iz SAD, Kanade i Brazilia.

Po prvi puta pojavili su se i autori iz Jugoslavije. Dva filma su bila iz Slovenije: »Neishojene poti« (16 mm), autori Rade Smerdu i Vilko Filač, te film »Kje so tiste stezice« (16 m), autor Vilko Filač i Rade Smerdu. Film »Snimanje« autora Radovana Cepelaka (člana SO PDS »Velebit« u Kino kluba »Zagreb«) jedini je film iz Hrvatske, a prijavljeni film »Kap i kamen« profesionalnog autora Ekrema Kryeuza iz Kosova, nije prikazan, jer nije stigao na vrijeme.

U konkurenčiji formata S-8 prikazano je 10 filmova. Žiri je prvu nagradu dodijelio francuskom filmu »Le Sang de la Terre« (Zemljina krv), autor Bertrand Leger, za hrabri sportski podvig u podzemlju, kvalitetnu fotografiju i majstorskou montazu. Specijalnu nagradu žirija dobila su dva filma: »Le Gouffre de Rivière Enverse« (Ponor rijeke Enverse), autor Michel Buguet iz Francuske, za teškoće filmskog snimanja jedne podzemne rijeke, i film »Snimanje« autora Radovana Cepelaka, Jugoslavija, za tehničku kvalitetu, majstorskou montazu i originalni scenario. Nagradeni autori dobili su diplomu, novčanu nagradu i medalju »Sportsko priznanje« koje je dodijelio list »Le Dauphin Libere«, a prvenogradeni dobio je pehar.

U konkurenčiji filmova formata 16 mm. prikazano je 16 filmova. Prema ocjenama stručnog žirija, prvu nagradu svih konkurenčija osvojio je švicarski film »Speleologie, Aventure moderne« (Speleologija, moderna avantura), autor Gerald Favre, za najbolju realizaciju; glavna misao filma je pogled na avanturu i život u jednom speleološkom klubu.

Specijalnu nagradu žirija osvojio je film »Kje so tiste stezice« (Où sont ces Chemins), autori Vilko Filač i Rade Smerdu (Jugoslavija), za filmsko povezivanje vrijednosti i estetike, te veliku kvalitetu fotografije i postavljanja rasvjete, jednog ljudskog i znanstvenog doživljaja u podzemlju.

Nagrada za TV i filmsku reportažu dodijeljena je filmu »Nare, l'Abime sous la jungle« (Priča o bezdanu u džungli), autor Michel Luquet (Francuska). Ovaj film, namijenjen širokoj javnosti, govori o istraživanju duboke jame u jednoj izuzetnoj sredini.

Nagrada za speleološko sportsko istraživanje dodijeljena je filmu »Première à la Henne Morte«, autor Michel Luquet (Francuska), za dinamično prikazivanje prolaza jednog glasovitog ponora, u kojem je ostvaren uspješan ishod četrdesetogodišnjeg istraživanja.

Osim ovih nagrada dodijeljene su i dvije posebne nagrade: prijedlog za novčanu dotaciju dobio je film »Les eaux souterraines des masifs sont en Peril« (Podzemne vode vapnenih masiva su u

Nagrađeni autori: Michel Buguet, Radovan Čepelak (u sredini), i Bertrand Leger (iz »Le Dauphine Libre«)

opasnosti) od speleološke grupe Atlas (Francuska). Film karakterizira znanstveno u domeni speleologije; proučavanje zagadivanja podzemnih voda i njihovu kaptažu na izvorima.

Kao drugo Žiri dodjeljuje nagradu filmu »The wilderness below« (Podzemna divljava), autor Jay Arnold (SAD), za poetično i estetsko istraživanje u podzemnoj sredini.

Osim ovih filmova u konkurenčiji prikazana su i dva filma nagradena na prošlom festivalu: »Alum Pot« poznatog speleološkog sineaste Sid Peroua (V. Britanija) i francuski film »A la Recherche du Bonheur« (Traženje sreće) koji je snimio mladi autor Martin Figere. Oba filma imaju visoke filmske i tehničke kvalitete, sadrže mnogo speleološkog duha, a ujedno pokazuju da prikazani filmovi ove godine nisu dosegli razinu filmova sa festivala 1978. osim možda slovenskog filma »Kje so tiste stezice«.

Analizirajući prikazane filme vidljivo je da danas snimanje u podzemlju ne predstavlja više velik tehnički problem. Samo rijetki filmovi bili su podeksponirani. Međutim, autori pokazuju slabosti na drugoj strani. U prvom redu mnogi filmovi su duži nego što bi trebali biti te postaju dosadni, a kao drugo mnogi autori inzistiraju na prikazivanju nove tehnike (upotreba statičkih užeta, descendera, žimara, spitova i tome slično), tako da njihovi filmovi liče jedan na drugoga te umaraju gledatelja, iako bi možda prikazani odvojeno bili sasvim dobri. Ipak ne treba zaboraviti da tehnika nije sama sebi cilj već u ovom slučaju čovjek i njegovo djelovanje i doživljavanje podzemlja. Bez obzira na ovu zamjerku našlo se na ovom festivalu i vrlo dobrijih i atraktivnih filmova. U takve se ubrajaju i filmovi iz Jugoslavije koji su bili na visokoj razini (što je dokazano i nagradama), zahvaljujući tehničkoj kvaliteti, jasnoj idejnoj koncepciji i poetičnom ugodaju.

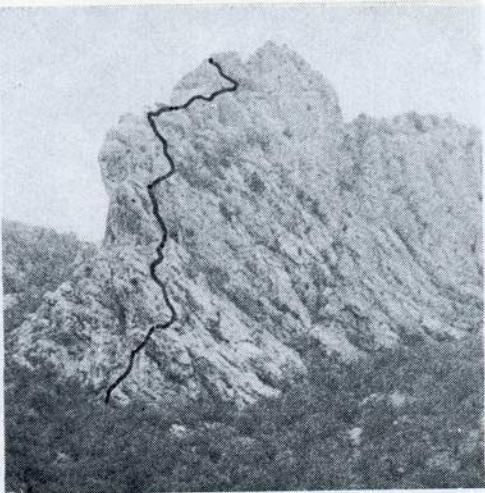
Neprikriveno je bilo zadovoljstvo autora i sudionika iz Jugoslavije zbog priznanja na takvom eminentnom skupu, kao i zbog činjenice što su uspjeli pokazati svijetu da i u nas postoji speleološki film i ljudi koji se njim bave. **Radovan Čepelak**

Prvenstveni usponi

GREBEN KRIVOG KUKA

Iz Anića luke Krivi kuk sa svojim brojnim obralsim slojevima izgleda dosta neugodno i odbojno. Ideja da bi se i tu moglo penjati pojavila se tek za vrijeme jednog izleta na suprotnu stranu doline, prema Manitou peći. Odatle Krivi kuk odnos-

no njegov zapadni greben odjednom postaje drugečiji, zanimljiv i privlačan, s krasnim stablom bora na polici u gornjoj trećini stijene i vršnom krunom u obliku štita, koja se raširila okomito na smjer grebena. Sada kad smo ga preprenjali možemo reći da je istina o Krivom kuku negdje po sredini. U donoj polovini grebena estetiku i

Grebén Krivog kuka

Foto: Ivan Vauhner

privlačnost umanjuje raslinje i jaka kršljivost, no smjer se isplati proći zbog posljednje dvije grebenske dužine i izlaza u vršnoj kruni te lijepeh vidika za cijelo vrijeme penjanja.

Prvi penjali: Borislav Aleraj i Ivan Vauhner 3. V 1980. Ocjena III s dva mjestra IV, A1. Visina (dužina) grebena oko 300 m. Vrijeme penjanja 2h. U donoj polovici kršljivo i djelomično obrasio.

Pristup: Iz Anića luke markiranim putem za Jurline, koji se uspinje između Jurasove glavice s desna i Krivog kuka s lijeva. U visinu podnožja izrazitog grebena Krivog kuka traverzirati lijevo kroz rijetku šumu i šikaru do stijene (oko 30 min).

Uzlaz: Uz lijevi rub najnižeg dijela grebena, gdje pri, najniži sloj i slijedeći čine kratak Žlijeb.

Opis: Po kratkom Žlijebu d. gore 5 m na policu na samom grebenu i dalje po slabo razvedenom strmcm odsječku (IV) do prvog velikog ramena u grebenu (osig.). Odavde kratka priječnica desno i gore oko ruba u strmu, kosu ploču od samog grebena, pa po njoj držeći se blizu grebena 1D. Nastaviti 1D po samom, na tom dijelu položenom i razvedenom grebenu, do slijedećeg strmog odsječka. Običi ga i nastaviti gore i d. po strmoj, kršljivoj stijeni još 1D do drugog velikog ramena, podno najvećeg prevjesnog sloja u grebenu Krivog kuka (osig.). S ramena po pukotini koso d. i gore 6–7 m (A1) te preko kratkog prevjesnog Žlijeba opet na ploču d. od samog grebena. Po ploči držeći se grebenskog ruba gore, dužinu i pol, na široku polici (rame) s dva lijepa stabla bora. Dalje držeći se samog grebena 2D pod vršnu grebensku krunu, koja pruža nekoliko mogućnosti izlaza. Ovdje se opisuje onaj koji vodi po strmoj rampi lijevo koso gore i na vrh Krivog kuka.

Silaz po položenom obrasloem i škrapastom terenu d. prema sedlu između Krivog kuka i Jurasove glavice, gdje se izbjije na markirani put za Anića luku.
Borislav Aleraj

VARIANTA CENTRALNOG SMJERA U BOTINU NA VELEŽU

Prvi penjač Mukrim Šišić (1960) 16. 9. 1980.

Ocjena: IV (V+), 8,5 h, visina 200 m, ukupno 450 m.

Prvih 250 m se penje Centralnim smjerom, do dna stjenovita zuba. Od desnog zuba strmim pločama, preko uskog kamina. Iz kamina lijevo u prevjesnu ploču (V+). Zatim, opet uskim kamonom koji se sužava i pretvara u prevjes (V+).

Pločom na desnu stranu do strme pukotine. Odavde lakšim terenom do izlaznog širokog kamina. Njegovom pločom (V+) do kazana. Preko kazana (IV) lakšim detaljima na vrh Botina.

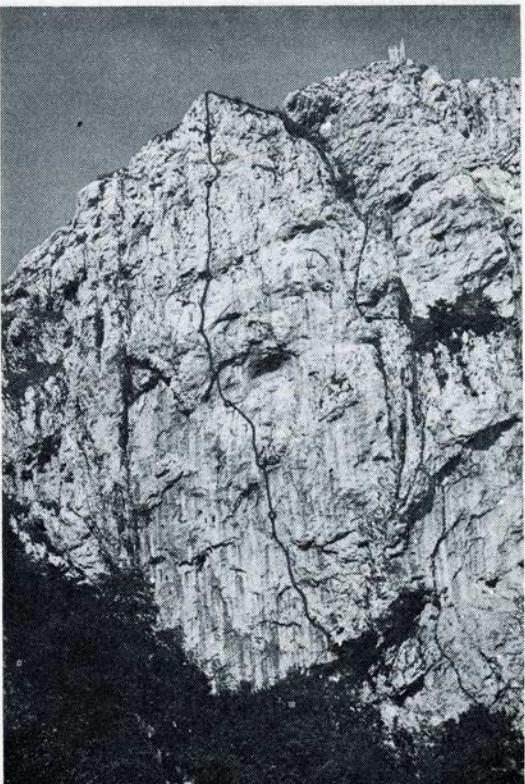
TRIDESETOGODIŠNJI SMJER U JUŽNOJ STIJENI KLEKA

Prvi pokušaj: Marijan Čepelak (AO PDS »Velebit«) i Dragan Vučidolov (AO PD »Kamenjak«) oko 1972. g. Ispenjali: Marijan Čepelak i Branko Šeparović (AO PDS »Velebit«) 21. VI. 1980.

Ocjena: A 1,2; V, IV, III. Visina stijene oko 160 m. Vrijeme penjanja za ponavljajuće vjerojatno 4–5 sati. Naziv smjera je u povodu 30 godina PDS »Velebit« u Zagrebu.

Pristup: Od plan. doma na Kleku markiranim putem do sedla između Kleka i Podkleka i dalje pod Južnom stijenom Kleka. 15 m niže od ulaza u Omladinski smjer je velika špilja u stijeni.

Opis: Ulaz je u stropu špilje (eksp. klin). Malo lijevo i ravno gore po širokoj pukotini (A_2 , drveni klinovi). Slijediti pukotinu koja stalno vodi u lijevo u prevjesnoj stijeni (A_2). Osig. u streminima oko 30 m od ulaza u smjer. Dalje gore, još uvijek u previsu. Na mjestima gdje se gubi pukotina upotrebljeni su eksp. klinovi. Lijevo pokraj malog stropa (A_1) i gore, zatim koso lijevo (V, IV) na ravnu policu pod velikim stropom »Sova«. S lijevog kraja police ravno gore preko stropa (eksp. klinovi, stijena lomljiva, A_2) i dalje u vertikalnoj stijeni (V) na položenju teren (IV, III). Osig. na polici pod izrazitim stropom (tu se smjer križa s Tonkinom prečnicom). S d. strane stropa ravno gore po eksponiranom, ali dobro razvedenom terenu (IV, III) do travnatih polica (osig.). Kroz široki Žlijeb na izraziti kameni vrh (III, IV) na koji izlazi i Tajanstveni smjer.

Tridesetogodišnji smjer (lijevo) Foto: B. Šeparović

● **13. prvenstvo Zagreba.** U Vukomeričkim goricama, u okolici sela Kravarsko, 26. 10. 1980. g. održano je tradicionalno 13. prvenstvo Zagreba u orijentaciji. Organizator je bilo PDS «Velebit» pod pokroviteljstvom PSZ. Natjecanje je bilo pojedinačno u muškoj (M 21 A) i ženskoj (D 19) kategoriji, a proglašene su i tri najbolje ekipe u svakoj kategoriji, zbrajanjem pojedinačnih rezultata članova ekipe. Staze je trasio Damir Prelovec uz suradnju Tatjane Bakran i Radovana Čepelaka. Muška staza bila je dugačka 765 m, s visinskom razlikom od 270 m i s 10 KT, a ženska, 4260 m, sa 160 m visinske razlike i 6 KT. Korištena je topografska karta 1:10 000 i s ekvidistancom od 10 m, s učertanim stazama i tablicama s opisnim simbolima KT po IOF-u. Za natjecanje se prijavilo 40 takmičara, od čega 24 za mušku i 19 za žensku kategoriju, iz 6 PD iz Zagreba, varaždina, i Ljubljane. Rezultati u muškoj kategoriji su slijedeći: 1. Ivica Plantak, GSS Varaždin, 2. Cedo Gros, PD PTT «Sljeme» Zagreb, 3. Miro Zunić, PD PTT «Sljeme». Ekipni poredak: 1. stanica GSS Varaždin (Plantak, Smerke, Šinček), 2. PD PTT «Sljeme» (Zunić, Gros, Puško), 3. PD «Zagreb-Matica» (Sakar, Grašovec, Kelnerić). U ženskoj konkurenčiji: 1. Senka Gros, PD PTT «Sljeme» Zagreb, 2. Goranka Lugomer, PD «Zagreb-Matica» Zagreb, 3. Vlatka Sakar, PD «Zagreb-Matica», i ekipo: 1. PD «Zagreb-Matica» (Sakar, Lugomer, Kelnerić), 2. PD PTT «Sljeme» (Gros, Ercegović, Pečenčić). PDS «Velebit» Zagreb (Božić, Stojanovski, Vender). Najbolji pojedinci nagrađeni su medaljama a ekipe pokalima i diplomama.
(Damir Prelovec)

● **Prvo prvenstvo Splita.** U organizaciji Stanice planinarskih vodiča iz Splita, održano je prvo otvoreno prvenstvo grada u orijentaciji. Pokrovitelj natjecanja bila je Skupština općine Split. Službeno otvorenje bilo je ispred planinarskog objekta na Maločkoj. Natjecanje je otvorio načelnik Stabla teritorijalne obrane općine Split, pukovnik Slavko Relja. Podjelu pokala i nagrada uručio je potpredsjednik Izvršnog vijeća Skupštine općine Split i komandant Civilne zaštite općine Split drug Vinko Matijaca, a priznanja — diplome Marko Sladić, predsedavajući Stanice planinarskih vodiča Split. Ovo prvenstvo su promatrali tajnik Fonda za njegovanje tekovina revolucije i NOR-a općine Split, predstavnik SUBNOR-a općine Split, tajnik Saveza rezervnih vojnih starješina, član Predsjedništva SFK općine Split i sekretar općinske konferencije SSOH Split. Po iznenadno hladnom i vjetrotivom vremenu uz povremene kapi hladne kiše nastupilo je 29 od prijavljenih 35 ekipa. Rezultati: pioniri: 1. Odred izvidača »Ivo Braškin-Marjan«, Kaštel Gomilica (Damir Pavlov, Toni Carev, Josip

Hrga); 2. Odred izvidača »Mirko Kaliterina«, Split (Tonči Bojanović, Goran Mušić, Damir Božanić); 3. Odred izvidača »Bratstvo-jedinstvo«, Split (Željko Jurić, Dalibor Filipović, Igor Miočić). Omladinci: 1. Odred izvidača »Split«, Split (Teo Budimir, Igor Kovačić, Edi Perić); 2. Centar usmjerenog obrazovanja »Ante Jonić«, Split (Nedjeljko Milin, Joško Vušas, Nikša Antičević); 3. PG »Kozjak«, Kaštel Sućurac (Tonči Antunović, Mladen Rajković, Igor Bošović). Odrasli: 1. NITRO »Slobodna Dalmacija«, Split (Aleksandar Babić, Ivo Ivić, Branko Penetić); 2. Mjesna zajednica »Spinit«, Split (Zeljko Puhar, Maksi Kanazir, Eugen Gačina); 3. Vojna pošta 1935/2 Split (Ilija Kuzmanović, Ivo Sambrailo, Radomir Kapetanović). (Milan Sunko, prof.)

● **Naši orijentacijski u Švedskoj.** Na poziv Švedskog orijentacijskog saveza i organizatora natjecanja, troje istaknutih orijentacijskih iz PSH sudjelovalo je u vremenu od 21. do 26. srpnja na internacionalnom orijentacijskom natjecanju »O-ringens« u blizini Upsale u Švedskoj. Ovo je najmasovnije natjecanje u svijetu. Ove godine nastupilo je 17000 natjecatelja s tim da je organizator ograničio sudjelovanje na navedenu brojku zbog teškoća oko organizacije. Natjecatelji su bili podijeljeni u 57 kategorija po godinama, spolu i poznavanju orijentacije. Natjecanja traju neprekidno 5 dana. Osim naših natjecatelja kao gosti (na trošak organizatora) sudjelovali su predstavnici još 30 zemalja. Postignuti rezultati naših članova nisu osobiti, što je i razumljivo, jer je to švedski (i nordijski) nacionalni sport s 500000 aktivnih natjecatelja. Međutim, njihovo sudjelovanje imalo je za cilj stjecanje iskustava i njihovo prenošenje na organizaciju orijentacijskih natjecanja kod nas. Za uporedbu da navedemo, da u Jugoslaviji nema posebnog orijentacijskog saveza ili klubova, već se orijentacija njeguje u okviru planinarske organizacije, kao jedna od njezinih specijalnosti.
(N. A.)

● **Memorijal Stipice Mesića.** Orijentacijsko natjecanje »Memorijal Stipice Mesića« održano je 25. listopada na Medvednici sa startom u ciljem na Oštřici. Organizator natjecanja bilo je PD »Vihor« iz Zagreba, a sudjelovalo je ukupno 50 natjecatelja. Plasman u kategoriji »A« je slijedeći: 1. Ivan Grašovec, PD »Zagreb matiće«; 2. Marijan Zunić, PD »Sljeme«; 3. Ivan Plantak, Stanica GSS Varaždin. Ekipni poredak društava: 1. PD »Sljeme«, 2. Stanica GSS Varaždin, 3. PD »Sutjeska« Zagreb. Kategorija »B«: 1. Mirsad Imamović, PD »Sutjeska« Zagreb; 2. Dražen Popišta, PD »Sljeme«; 3. Milan Bajić, PD »Sutjeska«. Plasman u ženskoj kategoriji je slijedeći: 1. Sunčana Saks, PD »Sljeme«; 2. Slavica Bajić, PD »Sutjeska«; 3. Mirjana Sišeta, PD »Nikola Tesla« Zagreb. Kategorija omladina: 1. Mladen Perica, PD »Sutjeska«; 2. Roman Benić, PD »Vihor«. (N. A.)

● **Noćno natjecanje za Trofej »Tuhobić«.** U noći 4. na 5. X 1980. održano je noćno orijentacijsko natjecanje u organizaciji PD Tuhobić iz Rijeke. Sudjelovale su ekipe PD Opatija, Torpedo, Tuhobić te ekipa VP 7640/2. Takmičenje se odvijalo po kružnoj stazi u dužini od 3 km, na Ličkom polju nedaleko Fužina. Vrijeme je bilo suho s prilično magle u kasnijim satima. Započelo se u 19.30, a završilo u 22 sata. Pobjednička ekipa je stazu prešla za 33 minute. Poredak: 1. Opatija 1, Cervar; 2. PD Tuhobić 3, Perkić; 4. PD Tuhobić 1, Barać; 4. PD Torpedo 1, Petrić. itd. Pobjednička ekipa je osvojila prelazni pehar natjecanja i zlatne plakete. Članovi drugoplasirane ekipe dobili su srebrne, a trećeplasirane brončane plakete.

● **Savezno orijentacijsko natjecanje.** Na idealnim terenima Petehovca u Gorskom kotaru održano je 20. i 21. rujna 1980. g. Savezno orijentacijsko natjecanje za prvenstvo Jugoslavije. Sudjelovale su po tri najbolje ekipe iz svih republika i pokrajina. Organizaciju je provela Komisija za orijentaciju PSH za uz suradnju PD »Sljeme« i »Sutjeska« iz Zagreba. Staze je trasio Cedomil Gros, predsjednik Komisije za orijentaciju PSH. Natjecanje je bilo dvodnevno s tim što su svaki dan ekipe dio staze morale preći u kompletnom sastavu (tri člana), a dio staze pojedinačno. Dužina staze prvog dana 13,5 km zračne linije sa 17 KT, a drugi dan 10,6 km s 11 KT. Osim pronaalaženja KT u određenom vremenu u zadatku ekipa ulazio je i gadanje zračnom puškom te rješavanje testa iz prve pomoći. Pobjednik natjecanja je ekipa PD »Avala« iz Beograda, drugo mjesto PD »Zdravko Jovanović« iz Valjeva, a treće PD »Javorak« iz Nikšića. Za najuspješniji republički savez proglašen je PSH na temelju plasmana sve tri ekipe (PD »Sutjeska« iz Zagreba plasirala se na 4. mjesto, PD »Sljeme« iz Zagreba na 6. i PD »Ravna Gora« iz Varaždina na 12.). Medalje i diplome pobjednicima u ime PSJ uručio je Božidar Skerl, predsjednik PSH. (N. A.)

● **Orijentacijska Balkanijada.** Održana je u ljetnim mjesecima u Rumunjskoj u blizini grada Cluj Napoca. Sudjelovale su dvije ekipe domaćina, ekipa Bugarske i Jugoslavije, te Madžarska kao gost. Ekipu Jugoslavije (na trošak društva odnosno republičkih i pokrajinskih saveza, a ne PSJ!) sačinjavali su Josip Dučak, PD »Stražilovo« iz Srijemskih Karlovaca, Veljko Radović, PD »Josip Pančić« iz Beograda, Milan Cvetković, PD »Čelik« iz Smedereva, i Ivan Plantak, PD »Ravna gora« iz Varaždina. Natjecanje je bilo pojedinačno i štafetno uz zadovoljavajući plasman naših članova. Iduća Balkanijada održat će se u Bugarskoj, a ako budu postojali za to uvjeti, 1982. god. bi se trebala održati u Jugoslaviji.
(N. A.)

Alpinizam

• Jugoslavenska ekspedicija na Lotse — Nakon uspješno osvojenog najvišeg vrha svijeta Mount Everesta, jugoslavenski alpinisti pripremaju još niz potvihata u velegorjima svijeta. Već preko godinu dana pripremaju se za alpinističku ekspediciju na Lotse (8501 m), koja bi se izvela u proljeće 1981. g. Za cilj je izabran uspon do sada neprepenjanom južnom stijenom čija je visina 3300 m i koja predstavlja trenutno najveći alpinistički problem u svijetu. Već je dobivena dozvola za uspon od nepalske vlade, a u proljeće ove godine na terenu je boravila izvidnica radi prikupljanja podataka. Ekspediciju bi sačinjavalo 20 alpinista i pet pratilaca. Svakako je najveći problem finansijska sredstva o čemu je bilo razgovora na protekloj sjednici Predsjedništva PS Jugoslavije 30. listopada u Beogradu. Prema donesenom zaključku, ako se na vrijeme ne osiguraju potrebna sredstva, ekspedicija neće, nažalost, krenuti na put. (N. A.)

• Alpinistički usponi na Pelješcu. Stijene u neposrednoj blizini mora također su vrlo interesantne za alpinističke uspone. Osim već poznatih stijena Biokova, Mosora, Kozjaka i Paklenice, ovog ljeta slovenski alpinisti otkrili su i stijene Sv. Ilije na Pelješcu. Ispenjali su nekoliko prvenstvenih smjerova s ocjenom teškoće penjanja IV-V. Visina stijene je 100 do 200 metara, a sam vrh visok je 961 m. (N. A.)

• Alpinistički instruktorski seminar PSH. Uz sudjelovanje 15 alpinista i instruktora iz Zagreba, Rijeke i Splita održan je od 20. do 28. rujna ispod Grossglocknera, prvi alpinistički instruktorski seminar PSH. Na seminaru su razmatrane teme koje su od posebne važnosti za daljnji razvoj alpinizma u SRH kao što su: planinarska škola, pravilnik alpinističke škole, načela rada Komi-

sije za alpinizam PSH, ispiti za naslov »alpinist«, školovanje alpinističkih instruktora na Fakultetu za fizičku kulturu, izmjene pravilnika Komisije za alpinizam i dr. Uz teoretski rad sudionici seminaru ispenjali su i 78 smjera u području Grossglocknera.

• Sam na Everestu. Tridesetpetogodišnji južnotiroolski alpinist Reinhold Messner popeo se 20. kolovoza o. g. na najviši vrh svijeta Mount Everest (8848 m), ovaj put sam, bez upotrebe kisika i to s kineske strane. Od baznog logora na visini od 6500 m uspon je trajao ukupno pet dana. To je drugi uspon Messnera na Mount Everest, prvi put je bio 1978. s partnerom Peterom Habelerom. U svom petnaestogodišnjem alpinističkom stažu izvršio je 1300 uspona, od toga 80 prvenstvenih, sudjelovao je u 25 ekspedicija, a sedam puta bio je iznad visine od 8000 metara. (N. A.)

Vijesti

• Generalna skupština UIAA. Generalna skupština Međunarodnog planinarskog saveza održana je ove godine od 7. do 10. listopada. Pored skupštine održan je i sastanak komisije za gospodarstvo na kojem je razmatrano pitanje reciprocitet popusta na noćenju u planinarskim objektima. Do sada reciprocitet ima šest alpskih zemalja u svojim objektima. Predloženo je da ostale zemlje (u njih spada i Jugoslavija) koje žele ostvariti popust na noćenju za svoje članove u objektima u tim zemljama, otkupe posebne markice u vrijednosti od 15 Sfr. (N. A.)

• Susret planinara Hrvatske, koji je organiziran povodom proslave 10. obljetnice republike planinarske transverzale »Po planinama SRH«, održan je 13. i 14. rujna na Platku i Smeđeniku. Organizatori susreta bili su PSH i Općinski planinarski savez Rijeke. Na svečanosti okupilo se u subotu oko 600 planinara iz Zagreba, Rijeke, Makarske, Podgorje, Ouguline, Ivance, Sinja, Drniša, Splita, Zadra, Ludine, Opatije, Križevaca, Karlovca, Samobora, Kostajnice, Varaždina i Pregrade (ukupno 32 planinarska društva), a proslavi su se pridružile i grupe planinara u nedjelju. Svečanost, na kojoj su govorili predsjednik OPS drug Pavelić i predsjednik PSH drug Škerl, održana je na Smeđeniku, koji je također jedna od kontrolnih točaka transverzale. Tom prigodom uručene su spomen-zasta-

vice i značke prvom obilazniku cijele transverzale te najmlađem i najstarijem sudioniku. Sva društva sudionici primili su od organizatora spomen-zastavice, a svi sudionici spomen-značke. Ostali članovi koji žele spomen-značke mogu ih nabaviti u poslovnici PSH. (N. A.)

• Susret PSH — PS BiH. Tradicionalni susret delegacija planinarskih saveza Hrvatske i BiH održan je ove godine 25. i 26. listopada na Vranici u SR BiH. Domaćin susreta bilo je PD »Ratna« iz Gornjeg Vakufa. Kako je PS BiH suzidavač časopisa »Naše planine«, glavna tema razgovora je bila kako unaprijediti i koordinirati daljnje izdavanje. Razmatrana su pitanja kvalitete članaka, pomanjkanje suradnika, povećanje broja pretplatnika i financiranje. Na temelju donesenih zaključaka, potpisat će se sporazum o daljnjoj suradnji. Osim te teme razmatrano je pitanje omasovljivanja članstva i problematika planinarskih objekata. (N. A.)

• Planinarski odbor Slavonije — koordinira rad 13 slavonskih planinarskih društava, od kojih je 7 prisustvovalo sastanku održanom 26. listopada na Omanovcu. Tom prilikom donesen je novi Statut i razmatrana aktivnost pojedinih društava. Kako neka društva stigniraju u rad, zaključeno je da se u zajednici s PSH pokuša aktivirati njihov rad. (N. A.)

• Komisija za školovanje kadrova PSH — Na sjednici Predsjedništva PSH održanoj 3. studenog oformljena je nova komisija Predsjedništva PSH za školovanje kadrova. Komisiju će sačinjavati predstavnici stručnih komisija PSH (alpinizam, vodiči, speleolozi, GSZ i orijentacija), a osnovni će joj zadatak biti koordinacija školovanja planinarskih kadrova u SRH. Naime, dosadašnje školovanje provodila su planinarska društva, regionalni odbori i komisije PSH po različitim programima i kriterijima, pa je to potrebno objediniti. (N. A.)

• Susret bratstva i jedinstva — Društva sudionici kruga Bratstva i jedinstva iz svih republika i pokrajina proširili su svoju suradnju i na sastanku svojih članova omladinaca. Tako su se sastali planinari omladinci iz Sarajeva, Ivaničke, Zenice, Skoplja, Beograda, Prizrena i Samobora u Samoborskom gorju od 10. do 12. listopada. Njih ukupno 40 oživjeli su Samoborsku transverzalu, izmjenjili iskustva iz svog rada i putem dijapočita poznavali Samobor i njegovo gorje. Organizator susreta bilo je PD »Japetić«. (N. A.)

• Dan planinara grafičara — održan je 5. listopada kod planinarskog doma Grafičar na Medvednici. Oko 150 prisutnih članova PD »Grafičar« iz Zagreba, koje je organiziralo akciju, i gostiju, članova grafičkih planinarskih društava iz Ljubljane, proveli su ugordan dan uz kulturno-umjetnički program. (N. A.)

● Komisija za zaštitu prirode PSJ. U Zagrebu je 23. rujna održan sastanak Komisije za zaštitu prirode PSJ kojem su prisustvovali predstavnici svih republičkih i pokrajinskih planinarskih saveza (osim Vojvodine). Informacije koje su podnesene, pokazale su da su PS Slovenije i Hrvatske došli najdalje u zaštiti prirode u svojim republikama, te postigli zapažene rezultate. Osnovni zaključak sastanka je da se u onim republikama i pokrajinama gdje ne postoje forumi za zaštitu prirode hitno oforme, te da se započne s provođenjem mjera za zaštitu prirode planina. PZS i PSH dostaviti će svim savezima materijale koji se mogu koristiti u tu svrhu. Dogovoreni su i ostali zadaci za naredni period. U 1981. g. organizirati će se savjetovanje o zaštiti prirode na nivou PSJ, a PSH će pripremiti pravilnik o radu na zaštiti prirode PSJ. Programirani su i neki dugoročni poslovi od kojih su najznačajniji izdavanje priručnika za zaštitu prirode, izrada plakata s 10 osnovnih pravila za zaštitu prirode planina i dr. Komisija će predložiti dodatak od 1 d na člansku markicu PSJ za odrasle kao dodatak za zaštitu prirode. (N. A.)

● III Runolistov marš Medvednicom priredilo je PD »Runolist« iz Zagreba 27. i 28. rujna na trasi Markuševačka Trnava, 500 studa (noćenje pod šatorima), Danjka, dom »Runolist«. Sudjelovali su planinari iz Zagreba i Karlovca. Prisutne je pozdravio drug Marko Belinić koji je govorio o planinarskom radu u Zagrebu prije i poslije rata.

(Josip Sakoman)

● PD »Čusine« je u povodu godišnjice oslobođenja Jajca i proslave 20. obljetnice rada održalo pohod po planinarskoj transverzali »AVNOJ — ZAVNOBIJ« na kojem je sudjelovalo 270 planinara iz 35 društava iz SRH, SR BiH, SR Slovenije i SAP Vojvodine. Iz SRH na pohodu su sudjelovali planinari iz Koprivnice, Dubrovnika, Splita i Zadra. (N. A.)

● Osnovano društvo u Obrovcu. U četvrtak 9. listopada 1980. godine pod rukovodstvom Inicijativnog odbora održana je Osnivačka skupština na kojoj je osnovano novo planinarsko društvo pod imenom »Tulove grede« sa sjedištem u Obrovcu. Skupštini je prisustvovala i delegacija PD »Paklenica« iz Zadra, a u ime PSH i PD »Paklenica« pozdravio ju je delegat Konferencije PSH i predsedjavajući PD »Paklenica«. U pozdravnoj riječi on je govorio o planinarstvu kao sportskoj grani koja ima svoj veliki kulturni, fizički i društveni smisao i ukazao na potrebu povezivanja društva sa svim strukturama u Komuni, drugim planinarskim društvima, regionalnim odborom

za Dalmaciju te Planinarskim savezom Hrvatske i njegovim komisijama. Govorio je i o neposrednim zadacima novovošnovanog društva, te obećao svestranu pomoć svog društva što su sudionici svesrdno pozdravili i prihvatali. Na Skupštini je donesen Statut društva, usvojen program rada za 1980/1981. godinu i izabran Izvršni odbor od 7 članova. (D. P.)

● Ljetni tečaj vodiča PSH. Nakon pauze od nekoliko godina ponovno je organiziran republički ljetni tečaj vodiča PSH na Risnjaku u vremenu od 4. do 11. listopada. Sudjelovalo je 18 članova iz 6 planinarskih društava iz Zagreba, Osijeka i Delnice. Unatoč izrazito lošem vremenu program je u potpunosti savladan zahvaljujući zašljaganju svih polaznika i instruktora. (N. A.)

● Susret »Pobede« i »Strahinjčice«. Tradicionalna razmjena bratskih susreta izuzetan su i atraktivni izazov ljubiteljima planinskih vrhova iz SR Srbije i SR Hrvatske. K njima su se priključila i PD »Konjuhe« iz Tuzle i PD »Kamenjak« iz Rijeke. Domaćini iz PD »Strahinjčica«, Krapina, osim svoje gostoljubivosti na planinskim propalancima, poveli su svoje pobratimite na upoznavanje kulturno-povijesnih znamenitosti i izvan nalazišta krapinskog pravčjeka — na razgledavanje Trakoščana. Narednog dana bio je obilazak dijela »Kajbumbščakog puta«. Upriličeno je i drugarsko veće u domu PD »Strahinjčica«, gdje su obostrano razmijenjeni i tradicionalni spomen-pokloni. U ime krapinskih domaćina vodio je članove pobratimskih društava tajnik Filip Majić. Beogradanimu su Krapinčani uzvratili dvodnevnim jesenskim posjetom sa 42 člana. U ime PD »Pobeda« u Beogradu ih je dočekao agilan domaćin Slavko Dokić, koji je uložio mnogo truda. Nakon razgledavanja najatraktivnijih građevina u Beogradu i drugih znamenitosti, odvezli su se prema Staroj Pazovi i u Srijemskim Karlovcima evocirali sjećanja na pjesnika Branka Radičevića, pa u Petrovaradinu sjećanja na ime Josipa Broza Tita i na Iriškom vencu uz Spomenik poginuljicima. Zatim su se popeli na Crveni Čot, na kojem je kontrolna točka »Jugoslavenske transverzale« (524 m). Na toj je uzvisini bio izuzetan doživljaj divan pogled na ravnicaško prostranstvo. Oproštaj je bio u Rumi, a novi susret je zakazan kod PD »Konjuh« u Tuzli. (Antun Kozina)

● Članovi PD »Strahinjčica« (Krapina) Filip Majić, Ivan Topolovec, Vlado Klasić, Stjepan Ilić, Ivica Frankol, Dragutin Kuhar i Zlatko Presečki, od 12. do 17. srpnja 1980. prošli su transverzalnim pravcem od Ribničke koče, do Ravne na Koroškem. K tome je vrijedno dodati da u društву s transverzalnim priznanjima ima mnogo mlađih članova. Najveća je spomenuta aktivnost za-

pažena u posljednjih desetak godina. Mnogo mlađih sudjeluje u održavanju zgrade i okoline planinarskog doma s prostorom za razvijanje malih društvenih sportskih igara. Izuzetan ponos i poticaj u radu članovima predstavlja Orden zasluga za narod sa srebrnom zvijezdom koji im je dodijelio Predsjednik SFRJ u povodu 80. obljetnice društva. (Antun Kozina)

● Planinari Zadra posjetili planinare Valjeva. Na završnoj manifestaciji proslave 100-godišnjice našeg planinarstva, koja je okončana maršem »Tragom prvog izleta HPD-a«, iz Zadra i »Zdravko Jovanović« iz Valjeva na obroncima Plešivice potpisali su »Poveljku« o svom bratimljenu. Od toga vremena stalno održavaju veze, suradju i izmjenjuju iskustva. Osim toga svake godine izmjenjuju se delegacije što te odnose još više učvršćuju i produbljuju. To je ujedno doprinos bratstvu i jedinstvu između naše dvije Republike.

Ove godine red je bio na našem Društvu. Uputćena je delegacija od 6 članova. Ona je boravila u Valjevu 22. i 23. studenog. Vodeni su razgovori o ovogodišnjem radu društava, o njihovim budućim planovima i o karakteru budućih susreta. Dogovoren je naime, da se na ovakve susrete pozivaju društva iz svih zbratimljenih gradova (Valjevo, Zadar, Kopar, Nikšić, Jajce i Prilep) i da se susreti održavaju negdje na sredini područja između tih gradova.

Delegacije su zatim obišle sva značajnija mjesta u Valjevu i na obroncima planina Povljen i Maljen. Tako je posjećen muzej sa bogatom zbirkom iz NOB-e i spomen-muzej u Stolicama. Na kraju posjetja, izmijenjeni su pokloni. Zadrani su darovali svojim domaćinima Plaketu s reljefom kanjona Velike Paklenice izlivevu bronci, rad akademskog slikara i našeg aktivnog člana Ivana Tomljanovića, a Valjevčani su dali Zadranimu povećanu fotografiju sa samog čina bratimljenja s popisom svih sudionika tog događaja. (D. P.)

● VIII slet PTT planinara Jugoslavije. U neposrednoj blizini Crvenog Čota (539 m), u živopisnoj Fruškoj gori, u mjestu Letenki, od 1. do 3. maja 1980. godine održan je 28. slet PTT planinara Jugoslavije, skup i manifestacija slobodarskog zajedništva PTT radnika naše zemlje.

Organizator sleta, PD »Poštar« iz Novog Sada u saradnji sa »Školom u prirodi« Letenka, po-brinulo se da planinarama učini boravak što udobnijim. Smještaj je organiziran za 450 planinara iz 15 društava koja okupljaju oko 4.000 članova svih uzrasta. Za razliku od ostalih godina, na slet su došli i planinari PTT Brčko. (P. Stojnić)

● 24. Slet planinara Hrvatskog zagorja održan je 20. i 21. rujna na Grebengradu u organizaciji PD »Grebengrad« iz Novog Marofa. Sletu je prisustvovalo je 630 članova iz 26 planinarskih društava. Organizator Sleta pripremio je obiman program od izleta i obilaska transverzale, orijentacijskog natjecanja, raznih sportskih natjecanja za omladinu i podmladak do kulturno umjetničkog programa koji su izveli članovi KUD »Sloboda« iz Varadžina. Na Sletu je uručen i prelazni pokal PSH planinarskom društvu »Ravna gora« iz Varadžina, kao najboljem društvu na području Hrvatskog zagorja u 1979. g.

● Smotra planinarskog podmlatka. U domu »Boško Buha« na Jabuci iznad Prijepolja okupili su se 20. i 21. rujna pioniri planinari iz svih republika i pokrajina na Smotru planinarskog podmatka PSJ. Organizator Smotre PS Srbije pobrinuo se da prisutni pioniri planinari provedu aktivno dva dana u izletima i raznim sportskim igrama. Iz SRH je sudjelovalo po 10 pionira članova PD »Japetić« iz Samobora i PD »Slijeme« iz Zagreba. Tom prilikom održan je i sastanak voditelja pionirskih sekcija u planinarskim društvima, koji su izmjenili iskustva iz svog rada. Dogovoreno je da organizator Smotre iduće godine bude PS BiH. (N.A.)

● Planinarski film na TV. U posljednje vrijeme na zadovoljstvo velikog broja planinara TV Zagreb emitirala je nekoliko filmova s planinarskom tematikom. Posljednji od njih, sovjetski film »Dok postoje planine«, koji je prikazan u seriji filmova iz sportskog života, dočarao nam je život instruktura u jednom alpinističkom logoru na Kavkazu. Nadamo se da će nas TV uskoro opet obradovati prikazivanjem serije ili filma s planinarskom tematikom. (N. A.)

● Sarajevska planinarka na Mont Blancu. U organizaciji »Bjelašnice« iz Sarajeva organizovan je planinarsko putovanje po Evropi u kom je planiran i pokušaj uspona na Mont Blanc (najveći vrh Europe 4807 metara). U toj grupi se nalazila i jedna žena Milica VRZIĆ, koja je već poznata planinarima sa planinarskih škola i tura. Za Mont Blanc se posebno pripremala, tako da je i ovog puta vjerovala u uspjeh zajedno sa svojim suprugom. Čas odluke je pao na visini od 3817 metara, kada je alpinisti iz PD »Treskavica« prihvaćaju u naveze. Njene suze i radost bile su dokaz da je i ovđe, na najvećem planinskom vrhu Evrope, ona ipak žena. Ta upornost, odlučnost da istraje, je za divljenje. Lijep primjer istrajnosti žene koja obavlja obične i jednostavne dužnosti u porodici i poslu. (Šeško Kadrić)

● Susreti bratimstva planinara. Godine 1974. u okviru proslave 100. godišnjice planinarstva na Platu, planinari PD »Kamenjak« iz Rijeke i PD »Pobeda« iz Beograda, dogovorili su se da pokrenu »Krug bratimstva« u koji

kroz narednih nekoliko godina treba uključiti planinare svih republika i time dati doprinos razvijanju bratstva i jedinstva jugoslavenskih naroda i na rodnošt. Prvi »Susret bratimljenja« održan je 1975. u Sumadiji. Tim povodom potpisana je prva »POVELJA O BRATIMLJENJU« između PD »Pobeda« Beograd kao predstavnika SR Srbije i »Kamenjak« Rijeke predstavnika SR Hrvatske. Svake naredne godine slijedio je novi susret na kojem bi »Krug bratimstva« potpisom »Povelje o bratimljenju« pristupali planinari iz druge Socijalističke republike. Podsjecamo se PD »Prenj« iz Mostara kao predstavnika SR BiH, koje je slijedilo PD »Ljuboten« iz Tetova u SR Makedoniji, da bi prošle 1979. pristupili planinari SR Slovenije, predstavljeni po PD »Ilirska Bistrica«. Ove godine održava se V. Susret na kojem su u krug bratimstva uključeni planinari SR Crne Gore, predstavljeni po članovima PD »Subra« iz Hercegovačkog. »Susret bratimstva« održan je 12. i 13. rujna na padinama Orjena, u podnožju planinskog vrha Subra, čije ime nosi društvo iz Hercegovačkog. (Viktor Stipčić)

● Međunarodni omladinski skup. Na poziv PSJ od 13. do 18. srpnja na Bohinju su boravili omladinci – predstavnici planinarskih organizacija iz Švedske, Velike Britanije, Zapadne Njemačke, Švicarske, Austrije, Italije, Grčke i Madarske. Skup je organiziran u okviru Međunarodnog planinarskog saveza (UIAA), a svrha mu je bila razmjena iskustva u radu s omladom. Neposredni organizator bila je PZ Slovenije, čiji su predstavnici upoznali prisutne s uspješnim radom s podmatkom i akcijom »Ciciban – planine«. Nakon skupa održan je na Vršiću i sastanak omladinske komisije UIAA. (N.A.)

● Zadarski planinari, članovi PD »Paklenica« prisustvovali su 29. kolovoza komemoracijama u Splitu, Košutama i Ruduši, a u okviru ovih svečanosti prošli memorijalni pohod »Tragom 1. splitskog partizanskog odreda« od Kotline do Košute. Na mjestu komemoracije izveden je recital i položeni su vijenci, a potom je posjećena kasarna u Sinju gdje je prireden planinarski ručak. Dana 18. listopada članovi Društva su organizirali marš tragom Odreda »Plavi Jadran«, a potom na stijeni iznad Borisovog doma u Velikoj Paklenici, gdje se Odred najčešće okupljao, otkrili spomen-ploču. Svečanost je otvorio predsjednik Društva, i sam sudionik NOB, a ploču je otkrio sekretar aktiva SK u Društvu, planinar veteran Milan Borojević. (D.P.)

● Novi dnevnik Karlovačke transverzale. Izašao je iz tiska novi dnevnik Karlovačke transverzale »Tragom XII proleterske brigade«. Sastoji se od udvodnog dijela, opisa puta, mjesta za žigove te pregledne karte markiranih puteva Zumberačke gore i većeg dijela Samoborskog gorja. U dnevnik su unesene i dvije nove

kontrolne točke (Jastrebarsko i Kamanje). Trasa je ponovno markirana, postavljeni su novi žigovi, upisne knjige i limene kutije na nekim kontrolnim točkama. Novi dnevnik bio je neophodan s obzirom da je ranija iskaznica izdana prije 20 godina. Njime obilaznici dobivaju više korisnih informacija za kretanje po našem lijepom putu kroz Zumberačku goru koja je proglašena Memorijalnim krajem »Zumberak-Gorjanci«. Dosadašnja iskaznica vrijeđi nijihovim vlasnicima do ispunjenja navedenih žigova. Dnevnik s može dobiti u Zagrebu (Mladinska knjiga, Preradovićev trg), u planinarskom domu na Japetiju, domu na Vodicama i putem pošte na adresu PD »Dubovac«, 47000 Karlovac, P. P. 77. (Milan Dijačić)

● PD »Đakovo« je ovog ljeta ispunilo program mnogim vrijednim akcijama. Na početku ljeta jedna ekipa uputila se u nesvakidašnju avanturu, prolaz jednim dijelom kanjona Tare. Pohod je završen na Žabljaku gdje je ljetoto nastavljeno s ukupno 14 planinara na Durmitoru pod šatorima. Potrebno je napomenuti suradnju između dva susjedna društva, PD »Đakovo« i PD »Jankovac« iz Osijeka. Krajem srpnja prvi Đakovčanin se našao i na vrhu Evrope, Branko Kindl na Mont Blancu, izvidnica za buduće pohode. Na kraju ljeta Društvo je organiziralo predavanje s projekcijom dijapoziativa o usponu na Kilimandžaro. Mjesto održavanja: osječki dom na Jankovcu, publika osječka i đakovčaka, predavači Branka Čapek i Zdenko Kristijan iz Samobora. Predavanje je organizirano jer se Đakovčani spremaju iduće godine na Kilimandžaro. Ovom prilikom želimo obavjestiti sve zainteresirane planinare da smo izdali i malu seriju značaka (4 kom.) ovalnog oblika s likom Kilimandžara i natpisom PD »Đakovo«, Kilimandžaro 81. Značke se mogu naručiti slanjem 20 dinara po komadu običnom poštanskom uputnicom (plus 5 dinara za poštanske troškove) na adresu Davor Herster, Moše Pijade 9, 54000 Đakovo. Sav novac dobiten prodajom značaka ide u korist prve slavonske ekspedicije na Kilimandžaro. (Miro Lay)

● Ispravak. Tehničkom greškom redakcije (na autoru), u br. 7–8, na str. 181, na karti otoka Paga, sjever je označen u suprotnom smjeru, na što se osobito upozoravaju čitaoci koji se namjeravaju koristiti tom kartom pri usponu na Sv. Vid.

● Prva škola za instruktore PSZ. Pod tim naslovom je u broju 9–10 objavljen izvještaj Darka Berljaka. Autor zahtijeva da se objavi slijedeće: Izvještaj je neodgovoj dio članka »Odgoj kadrova u planinarskoj organizaciji«. Objavljenjem samo jednog dijela tog članka, bez autorove privole, nenesena mu je nenadoknadiva šteta.

● Na »Susretu u Prizrenu« (NP 9–10, str. 245) omaškom je izostavljen da je uspješno sudjelovalo i PD »Treskavica«

Sadržaj 72 (32) godišta

CLANCI I PRIKAZI

Aleksić Nikola: Planinarski savez Hrvatske u 1979. godini	6
Aleksić Nikola: Ekspedicija Everest 1979.	88
Aleraj Borislav: Planinari i bjesnoća	145
Ambruš-Kiš Miroslav: Bio sam izvor neprilika na Glocneru	15
Ambruš-Kiš Miroslav: Sjeverni prsten — napuknuo	144
Berljak Darko: Prva škola za instruktore PSZ-a	234
Beširović Uzeir: Jutro na vrhu Hranisave	33
Beširović Uzeir: Jutro na Kapi Moračkoj	68
Beširović Uzeir: Sušičko jezero na Durmitoru	125
Beširović Uzeir: Kanjon Mrvice	159
Beširović Uzeir: Susret pod Maglićem	160
Beširović Uzeir: Putem Mostarskog bataljona	227
Božić Vladimir: Speleološke ekspedicije	79
Breko Ladislav: Zimski uspon na Kamešnicu	169
Cišper Rudolf: Pasijan	161
Čepelak Radovan: Planinarski amaterski film	182
Dedć Dževad: Jajački putokazi	175
Dumbović Vladimir: Na Lopati iznad Kreševa	21
Durmo Edin: Treskavica, njezine stijene, jezera	179
Durmo Edin: U Velikoj Paklenici	262
Durmo Edin: U beskraju čežnje	218
Gabrić Goran: Mala kronika speleologije u Dalmaciji	81
Garašić Mladen: Speleološki objekt s vodom	185
Garašić Mladen: Spilja Josipa Tome Čorka	190
Garašić Mladen: Brzina izvođenja speleoloških akcija	233
Garašić Mladen: Ledenica u Bukovom vrhu na Velebitu	278
Gomzi Milica: Istarski mozaik	205
Hofer Valent: Na Triglavu 1923. godine	43
Hrvatska alpinistička ekspedicija »Mount Kenya 1979«	97
Jakovina Ivan: Biokovo	41
Jakovina Ivan: Kamengrad	178
Jovanović Vlastimir: S mladima na vrhu Ovčara	140
Jureković Branimir: Zaboravljeni uspon na Bablji zub	133
Kantura Želimir: Kapelskim planinarskim putem	54
Kašpar Željko: Bijele i Samarske stijene zaštićene	75
Kašpar Željko: Seminar o zaštiti prirode	236
Kereša Zdenko: Dojmovi iz poljskih Tatara	220
Kliko Sakib: Janj i planina Vitorog	27
Kliko Sakib: Planinarstvo oko Glamoča	75
Kliko Sakib: U stijenama jajačkih planina	173
Kliko Sakib: Vidjenja između Plive i Sane	224
Kliko Sakib: Denisa nećemo zaboraviti	285
Knez Franček: Penjanje očima, glavom i rukama	136
Köhler Kubelka Neda: Uspon na Peak Lassen	114
Kolar Ramo: Cvijeće za čovjeka	87
Kolar Ramo: Uspomena na Lupoglavl	121
Kopić Jakob: Bratski planinarski put »Ljubljana—Zagreb«	286
Korica Perica: Na putu za Počiteljski vrh u Velebitu	122
Košiček Marijan i Tea: U zagrljaju hirovite Kočne	13
Knežević Milan: Planinarstvo u profiterskoj konfekciji	233
Krstulović Lucija: Oj Mosore, Mosore	207
Lay Miro: U kanjonu Tare	254
Lučić Roki Petar: Velike i male gore	9
Malinar Hrvoje: Kronika istraživanja Puhaljke u Velebitu	77
Maltarić Branimir: Prvi susret s Prenjom	157
Maltarić Branimir: Susreti	209
Maršetić Ante: Mosorska Tepla Pola	42
Marić Zdenko: Uspon na Mont Blanc	230
Milas Ivan: Žaba u Hercegovini	118
Milas Krunoslav: Baka Anka	261
Munjko Ignac: Kornati — naš peti nacionalni park	201
Ormanec Krešo: Vezni putevi i transverzale u Jugoslaviji	90
Ormanec Krešo: Transverzala planinara željezničara	193

Papić Limun: Na »krovu Bosne«	257
Paškvan Ivana: Na Rabu se može i planinariti	165
Paškvan Ivana: Dimara nas zove	259
Petrićević Smilja: Orkestar u noći	32
Petrićević Smilja: Jurline na Velebitu	117
Petrićević Smilja: Idi u planinu, prijatelju	153
Petrićević Smilja: Zašto volimo planine	202
Petrićević Smilja: Po Premužičevoj stazi	219
Poljak Željko: XI redovna skupština PSH	3
Po Jak Željko: Hrvati i Triglav	40
Poljak Željko: Kremen	63
Poljak Željko: Mešetarenje Medvednicom	142
Poljak Željko: Zato, braćo, pijmo ga...	283
Puharić Bruno: Planinarski po otoku Pagu	180
Rađa Tonči: Tri zanimljive speleološke akcije	85
Radović Jelena i Buda: Uspon na Orizabu u Meksiku	267
Rataj Zlatko: Špilja kod Dunjaka	280
Rukavina Ante: Kamenčići sa staza II	35
Rukavina Ante: Osamljeniku u pohode	66
Rukavina Ante: Vatra	127
Rukavina Ante: Uskoro će jesen zauvijek prekriti Dušice	249
Sablek Tomislav: Ben Nevis u Škotskoj	115
Sablek Tomislav: Kroz škotski Highland	163
Sablek Tomislav: Skijaška staza »Jezerce«	281
Slaviček Ivo: Naš Jančika	158
Slaviček Ivo: Mačak planinar i drugi susreti	73
Smokvina Lucijan: Prilog šaljivoj rubrici	138
Starčić Rudolf: Uspomene na našeg profesora	135
Stjepanović Spasoje: Kolektivni rad i odgovornost	274
Sudnik Ivica: Josip Broz Tito	97
Sunko Milan: »Bori se i preživi — Dinara 80«	170
Šefer Drago: Kolona u snijegu	141
Šeparović Branko: Denali	111
Sišić Muškrim: Baš lijep doživljaj	269
Tabak Petar: Nešto kao pristup ekologiji tla	171
Tabak Petar: Prilog ekologiji duha	222
Tollazzi Bojan: Dan mladosti na vrhu Dinare	203
Tollazzi Bojan: Sedmi uspon »100 žena na vrh Mosora«	270
Ton Nakašima: Najveći penjač na svijetu	37
Trajković Mladen: Tunel kroz Učku	232
Vađić Nenad: Zašto me peče planinarska savjest	177
Veljković Božidar: Listići	166
Veljković Božidar: Razvoj samoupravnih odnosa	276
Vidaković Mladen: Naš Psunj	167
Vidrić Kuno: Sjećanja jednog planinara	29
Vidrić Kuno: Treće čovječje doba i planinarstvo	72
Vučina Miro: Doimovi s jedne posjetе	40
Vukušić Daniel: Osamljeni u planini	215
Zlatarić Bosilika: Biolozi na Zavijanu	265
Zlatarić Suzana: Čudna meteorologija	146
Zlatarić Suzana: Susret s planinom	165
Žalica Slobodan: Slike iz planine	210
Žukina Ivan: Planinar i šumar kao suradnici	272

RAZNO

Speleologija	44, 147, 192, 240, 278, 287
In memoriam	45, 134, 135, 149, 193, 285
Publicistika	74, 150, 184, 243, 291
Alpinizam	148, 193, 294
Prvenstveni usponi	148, 242, 289
Vezni putevi	150
Orijentacijski sport	195, 243, 292
Vijesti	46, 95, 150, 195, 244, 292, 294

ZA OLUJNIH ZIMSKIH VEĆERI

Riječi: BRANIMIR ŠPOLJARIĆ
ZLATKO ČORAK

Glasba: BRANIMIR ŠPOLJARIĆ

Moderato

Za o-luj-nih zimskih ve-če-ri — kad zvijezdama

za-strt je sjaj, — Kraj ognjiš-ta to- pla sje-ćam se

Ref. marziale

ja na div-ni planin-ski kraj. — Sad zbo-gom

bre-go-vi i stije-ne o-ko nas, — i o-pet mi će-

mo se vra-ti-ti i posje-ti-ti vas. — vas. — Kad
Dal-đal Fine

Kad sunačce greben preskoči
i obasja čitavi kraj,
na uže tad se navezujem
u stijeni je moj raj.

(na melodiju refrena)

Pjeva pjesmu kladivo
u stijeni zvoni klin,
a uže klizi nečujno
kroz čvrsti karabin.

(refren)

Sad zbogom bregovi . . . .

Kad sunce za obzorje zadje
i magle se spuste na kraj,
napuštamo olujne vrhove
i vječnog snijega sjaj.

(refren)
Sad zbogom bregovi . . . .

A ponekad idem sa tugom
u stijene i planine te,
da mrtvoga druga iznesemo
i nastavim njegove sne.

(refren)

Sad zbogom bregovi . . . .

(na melodiju refrena)
Vratit ćemo se opet mi
kad grane sunca sjaj,
kad doline se zazelene
i dodje mjesec maj.

U Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb, Kozarčeva
22, tel. 448-774, možete nabaviti slijedeća naša izdanja:

»Velebitskim stazama«

putopisi i eseji Ante Rukavine. Tiskano 1979. godine, 160 stranica, 16 slika u prilogu na papiru za umjetni tisak, cijena 70 dinara.

»Klek, stijene penjači«

monografija o našoj legendarnoj planini. Napisao penjač Borislav Aleraj. Tiskano 1980. godine, 87 stranica, 16 stranica slikovnih priloga na papiru za umjetni tisak, 13 slika i 3 karte u tekstu, tvrdo uvezano, cijena 100 dinara (poštarna uračunata).

Pretplata za »Naše planine«

Zbog poskupljenja tiskanja i poštarine pretplata u 1981. godini povisuje se sa 150 na 200 dinara.
